

Drept la replică al Uniunii Scriitorilor față de un text apărut în revista *Cultura*

ÎN LEGĂTURĂ cu textul apărut în revista *Cultura*, semnat de domnul Mihai Iovănel și referitor la indemnizația președintelui Uniunii Scriitorilor din România, dorim să facem următoarele observații lămuritoare: nu regretăm că domnul Mihai Iovănel nu este membru alUSR ca să cunoască din interior situația, dar ne pare rău de faptul că Domnia Sa, fără o minimă documentare, atribuie indemnizației președinteluiUSR o sumă fabuloasă (în euro!), care ar acoperi retribuția tuturor funcționarilor din conducereaUSR, plus costul facturilor de electricitate și apă plătite de numita Uniune. Chiar dacă indemnizația președinteluiUSR ar fi atât de mare cât prezumă eronat dl Iovănel, stabilirea cuantumului ei nu ar fi de competența nimănui din afaraUSR. Uniunea Scriitorilor este o organizație neguvernamentală și nonprofitabilă, care se administrează singură, fără nicio ingerință și, din păcate, fără nicio subvenție. Promitem că, în cazul în care vom dori o discuție publică despre retribuțiile redactorilor revistei *Cultura* și despre sursele mai mult sau mai puțin avuabile ale acestora, ne vom documenta mai bine decât a făcut-o domnul Iovănel în legătură cu Uniunea noastră. ■

Conducerea Uniunii Scriitorilor din România

Locuirea cu stil

LA FILIALA clujeană a Uniunii Scriitorilor a fost lansat joi, 1 octombrie 2009, proiectul *Locuirea cu stil*. Filiala intenționează să realizeze inventarul caselor din Cluj și din județul Cluj în care au locuit personalități ale vieții culturale naționale și locale. În vederea realizării proiectului, conducerea filialei îi invită pe cei interesați să trimită adrese și fotografii ale acestor case. Volumul va cuprinde și clădirile sau locurile pe unde au trecut mari personalități culturale.

Cu prilejul lansării proiectului, a fost prezentat volumul *Clujul în ritm de vals imperial*, de Radu Constantinescu. Au vorbit Irina Petraș, Constantin Cubleşan, Cornel Țăranu și mulți alții. ■

Alegeri la Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor (17 septembrie)

Președintele Filialei Cluj aUSR:

IRINA PETRAȘ

Comitetul filialei

1. DOINA CETEA (vicepreședinte)
2. ION CRISTOFOR
3. MIHAI DRAGOLEA
4. OVIDIU PECICAN
5. ION VARTIC
6. ZSOLT KARÁCSONYI (coordonatorul Departamentului pentru minorități)
7. IOAN PINTEA (coordonatorul Reprezentanței Est)
8. GEORGE VULTURESCU (coordonatorul Reprezentanței Nord)

ConsiliulUSR

1. IRINA PETRAȘ (membru cu drept de vot din oficiu, ca președinte)
2. DOINA CETEA
3. MIRCEA OPRIȚĂ
4. OVIDIU PECICAN
5. MARTA PETREU
6. ADRIAN POPESCU
7. GEORGE VULTURESCU
8. ISTVÁN SZILÁGYI (loc acordat suplimentar, pentru minorități)

La conferința de alegeri de la Cluj au fost de față președinteleUSR, domnul ambasador UNESCO Nicolae Manolescu, Gabriel Chifu, Varujan Vosganian, Irina Horea și Gheorghe Istrate.

Clujul va fi reprezentat la Conferința Națională din noiembrie de 47 de delegați. ■

Premiile Asociației Scriitorilor București pe anul 2008

ÎN ZIUA de 15 septembrie 2009, juriul, compus din Eugen Simion, Dan Cristea, Alex Ștefănescu, Tudorel Urian și Radu Voinescu, a hotărât laureații premiilor pentru cărți apărute în 2008.

Proză

DAN STANCA, *Cei calzi și cei reci* (Editura Cartea Românească)

Poezie

MIHAIL GĂLĂȚANU, *Poeme amniotice* (Editura Limes)

MARIANA FILIMON, *Iarba de mare* (Editura Nouă)

Critică

TRAIAN T. COȘOVEI, *Poezii marilor orașe* (Editura Muzeul Literaturii Române)

OCTAVIAN SOVIANY, *Apocaliptica textului* (Editura Palimpsest)

Traduceri din literatura universală

GEO VASILE – *Longobardul* de Marco Salvador (Editura Polirom)

IULIA BARAN – *Cîntece de toamnă* de Ruy Câmara (Editura Curtea Veche)

Copii și tineret

SÂNZIANA POPESCU, *Călătoria lui Vlad pe Celălalt Tărâm* (Editura MediaMorphosis)

Premiul special

JANINA IANOȘI, pentru traducerea volumului *Proză* de MARINA ȚVTAIEVA (Editura Ideea Europeană)

Debut

CĂTĂLINA CADINOIU, *Nuferii mor în cadă* (Editura Cartea Românească)

OANA SOARE, *Petru Dumitriu & Petru Dumitriu* (Editura Academiei)

Premiul Opera Omnia

ILEANA MĂLĂNCIOIU

Juriul a hotărât ca premiul pentru dramaturgie să nu se acorde în acest an. ■

Cum stați cu banii?

Ce urmări are asupra situației dvs. financiare, și deci asupra standardului dvs. de viață, faptul că ați scris și scrieți cărți și colaborați la reviste?

M. P.

„Cînd ai bani în buzunar...”

Adrian Alui Gheorghe

N-AM DISPREȚUIT niciodată banii, tocmai pentru că nu prea am avut ce disprețui! Mi-ar plăcea să am toți banii lumii la un loc, în contul meu, ca să-i disprețuiesc plin, deplin, definitiv. Neavîndu-i pe toți deodată, trebuie să mă chinui să-i disprețuiesc pe rînd, monedă cu monedă, bancnotă cu bancnotă, chenzină cu chenzină.

Cred că o duc prost, din punct de vedere financiar, dar nu-mi dau seama. Nedîndu-mi seama, mă amăgesc că e bine. Rău e că, optimist fiind, îi mai amăgesc și pe alții.

Aș vrea să am banii necesari ca să cumpăr ziua de ieri, ca să-mi rămînă definitiv. Și ziua de alaltăieri. Și celelalte zile trecute. Abia asta ar da valoare banilor. Să cumperi cu ei clipe viitoare? E inutil, ele vin oricum, pe gratis.

După ce am încercat toate voluptățile sărăciei nemăsurate, aș încerca și toate voluptățile bogăției nemăsurate. Intimitatea

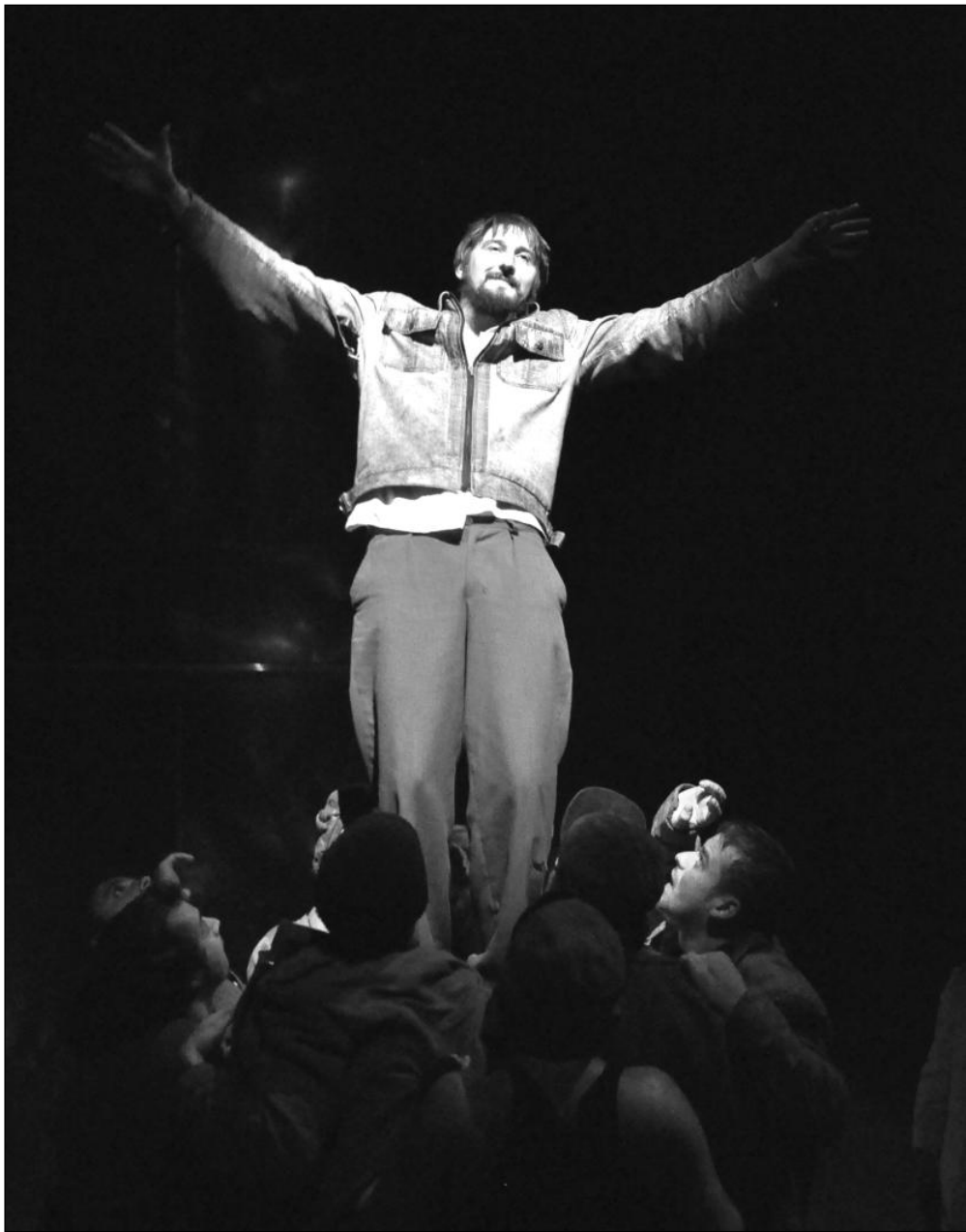
mea e foarte bogată, mai puțin bogată mi-e „externitatea” (*există așa cuvînt? cred că ar trebui să existe ca antonim al intimității! părerea mea!*). Oricum, rămîn la ideea că Dumnezeu (*sau diavolul? Doamne ferește!*) ar trebui să orienteze banii numai spre oamenii cu imaginație, artiștii de exemplu, care ar ști cum să-i cheltuiască cu folos. Că trebuie să existe și o artă a risipirii banilor, nu-i așa?

Vizez uneori, la modul tîmpit, că am cîștigat foarte mulți bani printr-un concurs de împrejurări. Apoi mă enervez eu pe mine însumi, pentru că în cîteva clipe fac o mulțime de acte de generozitate către lumea din jur, care mă lasă complet lefter. O iau de la capăt cu sărăcia, după ce „i-am rezolvat” pe toți cei din jur. Probabil că sînt vanitos mai mult decît zgîrcit, ceea ce nu ar fi chiar așa de rău în ordinea păcatelor omenești, după propria clasificare.

Am cetit undeva, cîndva, un text atribuit unui poet sud-american, poate Nicanor Parra (!?), care acoperă cum nu se poate mai bine lipsa noastră de inspirație în atragerea banilor. E un fel de lamentație vioaie a vulpii în preajma strugurilor copti și dulci la care nu ajunge. Iată textul: „Cu banii poți să cumperi:/ un pat, dar nu și somnul,/ cărți, dar nu și deșteptăciunea,/ mîncăruri alese, dar nu și pofta,/ haine, dar nu și frumusețea,/ o casă, dar nu și familie,/ medicamentele, dar nu și sănătatea,/ luxul, dar nu și cultura,/ distracția, dar nu și bucuria,/ colegi, dar nu și prieteni,/ laude, dar nu și respect...// Desigur, se pot cumpăra multe lucruri/ cu banii...! / Dar tu încearcă să ai ceea ce nu se poate obține/ cu prețul banilor”.

I-aș răspunde cu o replică din paremiologia românească: „Cînd ai bani în buzunar ești mîndru, ești frumos și cînti și bine!”

Care e relația dintre scris și bani? Cred că, în ce ne privește, ca scriitori români, una extrem de slabă. Scriitorul român nu se vinde, nu se cumpără, se părăduiește. Faptul că scriitorul român acceptă să scrie în o mulțime de reviste fără să pretindă „un leu moral” îl plasează în categoria fraierilor dovediți. Dacă m-ar pune cineva să caracterizez rapid, din această perspectivă, pe scriitorul român de azi, aș spune că e un salahor care lucrează fără plată la o construcție care nu are niciun plan arhitectural; care își admiră partea lui de zid cu atîta zel, încît nu bagă de seamă palma de construcție a vecinului; care dacă i se dărimă partea „de operă”, dă vina pe umbra păsărilor călătoare; iar dacă își ratează, în final, construcția, spune, aranjînd gulerul

• La Teatrul Național din Cluj-Napoca, sîmbătă, 3 octombrie, a avut loc deschiderea stagiunii, cu premiera spectacolului *Noaptea Walpurgiei*, de Venedikt Erofeev, în regia lui Mihai Măniuțu. Foto: Nicu Cherciu

→

→
paharului cu bere: Am ratat totul, dar, față de alții, măcar am avut ce rata!

Dacă aș fi câștigat câte un ban pentru fiecare cuvânt scris, aș fi fost mai bogat decât șeicul din Brunei.

Dacă aș fi câștigat câte un ban pentru fiecare propoziție, l-aș fi bătut la conturi pe Bill Gates.

Dacă aș fi câștigat câte un leu pentru fiecare frază scrisă în viața asta, îl puneam azi pe Adrian Năstase să-mi numere conturile, după ce-și termina de numărat ouăle. La un moment dat, convins că fură la numărătoare, l-aș fi pus să le renumere! Și ouăle, și conturile!

Văd poeți afaceriști care, între două facturi, numărutul „cheșului“ și distribuțiile de mărfuri sau alte atribuții mercantile, se apucă să mimeze poezia, melancholia, să vorbească despre sărăcia poetului, despre nefericirea lumii și despre toată recuzita poeticească arhicunoscută. Nu-i cred. Sînt ca niște ciubucari literari care se întind samavolnic (*sau doar păcătos-nostalgic?*) și în teritoriul cast al poeziei, care nu produce bani, ci doar virtute. Când Arthur Rimbaud s-a apucat de afaceri cu arme și droguri (*că nu apăruseră încă produsele chimicești!*) în deșertul Africii, s-a lăsat complet de poezie! Ce ar fi fost ca autorul *Illuminărilor*, după o frază de genul „*Société, tout est rétabli: – les orgies/ Pleurent leur ancien rôle aux anciens lupanars:/ Et les gaz en délire, aux murailles rougies, / Flambent sinistrement vers les azurs blafards!*“ (*L'orgie parisienne ou Paris se repeuple*), să se apuce să facă „bilanțul contabil“ la vânzările de peste zi?!

Și ca să extrapolez puțin, pot spune că sînt unele meserii care se potrivesc poetu-

lui, scriitorului. Sînt cele din „panoplia“ lui Socrate, din *Dialoguri*: atlet, politician, profesor, retor, actor, cultivator de viță-de-vie, degustător de vinuri, strateg la vînătorile de cerbi, magician etc.

Societatea românească pare să fie profund poetică, incoerența ei, la toate nivelurile, la toate capitolele, se datorează spiritului depistat de pe vremuri, încă de pe vremea lui Alecsandri, acela care recunoștea că românul, în loc să fie neamț, e cam poet. Adică, nesperios. Din această perspectivă, România e un fel de Tibet al Europei, locul în care orice este posibil. E o oază a speranței că pînă la ceruri nu e decît un pas, care nu e greu de făcut, numai că piciorul care trebuie să-l facă e, momentan, anchilozat.

Piatra-Neamț, 16 septembrie 2009

Numai pierzând se câștigă

Paul Aretzu

SUNT LUCRURI mai importante decât banii. Când nu-i am, nu sufăr. Nu prea am știut vreodată câți bani am avut, câți am cheltuit. Sunt lipsit de simț practic. De mine s-au ocupat alții, părinții, soția, statul. Eu nu am învățat, pînă acum, să folosesc un card. Am avut întotdeauna ce mânca și cu ce să mă îmbrac. Uneori s-a întâmplat să primesc haine cadou, sau pomeni, când aveam nevoie. Am dat și eu de pomană. Nu am pretenții curente prea mari. Mîncarea mă interesează ca nutriment.

Mi-am dat seama că fărâma de anafură de dimineața este o hrană ideală și o iau de la biserică. Nu prea circul. Vreau să spun că drumurile nu mă costă mult. Marian, fratele meu, mi-a oferit, în urmă cu doi ani, o călătorie în Grecia. A fost prima ieșire, un eveniment. Dar sunt oameni care pot trăi și fără să plece din localitatea lor. În viață te poți dispensa de orice. Adică poți să trăiești cu minimum necesar. De fapt, ar trebui să trăim mai mult înăuntru și mai puțin în afară. Iar, cu vremea, să ne mutăm definitiv înăuntru. Am citit în memorialistica lui Petre Pandrea că, atunci când nu avea niciun venit, și nici ce mânca, s-a apucat să-și cultive grădina de la țară. Săpa, semăna, plivea, uda, recolta. Punea straturi cu orceag, cu roșii, ardei, cartofi. Era mai independent ca oricând. Pîinea *cea de toate zilele* este un fel de mană, suficientă pentru a sătura. Dumnezeu are întotdeauna grijă de noi. La muntele Athos, călugării se întrec în privința slăbiciunii fizice, dovadă a ascetismului. Ca să înțelegi lumea ai nevoie de altele, de credință, de cumpătare, de minte, de suflet. E drept că îmi place să-mi cumpăr cărți, Biblii, dicționare (unele prea scumpe), studii de tot felul. Mi se mai dau cadou. Dar există și biblioteci.

Fără îndoială că avem nevoie de lumina becului, de apa de băut și de spălat, de căldură iarna. Am auzit despre oameni morți de frig. Nu sunt dependent de ceva, de aceea nu mi se pare că-mi lipsește ceva. Cred că lucrul cel mai important este efortul nostru de a ne spiritualiza. Este greu și este ușor să faci aceasta. Trebuie să înveți să renunți fără regrete. Numai pierzând se câștigă. Îmi pare rău de lacomi, de vicleni, de egoiști, de orgolioși. Ei și-au asumat o povară, un efort care nu are sfârșit și care erodează. Dumnezeu ne-a dat *leafa* la naștere: viață, minte, simțuri, lumea din jur.

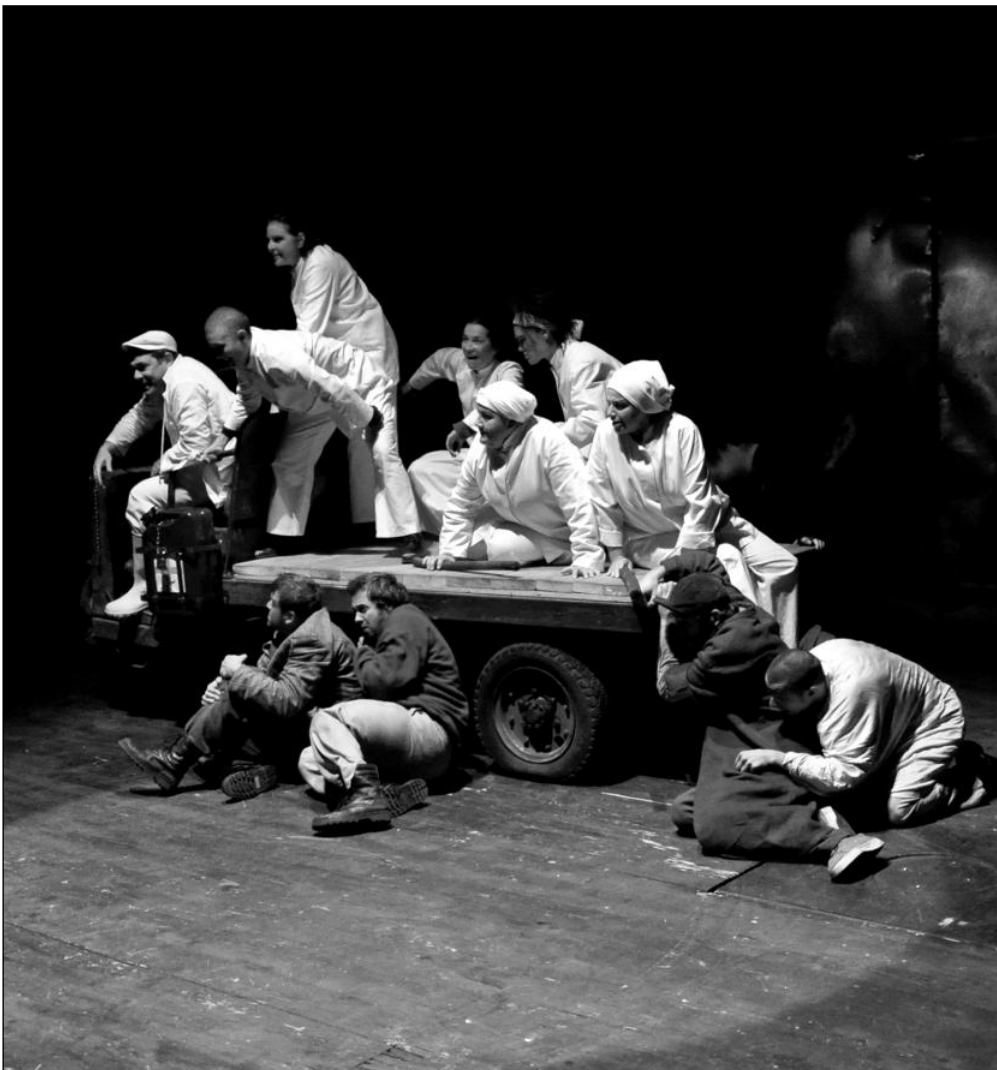
Pentru bani se poate omorî, se poate vinde sufletul, se vinde corpul. Sunt multe *personalități* azi care, dacă n-ar avea bani, n-ar însemna nimic. Cum să spun, când vine vorba de situația mea financiară, nici nu mă laud, nici nu mă plîng, și poate că, așa cum m-am învățat cu puțin, m-aș învăța și cu mai mult.

Regret vremea copilăriei când hotăram că frunzele sunt bani. Luam o creangă din pom și eram bogat.

N-aș vrea să fiu fariseu, nu-mi dau salariul la săraci, nu-mi împart cămașa cu semenul mai nevoiaș, nu-mi dau pantofii celui desculț. Sufăr pentru aceștia, îi ajut cu ce pot. Știu că e greu să nu ai ce să mănânci, să nu-ți poți hrăni copiii, că e umilitor să fii sărac. Nu mă plîng de lipsuri, cât am îmi ajunge, mă mulțumesc cu puțin. Aceasta este însă o poziție care mă privește numai pe mine. Odată, neavând niciun ban, i-am dat unui cerșetor un covrig. S-a supărat și l-a aruncat. La o predică, am auzit un preot spunând că poți da sentimente, sfaturi sau vorbe bune, că poți mîngâia, că poți aduce un rătăcit pe calea cea bună. Pomana poate fi materială, dar și spirituală.

Dar azi trăim sub semnul banului. Dacă nu dai bani, nu obții zâmbete, mîngâieri, bunăvoință. Pe gratis nu prea ai parte de iubire. Pe gratis ești dat afară, ești privit cu dispreț, ești ignorat. Cum dai ceva, se schimbă lucrurile.

Este o vreme când nu bunăstarea, ci morala este în cumpănă.

• Scenă din spectacolul *Noaptea Walpurgiei*. Foto: Nicu Cherciu

Sobru și sumbru

Ana Stancu

PARADOXAL – PENTRU cineva care, cea mai mare parte a vieții, a fost ceea ce pe vremuri se numea „scriitor pe picior“, adică un scriitor care trăiește numai din scris –, n-am reușit niciodată să fac o legătură logică între actul scrisului și cel al supraviețuirii. Poate pentru că, înainte de a fi o consecință a lipsei banilor, austeritatea vieții a fost o condiție a scrisului. Am crescut și m-am format într-o perioadă în care banii aveau infinit mai puțină importanță decât acum, iar atunci când lucrurile s-au schimbat, eu nu aveam cum și de ce să mă schimb.

Am trăit modest, cu venituri minime și nesigure (pentru că nu era niciodată sigur dacă o carte scrisă va fi și tipărită, și deci și retribuită), dar, pe lângă atâtea alte laturi cu adevărat dramatice ale vieții, n-am resimțit niciodată condiția materială ca pe o dramă. Atunci când câte un premiu ar fi putut să schimbe pentru un timp nivelul subzistenței, am preferat să îl transformăm în călătorii de cunoaștere care, pentru a putea fi întinse la maximum, se desfășurau în condiții de o severitate ce, privită retrospectiv, apare de-a dreptul masochistă.

După '89, un întreg deceniu am scris foarte puțin, iar numeroasele reeditări mi-au fost onorate cel mult cu exemplare de autor. În ceea ce privește eferescența fizică, ea excludea posibilitatea unei salarizări. Țin minte că, prin '92, mai multe luni ne făceam cumpărăturile zilnice schimbând coroane norvegiene, pentru că îmi apăruseră în Norvegia două cărți și erau singurii noștri bani din perioada respectivă, pe care o petreceam de dimineața până noaptea la Alianța Civică. De altfel, nici în străinătate, traducerile de poezie nu erau plătite de cele mai multe ori deloc, iar cele de proză aveau onorarii modeste, sub nivelul unui salariu lunar de intelectual, dar care, schimbate în lei de atunci, ne ajutau să supraviețuim. Dar nici astăzi, în România, nu mi s-a întâmplat să iau pe o carte – pe care o scriam întotdeauna în câțiva ani – mai mult de „un salariu mediu pe economie“. Ceea ce este departe de a mi se părea firesc, dar ceea ce nu m-a împiedicat să refuz indemnizația de merit, care mi se părea un aranjament jignitor menit să compenseze lipsa unor drepturi.

Pe acest fond sobru și mai curând sumbru din punct de vedere financiar, dar aproape indiferent din punct de vedere psihologic, criza nu a adăugat nimic esențial. De altfel, sunt atât de obsedată că nu mai am destul timp, încât aproape nu observ că nu am destui bani.

O profesie nerentabilă

Julian Koldoa

CUM STAU cu banii? Destul de bine. Dar nu din pricină că scriu și public cărți sau articole în reviste. Recunosc, recurg la diferite forme de investiții (dobânzi bancare, asigurări de capitalizare, pensii private sau acțiuni tranzacționate pe piața de capital) pentru a-mi spori, cât de cât, veniturile provenite din profesia de dascăl uni-

• Scenă din spectacolul *Noaptea Walpurgiei*. Foto: Nicu Cherciu

versitar. În general, criza economico-financiară reprezintă o posibilă amenințare (prin deprecierea și devalorizarea unor active, prin inflație și deficit comercial), dar, poate mai mult decât atât, reprezintă și o oportunitate. Oportunitatea de a cumpăra ieftin diferite produse (de la mărfuri la proprietăți imobiliare sau acțiuni subevaluate ale unor societăți listate pe bursă). Despre confortul material, nu pot să mă plâng; faptul că nu duc grija zilei de mâine reprezintă certitudinea unui confort îndestulător, pentru a putea citi, scrie, susține cursuri, în condiții acceptabile. În ce privește scrisul, acesta a contribuit într-o măsură insignifiantă la confortul material de care vorbeam. Prea puține edituri oferă drepturi de autor pe măsura eforturilor pe care le presupune scrierea unei cărți, prea puține reviste de cultură mai oferă onorarii decente. Nu este, desigur, vina revistelor, confruntate, la rândul lor, cu dificultăți financiare insurmontabile, care le aduc în pragul falimentului. Dacă s-ar hotărî să trăiască numai din scris, nu știu câți dintre scriitorii români de azi ar putea supraviețui. Cu câteva excepții pe care le știm, ale unor scriitori editați în tiraje de masă, promovați prin campanii inteligente de marketing și, ca atare, recompensați cu drepturi de autor pe măsură (Cărtărescu etc.), marea majoritate a scriitorilor ar eșua, financiar vorbind, dacă nu ar mai avea o slujbă. Cea mai defavorizată profesie din România este aceea de scriitor. E o profesie neremunerată, căreia nu i se acordă sporuri, de stres, de toxicitate sau de alt tip, e o profesie minată de imprevizibilul și de inefabilul inspirației, o profesie căreia statul român nu îi acordă nici cea mai mică atenție. Ea nici măcar nu apare în noua grilă de salarizare a bugetarilor. E, ca să spun așa, o profesie care nu există în cadrul legal al salarizării, în ciuda faptului că e exercitată de atâția vânători de absolut și de himere. Niciodată nu a fost altfel și, pesemne, niciodată nu va fi altfel. E o profesie total nerentabilă, o profesie ce nu îți poate asigura traiul cotidian, dar pe care, odată ce ai deprins-o, nu o mai poți abandona. Îi rămâi prizonier toată viața. E o profesie care se transformă, încet-încet, în metabolism propriu, luând, ascultătoare, forma destinului și a fapturii tale.

„Abia mă țin pe linia de plutire“

Leo Putnary

DACĂ E strop de adevăr în ce se spune (dar e chiar mai mult de un strop de... dohot), că în societatea noastră un grup nu prea mare de indivizi are totul, iar ceilalți – restul, nu încapе îndoială că majoritatea scriitorilor fac parte din a doua categorie. Cu excepția colegilor care au trecut la business sau care, extraliterar, au joburi ce le aduc venituri serioase. Bineînțeles, câștigurile extraliterare asigură confortul socio-domestic cotidian, dar, inerent, produc și... (dis)confortul scriitoricesc. Pentru că literatura e geloasă, nu?! Ea nu dorește să împartă harul, inspirația, timpul și spațiul cu alte preocupări și modalități de a (supra)viețui ale scriitorilor...

Iar criza care a afectat lumea, în general, nu putea să ocolească și lumile mai mici în care creează și pe care le creează scriitorii. Și aici mă voi referi la propriul exemplu. Acum un an, un coleg din Moscova, Evgheni Stepanov, care publică trei reviste și diriguiește tot atâtea edituri, găsise de cuviință să „internaționalizeze“ un chestionar cu tema *scriitorul și criza financiară*, lansat în revista *Futurum ART*, întrebându-mă și pe mine cum simt efectele recesiunii. „Eu – îmi scria impacientat colegul din metropola rusă – abia mă țin pe linia de plutire.“ Ce aveam să-i răspund? Adevărul. Zic/ scriu: mie, ca unui obișnuit liber-profesionist, neimplicat în afaceri, care nu e nici tu patron de reviste, edituri, pivnițe etc., care nu are pile printre politicieni, nici nu știu ce ar putea să (i) se întâmple. Mai să zic/scriu – optimist! – că, parcă, recesiunea nu are cum mă afecta...

Însă adevărul și naivitatea-mi de la acel moment nu aveau să dureze prea mult, pentru că, într-o lună, în alta, în jumătate de an, mă pomenesc că unele volume personale sau pe care le-am tradus nu mai apar (la București sau Chișinău), nu că „la timp“, ci, în genere, nu se știe când vor vedea lumina de la capătul tunelului post-crizei (inerent, apare și un nou limbaj de

→

→

lemn, nu?), chiar dacă pentru ele am contracte editoriale în regulă, iar pentru unele chiar mi s-au avansat 40 la sută din drepturile de autor. Mă pomenesc că o revistă sau alta, din cele care, de bine, de rău, mai onorau prin oarece onorarii, anunță că, devalizate de inflație și criză, nu mai au elementara sumă pentru a plăti autorii... Dimpreună, aflăm trista veste că la tradiționalele și marile târguri de carte vânzările au scăzut cu circa 40 la sută față de cele din anii precriză... Bibliotecile nu-ți mai achiziționează cartea pe care, ca printr-o minune, ai reușit totuși să o editezi... Din aceleași motive sunt anulate edițiile unor festivaluri tradiționale, nu mai are loc programata (și visata) călătorie scriitoricească pe Dunăre, APLER-ul nu-și poate convoca membrii, premiile ajung tot mai simbolice, unele chiar... capotând în doar variantă *paper* – cea a simplissimei diplome etc...

Prin urmare, cum să stai tu cu banii, optimistule scriitor român?... No comment...

Iar în Interriverania prutonistreană, alias Republica Moldova, de unde răspund, dezastrul generalizat pur și simplu – și dramatic! – nenorocește multă lume, nefiind cruțați nici scriitorii. Între Prut și Nistru, dar și în dreapta Prutului (care sperăm să nu ajungă o apă a sâmbetei...), scriitorul nu se poate aștepta să fie cruțat de niciun fel de criză. Financiară sau de nervi, interastrală, mondială sau național-socială. De altfel, ca și iubii și tot mai puținii săi cititori...

Nimic... totul...

Minerva Oliva

RENUNȚAREA LA dorință înseamnă „suprimarea suferinței.” Din câte-au fost, doar două au rămas: cea de-a vedea cultură și-a scrie. După ce-am pierdut-o și pe Mama, am început să călătoresc. În fiecare vacanță de vară plec, pe banii mei, într-o țară străină. Au fost ani când am văzut și două, dacă au fost mai aproape. Am avut și „norocul” să devin vegetariană. Binecuvântate fie bolile! Plante care cresc sălbatic, legumele și zarzavaturile cultivate și îngrijite de mine, fructele pomilor – deja rodesc și cei pe care i-am plantat eu – formează hrana mea. Odăile gem de mireasma plantelor medicinale, pentru care am deja ochiul format. Mașină n-am, locuiesc în casa părinților. Leafa de dascăl mi-a fost suficientă pentru a vedea, cu grup organizat și ghid, din 1995: Italia, Grecia, Franța, Anglia, Danemarca, Suedia, Norvegia, Finlanda, Spania, Portugalia, Coasta de Azur, Andorra, Gibraltar, Germania, Austria, Belgia, Luxemburg, Olanda, Turcia, Rodos, Creta, Santorini, Spinalonga, Malta, Sicilia, Corfu, Elveția, Croația, Rusia, Cehia, Ungaria, Bulgaria, Liechtenstein, Capri, Monaco, Suomenlinna, India, Nepal, China, Tibet, Israel, Egipt.

Nimic nu am, totul mi-e de prisos. Poezia e oxigenul.

Declarația de impunere

HowzGavbra

STAU PROST, normal! Universitar, bugetar, scriitor pe deasupra. Muncesc 24 de ore pe zi să întrețin o familie de trei persoane umane și o pisică. Creangă e prototipul scriitorului când bine zicea că sărac ca anul ăsta, anul trecut și ca de când se știe n-a fost! Dar adevărata bogăție stă în altă parte, sigur nu în bani, și dacă așa fi avut prea mulți bani așa fi riscat să o pierd.

Faptul că scriu îmi aduce câte ceva la declarația de impunere. De când am renunțat la televiziune și la gazetărie, venitul pe partea scrisului a mai scăzut. Conform numitei declarații, cam o treime din venituri se strâng din activități literare sau semi-literare (evaluări, jurii etc.). Deși sînt conf. la o facultate de construcții, nu mi-am scos patalama de expert, care, ipotetic, mi-ar aduce mai mulți bani, dar care sigur mi-ar lua mult din timpul pentru scris și citit. Adevărata bogăție e să faci ce-ți place și cu cine îți place. Așa munca pare suportabilă pentru mine. Altfel nu.

Scrisul, o artă săracă

Radu Pavel Gheo

ADEVENIT deja un loc comun să asociezi artistul cu sărăcia materială, să-l citezi reflex pe Eminescu – „Poezie, sărăcie” (nu de alta, dar „Proză, sărăcie”, „Eseu, sărăcie” sau „Publicistică, sărăcie” nu rimează). Dar cam așa stau lucrurile. Nu cunosc niciun scriitor român care să trăiască exclusiv din drepturile de autor sau măcar să supraviețuiască din ele. Un scriitor fără slujbă și fără salariu fix e automat un om sărac.

Generalizez ca să nu folosesc direct persoana întâi, cazul particular, exemplul propriu, ca să nu dau impresia că mă lamentez. Nici nu mă lamentez: ca orice scriitor român, mi-am asumat condiția presupusă axiomatic. În România, scrisul e o artă săracă și devine tot mai săracă, odată cu reducerea numărului de cititori. Caraghios e și faptul că, în ciuda diferenței care se face uneori între literatura pentru elite și cea pentru publicul larg, în România nu se poate scrie nici măcar literatură comercială, căci pentru scriitorul autohton nu există „public larg”. Un tiraj de zece-cincisprezece mii de exemplare vândute dintr-un volum personal e un ideal rareori atins la noi, fapt cu atât mai trist cu cât nici măcar un asemenea tiraj nu ar asigura supraviețuirea scriitorului presupus de succes, de vreme ce o carte bine scrisă și bine construită impune cîțiva ani de muncă. Traducerile, bursele oferite de diverse instituții din străinătate, lecturile publice (tot în străinătate) sînt o sursă de supraviețuire mult mai bună decît ceea ce oferă spațiul cultural românesc.

Personal, scriu pentru că am ceva de spus. Scriu și încerc să public cînd vreau să povestesc și să farmec cititorul, într-un act

de seducție bine-cunoscut și vechi de cînd literatura, în care căsătoria dintre operă și cititor e una din iubire, și nu din interes material.

Sigur, mi-ar plăcea să trăiesc din scris – din drepturi de autor. Ce scriitor nu și-ar dori asta? Sau măcar să simt că veniturile din scris contează suficient de mult. Nu e cazul – cel puțin azi, acum, în situația actuală. Dacă n-aș mai scrie și n-aș mai publica, bugetul meu nu s-ar resimți cine știe ce. Cu traducerile în schimb e altă poveste: dintr-o traducere mai consistentă, făcută în câteva luni, pot cîștiga mai mult decît dintr-un volum personal, la care am lucrat doi-trei-patru ani. Ca să mă flatez, așa putea spune că și traducerea e un act de creație. Da, e, într-o oarecare măsură. Dar nu e același lucru cu creația propriu-zisă – cea din care nu se poate trăi.

Asta a fost poliloghia culturală. Un răspuns sincer și scurt ar fi sunat cam așa: faptul că public cărți și colaborez la revistele de cultură îmi asigură piinea cea de toate zilele. Doar piinea. Pentru celelalte muncesc mai mult și gîndesc mai puțin.

Prost, ma chère

Florin Iaru

PROST, MA chère.
Și cu asta am spus totul!

Nokia, Blackberry și Horia

letitior ileo

ÎN CE mă privește, stau foarte bine cu banii. Genial. Ca Statele Unite. O țară extrem de bogată, dar plină de datorii.

E ora unu la amiază. A treia zi de slujbă după vacanță.

Stau pe terasa Coffee Hours, în spatele Universității. De ce tocmai acolo? Pentru impecabila rețea wireless a UBB-ului, necodată, care bate până aici. Beau o bere Stella Artois fără alcool (pentru cunoscători, cea mai scumpă dintre berile fără alcool la sticlă din România). Fumez Dunhill albastru lung. Beau cafea Illy. Am două telefoane scumpe pe masă, ca oamenii de afaceri români și fotbalistii. Un Nokia N82 și un Blackberry Pearl 8110. Nokia are număr de Orange, Blackberry-ul număr de Vodafone. Le țin pe masă, nu în geantă. De ce? Păi d-aia: Blackberry-ul e pus pe „silent”. Totuși, trebuie să văd cine sună. Numărul Vodafone e „de reprezentare”. Pe el pot suna studenții. Mama. Aia de la cablu. Aia de la internet. Aia de la telefoane. Aia de la Centrul Francez, că n-am dus cărțile. Și încă tot felul de alții. Agenda telefonului Blackberry e imensă. Am mulți prieteni. Foarte mulți. Dacă sună vreunul din ei, telefonul afișează numele, iar eu așa putea răspunde, chiar dacă telefonul nu sună; Blackberry-ul e deștept, are o luminiță roșie care clipește atunci când se-ntâmplă ceva:

mail nou sau apel. Pe Blackberry sună doar Marta. Uneori Livius. Foarte rar, extrem de rar, ecranul Blackberry-ului afișează „Unknown number“. Atunci e Andi, care sună din Germania de pe telefonul fix, creându-mi o stare de extremă confuzie și încurcătură: pe de-o parte, bucuria de a-i auzi vocea, pe de alta gândul la nu știu care companie de telefoane germană, care îl usucă de bani pe prietenul meu cel mai bun atunci când sună în România pe mobil. Pe Blackberry mai sună Ema, secretara catedrei, și atunci răspund grăbit, pentru că pe Ema o iubesc. Altcineva nu sună pe Blackberry, deși în agenda telefonului sunt memorate vreo două sute de numere. Cu nume cu tot. Prieteni. Cunoștințe. Telefonul Blackberry are capacitatea de a stoca un număr infinit de adrese. Eventual ăia enumerate la început: UPC-ul, RDS-ul etc. Păi cine să și sune? Muri¹, care are număr de Orange și care de altfel era la țară și culegea porumb, ieri când l-am sunat eu? Nu, Muri nu sună. Sau poate Sandu, cu care am băut o bere scurtă acum două seri, adică una, adică fără alcool, adică eu, cu pretextul minimalist al unei imense sacoșe cu pătrunjel, leuștean, fasole și dovlecel, cu care Domnia Sa mă premiase în semn de nesfârșită prețuire, îndelung șlefuită în timp, via diverse tutunuri de pipă exotice, înainte de a evada rapid din Cluj spre vastele sale domenii ot Mihăiești? Păi nu. Sandu nu sună, celebră fiind aversiunea sa față de aceste diabolice instrumente piuitoare, aversiune ce se manifestă, cum spune cronicarul, prin repede azvârlire, total sadică și extrem impulsivă, a unui asemenea obiect sunător, taman în miezul iazului de la Mihăiești, unde multe cercuri se formară în apă... Telefonul îi fusese oferit din toată inima distinsului prozator româno-texan, cu barbă nu patriarhală, ci aleatorie, și pălărie cumpărată taman de la târgul de vite din São Paulo... pe bune, on line... deci telefonul îi fusese oferit lui Sandu de către un inimos și generos prieten, evident cu cele mai nobile intenții, acela de a-l repera pe tare dragul meu prieten în cele mai intime momente ale vremelnice sale existențe pământene, și anume acelea când Domnia Sa își exersează talentele de pescar și explorator prin diferite zone rurale necartografiate din județul Cluj. Cam așa e cu Blackberry-ul. Desigur, mai sună și alții, diverși, desigur, se afișează și numele, dar atunci îmi întorc în cap gândul de cincizeci de ori înainte de a răspunde. De obicei e nu.

Și acum telefonul Nokia N82. El e deschis și foarte sunător, ba chiar se poate conecta la pomenita rețea wireless a UBB-ului. Sau a primăriei, sau a barului Insomnia sau a cafenelei Out-wear etc. Pentru neofiti: pomenitele rețele sunt free. Telefonul Nokia are voie să sune când îl taie capul, la orice oră are el chef, ziua și noaptea. Și el știe să afișeze „Unknown number“ și atunci înseamnă că e iar Andi din Germania sau Călinul canadian, ceea ce îmi provoacă, deja, o dublă încurcătură și confuzie. De talie multiculturală și globală. Numărul îl știe și Livius, dar el sună pe Blackberry, fiindcă are număr de Vodafone. De bună samă, numărul îl știe și Gabi, păi cum, adică Cojocar, prieten drag, poet de taină și editor în ascensiune... Și, desigur: iubitul meu știe absolut toate numerele: de Vodafone, de Orange, de Cosmote, de Romtelecom, de SFR, de alea care sunt și care nu

sunt... Însă nu sună niciodată. Apare. Exact. Știe și unde. Ca orologiul Big Ben. Dar oare de unde știe el unde să apară, fără ceas, fără telefon, fără să se orienteze după nordul indicat de mușchiul copacilor? În funcție de calitatea luminii, poate... De doza de saturație prăfoasă din centrul Clujului? Oare de unde știe el unde să apară, fără să vorbim? Cum știe el să mă găsească, la Coffee Hours, Insomnia, Out-wear sau poate la cafeneaua Băncii Transilvania, de nu chiar la biserica reformată de pe Kogălniceanu? Oare iubitul meu are sub plele o placă de rețea wireless?

Să nu uit însă. Extrem de important. Și Horia știe toate numerele. Absolut toate numerele. Numai că Horia sună doar pe telefonul Horia. Telefonul Horia e un Vodafone cu număr de fix, ce adesea piuie la ceas de seară, și pâlpaie și clipește din beculțe, și se încălzește, ca o pasăre ținută în căușul palmei... Telefonul Horia stă în dreptul calculatorului, să fie la îndemână, la o adică... Oricând. Telefonul Horia mai știe un singur lucru: să apeleze la Diesel, firma de taxiuri.

De ce însă acest lung excurs? Azi, 3 septembrie, telefonul Nokia, telefonul Blackberry și telefonul Horia seamănă foarte tare între ele. O fi o chestie de compatibilitate de soft, ca și cablurile care intră în calculator, toate de-un fel... Deci toate trei sunt neplătite. Funcționează însă, știu chiar să sune, să clipească și să cânte diverse cântecele vesele... Adevărată minune...

Revin. Stau pe terasa de la Coffee Hours. Azi s-au legat vreo cinci pagini din teză. Nu e mult. Dar nici chiar nimic. Am terminat cafeaua Illy. Fumez. Cuget. Sau șed? No' numa' șed. E bine. Ca Statele Unite. Azi am luat cu împrumut două sute de la un prieten conferențiar. Îi cerusem patru. N-avea. N-avea. Te și miri... Cele două sute trebuie date mai departe. Dacă se poate până diseară. Dacă se poate chiar patru. Sunt plină de datorii. Până-n gât. Dar până-n gât. O sută Livius. O sută cincizeci mama. Cincizeci veterinar. I-a curățat ieri urechea cockerului Bobby; i-a recoltat probe pentru antibiogramă. „Plățiți când se vindecă“, a zis. El s-a oferit. Eu aveam banii în buzunar. Probabil așa arătam. Asta e clinica veterinară de pe Brâncuși, fostă Gheorgheni, pe stânga. Cam trei minute de la Gente, pizzeria din Cipariu. Nu-i spun numele, că nu e voie. Sau poate e voie? Dacă e revistă literară se pune? Aia cu reclamă mascată? Habar n-am. Dacă se pune, taie fraza Marta. E clinica TRIVET, Brâncuși 54. Medicii Timen, Meret, Mureșan. Oricare. Nu contează. Aceeași idee: „Se vindecă“. Vă spun eu, pe bune, mă pricep. Toată viața am avut căini.

Așa deci. Suntem în trei. Bani în intră-n paișpe. Sau poate nu? Mai am zece lei. Cash. Ba nu, mai am. Cinci lei pe card. Da' ăia nu-mi servesc. Bancomat ticălos. Nu știe să numere decât de la zece în sus. Tâmpit bancomat, dom'le... O fi o chestie din aia cu limbaj binar, 0 și 1, ca în programare... În zece, adică imediat, adică înainte de paișpe, o să fiu la București. La conferință. M-au invitat. Citez:

Vă rog să găsiți, atașat, invitația pentru conferința cu tema „Reglementarea privind Internetul și rețelele numerice în Uniunea Europeană“, susținută de *Domnul Olivier JAPIOT*, director general al *Consiliului Superior al*

Audiovizualului, *joi, 10 septembrie 2009, la ora 17:00, la Institutul European din România*, București; această conferință este organizată de către Ambasada Franței în România, în colaborare cu Institutul European din România (IER) și va fi cea de a șaptesprezecea conferință din ciclul „Franța/ România: împreună în Europa“.

La București? Dar cum? Poate prin wireless... Sau prin teleportare... Cu zece lei... da, e OK, ține cu zece lei... da' numa' cu personalul... Cu nașul... Cu acceleratul nu prea mai îmi convine, deși e frumos... Și gratis... Ultima dată, acum trei ani, venind de la Sighișoara, domnu' nașu' m-a invitat politicos să cobor... Pe peron... În Teiuș... La trei dimineața... Păi sigur că politicos... Ce, nu sunt eu o doamnă? Așa deci... În zece, la București... Oricum... Cred că totuși pe wireless... Am eu o slăbiciune...

Oare ce mai e până în paișpe? Păi e... asta e chiar grav. Nașpa. Nașpa rău. Asta n-am cum s-o ridic. Rever, minge pe dreapta, scoasă de sub fileu. Și out. N-a intrat în teren. Cînșpe-zero. Păi până în paișpe mai este treișpe. Chiar treișpe. Nașpa. Ziua lui Andi. Iar n-am bani. Nici de timbru.

În rest, detalii... Mai trebuie niște bere, niște țigări, ceva cafea... Poate și de troleibuz, că e cald al naibii... Eventual, ceva mâncare... Nu. Asta nu. Numai asta nu.

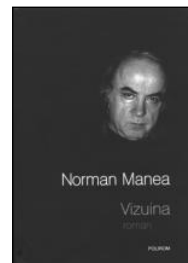
Mai am zece lei. Azi am scris cinci pagini. Oare ce să fac? Ce e prin decor? Muri la țară, Sandu la țară, Marta lucrează... Andi în Germania, Călin în Canada... La Croco au făcut bancă, lampa lor astăzi și mâine... La BCU e blocat automatul, ăl de știe face cafea de-un leu... Ce să fac? Zece lei... O ciorbă... La Meteor, la expres, la linie... Buunăă... Ar fi... Zece lei minus ciorbă nu rezultă Dunhill albastru lung mâine. Zece lei minus Dunhill nu rezultă ciorbă la Meteor... De fapt, la naiba... Țigări mai am... vreo cînșpe... Nici foamă nu-mi prea e... Ce sărăcie să fac?

Știu. Mă duc acasă. Pe jos. ■

Notă

1. Ion Mureșan (născut la 9 ianuarie 1955, Vultureni, județul Cluj), poet și publicist român contemporan; v. Al. Cistelean, revista *Vatra*, citat din memoria recentă: „Ion Mureșan e poet, restul sunt artiști“.

Cărți primite la redacție

• Norman Manea, *Vizuina*, roman, Iași: Polirom, 2009.

„Oficial îmi este bine“

Ovidiu Iecican

EXISTĂ – DUPĂ cum atestă programele radio – o piesă muzicală intitulată, nu fără motiv și cu destul umor, „Oficial îmi este bine“. Pot spune același lucru, după ce, în campania din 2008 pentru parlamentare, statul mi-a mărit, pasămite, salariul cu 50%. Asta deși anul acesta, decretându-se grabnic și oportun criza economică (tocmai la timp, după ce a căzut guvernul Tăriceanu, marele angajator de funcționari-me, și a supt pe pedestal guvernul condus de colegul meu Emil Boc, dascălul de la Științe Politice), mi s-a promis ba reducerea salariului cu 20%, ba înghețarea lui la nivelul actual, ba suprimarea echivalentului de plată a 10 zile lucrătoare (concediu neplătit pe care nu l-am solicitat). Tot acum rezultă, din dezvăluirile de presă ale doamnei ministru Andronescu, că putem spune adio fără regrete oricăror indemnizații sau prime. Zelul va fi răsplătit de aici înainte, cel puțin o vreme, în meseria noastră, cu un... surâs.

Martori îmi sunt zeii: nu am vrut să fiu profesor. Pe la începutul anilor '90 mă replisem în cercetare, pe care oricum nu dă nimeni nici măcar doi bani (la propriu și la figurat), iar în timpul liber scriam pentru revistele literare sau pentru cine voia să mă publice, cu sau fără bani. Între 1985 și 1990 făcusem pe misionarul navetist, predând istorie, filosofie și științe sociale așa cum voia Partidul, într-un liceu agricol dintr-un târgușor ardelenesc până la care mă târam cu trenuri neîncălzite, aproape în toiul nopții, și de unde mă întorceam definitiv zdrobit pe când cerul se închidea la culoare, făcând loc înșării... Prima mea grijă în iarna și primăvara lui 1990 a fost deci să mă despart cât mai repede de Ministerul Educației, care mă trata ca pe un

fiu nedorit și față de care nutream sentimente paricide.

Dar, patru ani mai târziu, conducătorul meu de doctorat m-a convins cu argumente sentimentale și de natură etică, invocând talentul, misiunea, frumusețea, energiile și alte lucruri de acest gen, că merită să lucrezi pe un salariu mic, dar sigur, pentru a da o șansă generațiilor ce vin. Or, aici nu-l puteam contrazice: eram unul dintre cei care nu avuseseră prea multe alternative, pentru mine cartea fusese, și este încă, salvatoare.

Am stat deci, mai tot timpul, rău cu banii și, de ce nu aș spune-o, stau și acum. Și ca să nu mă complac în generalități, voi spune doar atât: nu am mașină – n-am avut niciodată –, mult din portmoneul meu a trecut mereu în cel al proprietarilor de apartamente unde locuiam în chirie, iar astăzi circa 80% din salariu îmi migrează la aceeași dată fixă a lunii în conturile băncilor care mi-au împrumutat, contra unor ipoteci temeinice și unor dobânzi grase, suma prin care mi-am procurat două camere, o baie și o bucătărie la bloc. Călătoriile prin lume pe care le-am întreprins s-au materializat datorită unor burse și programe de cercetare, și pentru a merge cu mâinile în buzunar, fără nicio treabă, peste hotare, a trebuit să aștept anul 2008 toamna; dar nici atunci nu am putut petrece decât două nopți în Cetatea Eternă, colindând-o în lung și în lat, cu buzunarele ușoare, preț de un weekend.

Acestea fiind zise, voi nota că unica oară când am câștigat bani pe vreo carte a fost când am colaborat la un manual – astăzi interzis în școli, pentru că îndrăznește să contrarieze viziunea acreditată de manipulatorii de conștiințe –, că pentru jumătate din cărțile publicate am adus bani de acasă, iar pentru multe dintre celelalte nu am primit nimic și că, în plus, mă bucur de prestigiul de care beneficiază cei mai mulți dintre colegii mei care nu și-au încadrat eforturile

în „politicile“ oficiale ale vreunui grup deținător de autoritate: sunt un semimarginal, nu prea am receptare critică sau, când o am, e nimicitoare, trebuie neapărat să fiu pus în banca mea, adus pe locul care mi se cuvine etc.

Revistele, sărmanele, se tot târâie în România, la marginea degradării. Am convertit pofta mea de scris într-o prezență turbulentă, rebarbativă, mai peste tot, socotind că, pentru cei câțiva oameni care gândesc cu propriul cap, asta va fi un semn de normalitate, de neafiliere la vreun program îngust sau la vreo coterie. Nu de alta, dar chiar nu mă regăsesc în niciuna. La cele de dreapta aș adera, în numele scârbei de excesele totalitarismului roșu; dar nu împărtășesc disprețul aureolat față de cei mulți pe care membrii lor îl etalează, de la nivelul declarațiilor exprese până la cel al stilului neologistic-sofisticat. La cele de stânga, de care mă apropie compasiunea și empatia față de mulțimea celor pauperi, din care m-am înălțat, oarecum, și eu, n-am de ce adera, fiind respins de un anume mizerabilism al discursului respectiv, o ciudată înțelegere față de marxismul penal și purtătorii lui de trenă, disprețul valorii în numele egalității (diletantism, feerie kitsch, cântare a României reluate la infinit). De aici m-am ales cu suspiciunea tuturor părților, cu insinuarea că aș fi duplicitar, emisă în șoaptă de unii, și, slavă Domnului, cu o prezență masivă prin pagini periodice, deci efemere...

Nu și cu bani. Numai cine nu publică în revistele românești nu știe ce prost plătesc ele. Uneori, perioade întregi, nu mi-am putut cumpăra cartea pe care urma să o comentez în articolul următor, din banii primiți pe articolul dinainte. În schimb fiscal e vigilent, iar la declarat averea, îți ia la puricat toate colaborările punctate

→

Revista Revistelor

• *Observatorul cultural* (numărul 236, din 1-7 octombrie) îi dedică „suplimentul“ său Marianei Marin. Despre marea poetă dispărută scriu, punând în evidență valoarea excepțională a poeziei și curajul moral al autoarei, Carmen Mușat, Radu Vancu, Liviu Antonesei, Nora Iuga, Claudiu Komartin, Caius Dobrescu, Cristina Ispas, Adina Dinițoiu, Tudor Jebeleanu, Cezar Gheorghe, Doina Ioanid. Un portret în peniță al poetei, de Tudor Jebeleanu, facsimilul unui poem și câteva fotografii, în care Madi este neînchipuit de frumoasă și de fragilă, completează paginile.

• În numărul 9 al revistei *Argeș*, Dumitru Augustin Doman îl interviează, în seria sa de conversații optzeciste, pe Gabriel Chifu. Discuția se plimbă agale de la Calafat – locul natal al poetului – la București și sfârșește, firesc, în ograda Uniunii Scriitorilor. Întrebat de interviewer despre Uniune, Chifu o descrie succint, ca pe o instituție necesară scriitorilor, care derulează programe culturale și sociale, o instituție nebugetară, care își găsește singură sursele de finanțare și care, în aceste vremuri

„deloc blinde“, funcționează „decent“; apoi face un apel la rațiunea scriitorilor, să n-o distrugă singuri, din ambiții personale disproporționate cu propriile puteri, căci mai au nevoie de ea: „atitudinea rațională a membrilor Uniunii față de Uniune ar fi să se solidarizeze în jurul Uniunii, să încerce s-o consolideze, iar nu s-o submineze prin tot soiul de atacuri orbești și, în fond, autodestructive. Sigur, e perioadă electorală și la scriitori, unii țin să-și facă neapărat campanie electorală, fără să-i intereseze mijloacele, indiferenți la consecințele gestului lor. [...] Sper să nu comitem greșeala elementară de a căuta dușmanul acolo unde nu este și de a rămâne descoperiți acolo de unde vine pericolul“, declară, cumpănit, Gabriel Chifu.

• În *România literară*, două numere la rînd, poeme frumoase, frumoase, de Eugen Bunaru (în numărul 38) și de Alexandru Mușina (în numărul 39).

• În numărul 8 al *Orizontului*, două pagini din penultimul roman al lui Nabokov, *Lucruri transparente*, în traducerea Ancăi-Gabriela Sîrbu.

• În *Steaua*, nr. 7-8, emoționează un grupaj dedicat lui Marian Papahagi, texte ce reprezintă comunicările „Colocviului Papahagi“ organizat la Lisabona, în mai a.c.

Despre opera strălucitului romanist scriu Adrian Popescu, Virgil Mihaiu, Fernando Couto e Santos, Simion Doru Cristea. Revista marchează, prin textul lui Cătălin Buciumeanu, centenarul Constantin Noica; un grupaj tematic este dedicat lui Adrian Marino (colaborează Mircea Braga și Simona Pop), iar un altul, memoriei lui Matei Călinescu, despre care scriu Florin Ștefan Morar și Laura Pavel, Ruxandra Cășereanu republicându-și în mod binevenit un fragment din interviul pe care scriitorul i l-a acordat în 2002. Am mai citit studiul lui Ioan Pop-Curșeu despre Lovinescu, „Jurnalul...“ de la Athos al lui Mihnea Măruță, eseul lui Marian Victor Buciu despre dramaturgia lui Nicolae Breban, însemnările vii ale lui Vasile Igna, „Din Dealul Feleacului“. Și nicio poezie, pentru că revista nu publică...

• Pentru poezie, ca de obicei, ne ducem la *Familia*. În numărul 7-8, de citit poemele lui Teodor Dună. Pot fi recomandate cu folos și paginile – mai calme decât în alte publicații – dedicate *Istoriei...* lui Nicolae Manolescu, scrise de Liana Cozea și Marian Victor Buciu. Un grupaj consistent de comentarii critice este dedicat lui Ion Stratan.

Al. O.

→

tuale de peste an, chiar dacă de unele ai avut vreme să și uiți deja.

Pentru ca totul să fie minunat, sunt singurul producător de venituri în familie. După doi ani de strădanii zilnice la locul de muncă, soția mea a fost proaspăt concediată. Sunt, cum s-ar zice, o oală revoluționară în fierbere, încă o clipă și ciocotul meu dă pe dinafară. În același timp, realizez câtă lume din jurul meu a ajuns cu sărăcia proprie la cote dramatice și, dacă n-aș ști că revistele de cultură sunt citite numai de alții câțiva, aidoma mie, aș tăcea de rușinea că, în timp ce eu, de bine, de rău, mai am ce mânca, sunt alții, peste drum sau alături, care disperă pentru ei și copiii lor.

Dar urmările scrisului meu pentru ziare, reviste și edituri nu se reduc la atât. Fiecare text care îmi apare este rezultatul unei munci efective, al unei concentrări nervoase, al unei mobilizări a imaginației, rațiunii și științei pe care am agonisit-o. Este penibil că evaluarea tuturor acestora se face cu criterii false sau nu se face, după caz. Așa încât cea mai grozavă evaluare este a mea: faptul că mă bucur că viața nu-mi trece degeaba, că fac ceea ce am vrut mereu să fac, că sunt încă sănătos și pot scrie; că unii socotesc că textele mele împlinesc măcar nivelul unui standard minim necesar publicării și... le tipăresc.

Cititul și scrisul m-au salvat mereu de depresii, de angose, de bucuriile prea mari – aproape că n-a fost cazul – și de neliniștile uriașe (destul de dese, acestea). Ele rămân arma mea predilectă, darul, scutul, raza de lumină și frumusețea unei vieți altminteri destul de monotone și severe, nescutite de complicații. Și tot complicitatea cu ele mă determină să cred că sumbrul va ceda, de la o vreme, în fața unei dimensiuni mai solare a existenței noastre, aici și acum, că vom coagula într-un proiect care să angajeze mai generos și mai strălucitor destinele individuale ale micii umanități din care facem cu toții parte.

Foamea și Lipsa

Irina Petras

FOARTE PE scurt, „bine, mulțumesc de întrebare!“ Un pic mai pe lung, pun atât de puțin preț pe bani și am deprins de la ai mei să mă descurc cu atâta larghețe și seninătate în limitele oricât de strâmte ale veniturilor mele, încât nu e un subiect pe care îl aleg pentru convorbirile mele cu ceilalți, fie ele între patru ochi sau publice.

Culmea e că banii par să știe că nu au un loc privilegiat în proiectul meu existențial și, de vreme ce tot nu-mi pasă, se lasă lungiți, lășiți, sunt adesea neașteptat de încăpători. Ba a ajuns să-mi placă din cale afară orice ispravă destul de rotundă pe care o izbutesc cu bani puțini. Din 2005 încoace, am putut exersa, la filiala clujeană a USR, această (de)lăsare a lor în seama imaginației și simțului gospodăresc ale celui obișnuit să se descurce puțîn, ale celui învățat de Nevoie, o doamnă extrem de inventivă.

Dacă despre câștigurile din scris vorbim, aș putea înșira totuși niște repere. Cu onorariul din 1981, pe prima carte, aș fi

• Scenă din spectacolul *Noaptea Walpurgiei*. Foto: Nicu Cherciu

putut să-mi cumpăr o garsonieră confort 1. În '89, pentru a doua carte, am primit bani de o jumătate de mașină. O recenzie în *Făclia* ori *Steaua* însemna cam 10-12 pui dolofani (de la un punct încolo, *teoretic* vorbind – dacă s-ar fi găsit „la liber“!). Cu onorariul pentru patru cărți, onorariu buniceț, mi-am cumpărat, în 1991, un televizor (inflația galopantă!). Cu banii pe traducerea din Philip Roth, în 2001, mi-am luat un aragaz, mai punând ceva de la mine. Pe urmă, am mai câștigat câte ceva pe traduceri, dar am scris (aproape) gratis alte 20 de cărți; *aproape* însemnând că am primit câteva exemplare de autor. Singurul câștig sau, mai degrabă, singura performanță (care funcționează și ca principiu): nu am plătit niciodată niciun leu din buzunar ca să-mi apară o carte, s-au găsit întotdeauna finanțatori.

Dar ce demonstrează toate acestea? Mai nimic. Că lumea se schimbă (nu neapărat înaintează!), că e când așa, când altminteri, că „niciodată n-o fost să nu fie într-un fel“, vorba țaranului ardelean... Nu țin nicidecum mai mult la textele care mi-au adus oarece câștiguri, nu refuz o colaborare doar fiindcă e limpede că nu voi fi plătită, nu visez plăți fabuloase, ba, glumind pe jumătate, sunt prea ocupată să-mi văd de treburi și de datorii (simțul datoriei, ah!) și de buna (după criteriile mele) gospodărire a ultimei postate de viață, încât, am spus-o adesea, o sumă uriașă de bani m-ar incomoda rău de tot...

Apoi, schimbând ușor unghiul, aș mai spune iarăși că, dacă e adevărat că libertatea omului presupune existența *morții*, tot astfel imboldul de a crea presupune existența *foamei*. O foame scoasă însă din confuzia de termeni îndelung și ticălos întreținută, în vogă în epoca romantică. La confuzia cu pricina se recurge periodic, ori de câte ori societatea vrea (e obligată) să-și scuze interesul exclusiv pentru *temporalia* (economicul) în detrimentul a ceea ce ține de *aeterna* (cultura, creația). Fiindcă pentru mine *foame* înseamnă ne-șaf, dor, sentiment al fragmentării, al curenței, senzație acută de absenței etc., etc. Înseamnă „să-ți duci lipsa“, tu singur de tine însuși, cum credea Lucretius. Să simți limitele și să te lupți cu ele în numele întregii specii sătule și *ajunse*. Să fii *flămând* înseamnă, așadar, să accezi la organicitate („Orice structură anorganică devine organică, adică dovedește rezistență,

când este amenințată să se descompună, să se dezintegreze“ – Mircea Eliade). Să simți *măul* și să i te opui printr-un efort de *auto poiésis*. Nu înseamnă nicidecum să fii *infometat* (cu nuanța de pasiv apăsată, tu fiind cel care suferă din cauze exterioare). E o stare/lucrare ivită din tensiuni interioare, vag dependente de condiția individului ca prizonier „pe viață“ al complotului social. Când ajungi să înțelegi cât de multe predestinări și condiționări te mână, cât de multe și legitime, fiecare în parte, sunt perspectivele, ești, în fine, un om liber și eliberat.

Această *foame* a artistului e necesară, ea lucrează în folosul umanității înseși, e antidotul unic al cenușii ivit din saț. Nu e urmarea constrângerilor impuse de o societate sinucigașă, care a decis că producția culturală nu e rentabilă. Ca în *Înainte de moarte* a lui Marin Preda, *foamea* e o problemă strict personală în care nu are a se amesteca nimeni din afară. Nici măcar guvernul. La întrebarea dacă și când *mi-e foame*, răspund eu în intimitate și, disimulat, prin arta mea. Dacă răspunsul vine de la altul, revolta mea e legitimă. Când, întrebat insistent, medicul îi răspunde, în fine, cât mai are de trăit, personajul lui Preda răbufnește: „De unde știi tu, mă? [...] Soarele și dumnezeii mă-tii, de unde știi? Spune, de unde știi tu... De unde? De unde?“ Îi era/îmi e pusă în pericol independența, necesară *privacy*. Foamea atroce și concretă, indusă de o proastă orânduire – de care nu eu sunt vinovată –, mă împiedică să fiu cu adevărat *flămând*, îmi ia *foamea de sine* – singura creatoare – și mă silește să îndur *lipsuri*, nu să decantez *Lipsa*. Mă silește, cu alte cuvinte, să renunț la statura umană.

Dacă cer socoteală guvernului în legătură cu foamea mea, o fac dintr-o atitudine urbană și civilizată. Îi recunosc existența și Puterea și pretind să-mi recunoască, după puteri, rostul. Răspunsul său se cuvine să fie evaziv în formă și substanțial în fond. Prețuirea producției culturale nu e un privilegiu, nu creează dependențe. E un drept.

Vai de țara în care nu mai rentează să fii flămând pe cont propriu și singura șansă e înrolarea în mulțimea înfometată care, prin număr, garantează mecanismului supraindividual Puterea.

→

→

Însă, iarăși adevărat, oricât de rău am sta cu banii, individual ori toată breasla de-a valma, cultura nu moare. În definiția ei mare, de visticernic de semne ale înaintării prin lume și de metodă de prospectat viitorul speciei, cultura își vede de ale ei. Nu moare, căci ar fi să moară toți oamenii Pământului, și nici nu *ajută*, anume și punctual, la nimic. Valoarea de întrebuințare a culturii/literaturii e inefabilă și recunoașterea ei nu poate fi decât axiomatică. Pentru orice comunitate, e o investiție constantă și asumată pe termen lung, căci cu rezultate nu totdeauna verificabile matematic.

Dar, mai e nevoie de o precizare. Condițiile financiare precare sunt vindecabile și prin autotratament. Nu văd de ce ar trebui să susțină comunitatea, în alb, pe oricine i se năzare să mai scrie o carte, să mai scoată o revistă. De la un punct încolo, nici continuarea/păstrarea unei tradiții nu mi se pare obligatorie *cu orice preț*, adică făcând rabat la calitate. Revistele mai și mor, sunt și ele – îmi place s-o repet – oameni. Dacă nu mor, e bine să se întâmple fiindcă prezența/viața lor e indispensabilă „apartinătorilor”, cum spun medicii. Legea pieței mi se pare pe cât de dură, pe atât de corectă. Nu susțin nicidecum că sunt gospodăriți la modul ideal banii publici. Micul aranjament funcționează adesea perfect, în disprețul valorii și al însemnătății unui proiect pentru ceilalți. Dar *boala* nu e doar a instituțiilor guvernamentale ca eventuali finanțatori, ci și a celor culturale. Creatorii nu sunt cu toții niște inși generoși, imaculați, verticali. Și nici sfinți de ținut deasupra legilor și răspunderilor omenești nu sunt.

Cartea, revista sunt și ele o marfă. Trebuie deprinse priceperi de negustor dacă vrei să ai mușterii. Am încetat de mult să-mi mai fac inimă rea că sunt atât de mulți cei care aleg un meci, nu o carte, nu o revistă de cultură. Atâta vreme cât nu pot să schimb această stare de lucruri, se cuvine s-o consider naturală. Și să mă comport și eu natural, vorba Gabrielei Melinescu. Să scriu/să citesc, chiar dacă nu mai are (aproape) nimeni nevoie de asemenea fafăstăcări. Și nici prin cap nu-i trece să mai și plătească pentru ele.

Revenind. Cum stau cu banii? „Bine, mulțumesc de întrebare!”

Cheltui câți am

Serabita Pop

BINE MERCI, e primul răspuns care îți vine să-l dai. După care, temându-te că-l superi pe cel care te-a întrebat, o-ntorci puțin și mai îndulcești zisa.

Întrebarea voastră, dragă Marta, pare de tot indiscretă, fiindcă știm noi foarte bine că cei care au destui nu vor recunoaște nici morți, fie de teama hoților, fie a prietenilor mai strămorați care și-ar face un obicei din a cere mereu cu împrumut, iar cei care n-au N-AU pur și simplu. Aștia din urmă sunt, și ei, fie indiferenți, ducând-o de pe azi pe mâine, fie plângăcioși și obositori: niciodată n-au și îți împuie capul cu veșnicele lor datorii, încât ajungi să fugi de ei.

Unii cred că banul e ochiul dracului sau că „banii n-aduc fericirea”, alții că doar numărul lor... Americanii se închină Banilor, ca unor zei; șlagărul cu „Money, money” se cântă cu succes și chiar cu plăcere și pe la noi...

Eu am să vă răspund simplu: am exact atâția câți îmi trebuie, sau, mai bine zis, cheltui câți am; recunosc că sunt o persoană destul de cheluitoare, hai să nu zic risipitoare, dar în niciun caz strângătoare. Îmi face plăcere să fac daruri, să-i văd pe cei din jur că se bucură. Îmi place, de asemenea, să intru în librării, să-mi cumpăr cărțile dorite, să pot invita la cafea, la un suc, o bere sau o cafea, niște prieteni, dacă ne întâlnim cumva pe stradă; să pot călători măcar în Europa ș.a.m.d. Banii în sine nu mi-au făcut niciodată vreo plăcere, nu mi-au adus bucurii, dar, recunosc, când îmi lipsesc nu mă simt chiar în largul meu. Asta îmi aduce aminte bancul acela cu Ițic care se ducea mereu sâmbătă seara să ceară împrumut de la Rabi o sută de dolari, pe care îi înapoia conștiincios luni dimineța. După un timp, văzând că figura se repetă, Rabi l-a întrebat ce face cu banii, că duminica magazinele sunt închise și nu mai are de unde cumpăra ceva și apoi nici de câștigat alți bani nu prea ar mai avea când. Stânjenit puțin, Ițic i-a răspuns că îi ia la el la întrunirile tradiționale de duminică, fiindcă altfel se simte când știe că are o sută de dolari în buzunar... Deh, așa o fi...

Trebuie să recunosc că pensia mea, ca și a altor bugetari ca mine, e destul de mică,

teatraliștilor însă le-a mai adăugat ceva UNITER-ul, și asta numai și numai pentru că Ion Caramitru și Aura Corbeanu – conducerea, adică – au luptat și s-au zbatut ca breasla artiștilor să aibă cât de cât un trai decent la bătrânețe și să nu moară în mizerie și umilință. Or, criticii fac parte din personalul artistic al instituției teatrale. Asta se cheamă, orice s-ar zice, NOROC.

Încă, să bat în lemn, cum se spune, sunt relativ sănătoasă, prin urmare nu dau banii pe medicamente, ceea ce, recunosc, e o imensă binefacere. Asta înseamnă că respectivii bani îi pot cheltui cu folos în altă parte: de pildă, cumpărând jucării și cărți de povești celor doi nepoței; jucării și cărți care, se știe, nu sunt câtuși de puțin ieftine.

Apoi, să nu uit, că nu e frumos, băieții mei NU ne cer bani, ci mai uită pe la noi din ai lor sau pur și simplu găesc în poșetă niște bani de care, pasămite, uitasem cu desăvârșire. Asta îmi cade cel mai bine când sunt la Lyon, la fiul cel mic, fiindcă euroii din portmoneu sunt, oricum, mai puțini ca leii noștri...

În rest, eu continui să cred că cea mai mare fericire nu este să ai bani, ci să fii sănătos, să te bucuri de ei, mulți, puțini câți sunt.

Austeritatea de fond

Romulus Rusan

N-AM DEPINS niciodată de prea mulți bani de la stat, n-am fost interesat de ceea ce azi se cheamă „grila de salarizare”, și asta pentru că n-am fost niciodată un consumist (nici măcar un consumator onorabil). Încât criza de azi și multele „crize” prin care am trecut m-au afectat mai mult psihologic decât economic.

Dacă până în 1989 publicam cărți în 30.000 de exemplare (tirajul maxim admis) și mi se plătea onorariul „la mediu” doar pentru 10.000 de exemplare, după 1989 am publicat cărți în 1000-1500 de exemplare, iar onorariul a fost practic nul. Majoritatea colegilor noștri se bucură acum să facă rost, cel mult, de bani pentru hârtie și tipografie, nemaivând nicio altă pretenție. Poate exagerez, dar concurența cărții

de divertisment și a divertismentului de orice fel este mai ucigătoare pentru cartea de literatură sau de istorie decât orice criză economică. Va reuși, oare, aceasta din urmă să-i facă pe oameni mai înțelepți, mai serioși? Paradoxal, o reîntoarcere la austeritatea de fond ar putea aduce pentru cartea serioasă un câștig spiritual. Sunt, oare, un naiv?

• Scenă din spectacolul *Noaptea Walpurgiei*. Foto: Nicu Cherciu

Poeme de

Nicolae Coandă

Rutina

Pentru INADO, cea adevărată

Dimineața piersicul din birou cîntă
Am vedere de teatru la stradă
Iau aminte cum poate o doamnă să-și piardă
Oșișorul în ploaie
Toată noaptea am jucat fotbal cu fulgii
Nu am cafea elveție neagră te visez pîn' la ziuă
Beau vin cît să-mi dau seama
Toate mint cînd vine vorba de vîrstă
Luna întunecată e încă departe
Strada-i albastră de la irozii ei ficșii
Dragoste tu ești cîteodată Rutina
Și simt cum sub mări nevăzute gîndurile unui pește
Deschid vana
Asfaltul se-nmoaie ca o bucată de pîine în gură
Plesnește departe buza ghitarei
Țigani din lună ne mînîncă pămîntul
Bucuroși ne dau restul
Și acum cît mai e timp trebuie să spun
M-am jucat ca un copil cu suflătorul pe-aici
Și-mi pare cumva rău că nu sînt o piersică
Să aibă genunchii ei clari unde să cadă

Virgula

Tu crezi că un mare critic poate înțelege un poet atîtica?
Vîntul umflă parașuta femeilor din spate
cu grijă să nu le salte
dar eu văd cum prefăcutele plutesc deja zîmbitoare
pe apele decoloratei realități.
Ce este adevărat în cuvintele lui lustruite
în marea adevare de măcelar care împachetează atent
carnea și mațele
atent la virgula dintre cap și sentiment?
Nu costă prea mult inhalăm creiere suflecăm suflete
am plătit și plătesc pentru un pachetel bine făcut
rafturi rînduite cu suflete
la ieșire o pisică bătrînă îmi surîde ca-n tinerețe
ruina vieții ei îmi palpează ficatul
gol pușcă acoperit cu-n buchet de florile cîmpului
trec printre oameni decent îmbrăcați
femeile sînt atente la grădini
bărbații la gardurile care le închid.
Tu crezi că putem vorbi unul cu altul?

Mi-e dor de un pahar de vin băut cu un om sărac
Plătit din buzunarul nostru comun.

N-am dansat

Să mă cert cu arheii în vremea microbilor nu visez
Simt nefericirea în oraș cum vîruieste casele
Suge cu milă pereții
O limbuță plescăie academic
Departe în munți apa curge ca la-nceput
De bucurie calmă o ploaie de vară
Mă apropiam al'dat'
Ceea ce-ți spun acum este inutil
Obișnuiește-te să trăiești fără mine
Nu fac altceva decît să umplu o femeie cu alte femei
Dacă strig de pe deal acum nu înțelegi depărtarea
Seara pe poarta cimitirului ies lumini
Cînd un bărbat e îndrăgostit sărută aerul pe coapsă
Și-apoi simte o durere în ceafă

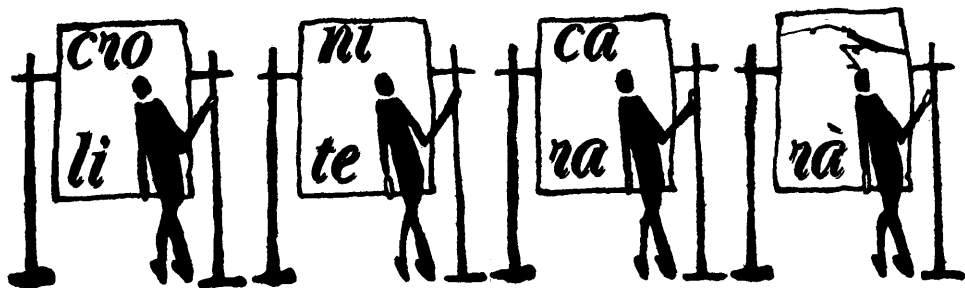
Ridic ancora pe o baltă plină de neliniști și stele
În fiecare port torn în suflet miere și vin
Și îmi amintesc acum că n-am dansat niciodată
Cu mama.

Fericirea

Și pe rînduneaua ninsă cine o iubește
abandonată în roua sîrmelor a căpețelelor de sfoară
în care se încurca viața ei
cu spuma de pămînt și toate pietricelele strălucitoare
cu spuma zorilor unde plutesc cei grii
și nu pier
cine a văzut-o vreodată căzînd?
Moartea e atenuată în stăruința ei falsă
cei gravi ca tine nu se sting curînd
ci mai tîrziu cînd pașii se despart în praf
iar mîna smulge vina și-o aruncă
în cerul stîncilor.
Niciun sunet nu vine înapoi spre mica ta inimă
tremurătoare
în cel mai curat loc unde ardea un cuvîntel
cenușa făcea din dorința noastră un prag atît de înalt
că l-am sărit bucuroși
și pierduți am fost.
Cine rabdă atît și cine trece marea cu pieptul pustiit?
Cîntecul nostru nu-l va mai cînta nimeni
moarta mea cu fața ninsă
în patul unde strălucește acum gerul
și fericirea îți stinge ochii blînzi.

Copil, pe dealuri

Copil cu cercul în urma lăsată de sandala ta
sînt eu și acum
tu ții cu țăriile pieptului de un important pact
arta noastră comună ceva ce am înțeles amîndoi
nu am vorbit niciodată cu tine dar știu
cum sună inima ta depusă pe sare
și cum ar fi să-ți spun spre bătrînețe
„lucrez cu tine la poemul meu intim
dar tu nu știi și asta strălucește în tine“
cumva cred că mi-am pierdut talentul
de a spune ceea ce vor oamenii să audă
de ce mă lași în urmă și acum
noaptea mă are în puterea ei stoarsă de vise
parcă sînt din nou copil pe dealuri cu ochi cusuți
ca ai pisoilor pierduți
i-am deschis și cerul mi-a zîmbit prietenos
am ochii albaștri ca în zilele cînd
lua foc oboseala.
Mă întorc jupuit în cutia din care-am ieșit
și mă gîndesc să te atac
sau să uit.

Treptele lumii fără mine

Ioana Petras

AUTOARE A unui eseu despre *Anton Holban și personajul ca actor* (1983), a unui volum de teatru (*Reviem la ghișeu* – 1999) și a trei cărți de proză – *O lume fără mine*, 1991, 2003; *Prăpastia de hârtie*, 2003; și, acum, *Crimă cu înlocuitor* (roman, Cluj: Editura Echinox, colecția „Proteu”, 2009, 184 de pagini), Mariana Vartic continuă să fie cunoscută și apreciată aproape exclusiv pentru extraordinarele sale calități de cercetător implicat în proiecte de toată lumea întâmpinate cu interes și utilizate cu sârg (vezi, de pildă, *Dicționarul limbii române*, al Academiei, *Romanul românesc în interviuri*, *Dramaturgia românească în interviuri*, *Dicționarul scriitorilor români*, *Dicționarul esențial al scriitorilor români*, *Dicționarul cronologic al romanului românesc de la origini până la 1989*, *Dicționarul general al literaturii române*, *Dicționarul cronologic al romanului tradus în România și așa mai departe*). A tradus din Adolfo Bioy Casares și din Ramiro de Maeztu, remarcabil, dar nu neapărat remarcat, fiindcă traducătorul rămâne, la noi, un fel de umbră fără prea mare însemnătate, nu doar pentru cititorul comun, ci și pentru cel avizat.

Așadar, proza sa nu e așezată pe raftul întâi al librăriilor, nu e reținută în topurile la modă. Deși nu se poate să-i fie cu totul indiferentă starea de lucruri, Mariana Vartic continuă să scrie în ritmul ei susținut și avar, încrezătoare mai ales în rostul eliberator al datoriei îndeplinite decât în succes.

Descopăr acum că am avut dreptate: „o urzeală romanescă strunită cu artă în toate segmentele sale, de o densitate sublimată, spunerile având bătaie lungă și magnetizând tăcerile” mi se părea primul roman, dar și, „totodată, primul volum dintr-un ciclu al vârstelor interioare”. Mariana Vartic scrie cu un proiect amplu în minte, romanele ei alcătuind o trilogie coerentă. *O lume fără mine* e, cum spuneam la apariție, romanul crizei puberale, filmul în *valenti* al „celei mai fierbinți zile” din viața eroinei înregistrând cu o știință extraordinară a dozării luminilor și umbrelor, a tăcerilor și rosturilor momentul prelung al „deșteptării primăverii”. *Prăpastia de hârtie* își lasă eroina/ele în forfota polivalentă și amăgitoare a înscenărilor, a teatrului, de-adevăratelea ori metaforic vorbind. O nouă vârstă interioară, una de cumpănă și de mijloc, e citită cu aceeași artă a detaliilor semnificative și, în plus, cu o privire regizorală tăioasă, des-

chizând periculos perspectiva existențială. Acum – în *Crimă cu înlocuitor* –, femeia „de o anumită vârstă” vine să închidă cercul confruntărilor sale cu lumea printr-un veritabil coșmar epic instrumentat în vag stil *policiier*. Cantitatea de autobiografie este neglijabilă, chiar dacă nu-i nicio îndoială că enciclopedia personală, livrescă ori decurgând din faptul concret de viață, informează construcția romanescă și-i umanizează descrierile. Mariana Vartic stăpânește admirabil știința prozatorului de talent de a combina și permuta amănuntele experiențelor existențiale și scripturale în ecuații de largă deschidere și în forme performante ale texturii românești. „A venit vremea să știu că, pentru a se sfârși ceva cu adevărat, trebuie ca altceva să înceapă” e un enunț al succesiunii și al revenirii pe propriile urme pentru a le conferi sfârșitul deschis al interpretărilor.

În niciuna dintre cărțile sale nu se satisface gustul minor pentru anecdotic, deși ceea ce se întâmplă e, cum spuneam, de o densitate epică năucitoare. Vorbeam altădată despre tehnica aisbergului – piscurile vizibile, deși incitante și mereu nesatisfăcătoare păstrându-te în stare de curiozitate activă, de uimire, de surpriză, și obligându-te să simți, să intuiești, să reținești ceea ce se ascunde sub val. Scriitura e lucrată în straturi fin, migălos suprapuse, lectura fiind obligată – obligație, altminteri, încântătoare, având gustul iute și buchetul ațâțător al privirilor prin gaura cheii – să lucreze și ea desfășurat, pe mai multe planuri deodată, cu adevăruri parțiale și întorsături neașteptate ale frazei. Astfel, fetiței irumpând „brusc și cam țeapăn și cu ochii prea mari” în lumea oamenilor maturi îi răspunde, în ecou târziu, profesoara, femeie în vârstă, „greoaie, urâtă, dizgrațioasă”: „În loc de exuberanță și jemanfișism, n-am reușit decât să stratific încă o cochilie – una peste alta și încă una deasupra lor. Care toate să mă conserve în stare naturală: distinsă și țeapănă și moartă de frică”. Fetița presupunea încă, având toată încrederea și furia tinereții, că „pesemne că exista și un motiv mai adânc” în tot ceea ce i se întâmplă. Variantele sale de reacție se pot imagina în voie:

Oare cum ar fi să mă trântesc pe podele și să nu mă mai ridic? Îmi trece fulgerător prin minte. În același timp însă, știu foarte bine că n-o voi face. Dacă avusesem vreun drept, acela fusese, de bună seamă, doar al felului cum apărusem în cameră: brusc și cam țeapăn și cu ochii prea mari. Încât trântitul pe podea ar fi însemnat fie o minciună sfruntată, fie, în cel mai fericit caz, un drept dobândit pe căi necinstite de întortocheate. Iar cu asemenea preț, n-aveam chef nici de dușumele și nici măcar de drepturi. Cu atât mai mult cu cât n-ar fi fost, cu siguranță, decât încă unul câștigat în zadar.

Scenariul e perfectibil, remaniabil. Viața cu toate surprizele ei are viitor, se lasă modelată, acceptă proiecte năstrușnice. Mai rămâne astfel o vreme, în *Prăpastia de hârtie*. Colorată, cu tensiuni care promit să se rezolve, cu un rest de prelungire. În cea mai nouă carte, deși ziua e din nou traversată prin reconstituire verbală, e, adică *vorbită* pentru a fi ținută sub control și pentru a i se împrumuta un cât de firav sens, echilibrul precar la granița dintre imaginar și realitate nu mai e și fertil. Eroina nu mai e de nimeni vegheată, povestea nu mai are un *va urma*. Băjbăielile sale au, toate, încărcătura gesturilor penultime. Firescul „gras, mustind, întunecat, uleios al tinereții” s-a risipit. Muchia de cuțit e dureroasă. Întâlnirea cu tânărul „grațios, răsfățat, neglijent” are efecte subterane, săpând sub calmul „trudnic, nefiresc, încordat” al femeii care scotocește dezlănat în poșeta „ca o hrubă, ca o catacombă” pentru a ascunde efectele ruinătoare ale confruntării nu doar cu tinerețea celuilalt, ci și cu propriul trecut tânăr, neconsumat și pierdut iremediabil:

Nu știu decât că, în latura dinspre el, trupul meu dă ramuri, lăstari fragezi ca ceapa, liane carnoase, încordate în nemișcare, mușchi îmbibat sub ploi înverșunate, alge lince de marea unduioasă, brațe și sâni și degete și buze ce freamătă pe loc, încolăcindu-se în ele însele, într-un elan incremenit!

Măcinată între indecizii mărunte, patetice prin lipsa lor de miză, de sens, simte că ziua își face programul și-și stabilește cursul/curgerea fără ea. Spectacolul tinereții se desfășoară sub ochii ei fără s-o aibă în vedere, cei doi tineri evoluând fără plasă sub ocrotirea anilor lor nesăbuiți: „El, puțin insolent, puțin nepăsător, foarte comod și foarte leneș. Ea, de o supușenie apăsată, oarecum teatrală, dar nu ipocrită, unsă cu calinerie tandră și ghidușă.” De aici înainte, povestea se derulează scârșnind, „lumea de sub pleoape” se umple de scene oribile, prelungi, încălcite, cu crime, cu vinovați, cu oroare, cu frig, cu sânge și cu întuneric. Călătoria în trei nu e cu puțință: „În colțul lor s-au baricadat pe tăcute într-o comuniune parcă materială, aproape tangibilă, care mă exclude”. Dozat strâns, coșmarul interpretează realul într-un canon greu de urmărit, tocmai această contopire fiind datătoare de fiori:

Visul se desenează net, de la început la sfârșit, orbitor de limpede și uimitor de instancțaneu, ca o unică imagine atotcuprinzătoare. În care timp, spațiu, durată, mișcare, perspectivă, suprafață și adâncime, disperare și buimăceală coexistă fulgerător. Apoi beznă [...] Uitare. Irecuperabil. Moment în care, cum se întâmplă adesea, arsura lăsată de visul însuși s-a contopit inextricabil cu durerea a ceva pentru totdeauna pierdut.

Fiindcă „dintr-un coșmar nu poate ieși decât cel care îl visează”, îndrăznesc să sper că avem de-a face, de fapt, cu o tetralogie și că urmează romanul femeii fără vârstă, cea știind deja, senină, despre ce e vorba sub cuvintele oamenilor. ■

ÎN VOLUMUL *Iadul etic, iadul estetic* (Iași: Ed. Timpul, 2008), Adrian Alui Gheorghe își strânge interviurile și răspunsurile la anchetele pentru care a fost solicitat în ultimii ani. Nu trebuie uitat remarcabilul eseu publicistic *Pîpa domnului Smith sau deriziunea care ne mănâncă*, paginat la sfârșitul cărții, text de o precizie vehementă privind destinul politic postrevoluționar al poporului român, scris de un om împărțit între știința de a contribui responsabil la binele public și exasperarea pe care i-o stârnește noua clasă politică de la noi, venală, profitoare și coruptă. De factură liberală, cu un program managerial bine pus la punct, prin care autorul depășește contemplativismul steril al intelectualului critic pentru care idealismul e un substitut pentru neputință, considerațiile politice din volum se îmbină cu numeroase texte foarte bune despre poezie și cu un număr suficient de însemnat de mărturii autobiografice, conturând în final imaginea unei structuri intelectuale puternice, complexe, caracterizate prin directete și simț critic, pentru care angajamentul civic și aplecarea originală înspre poezie nu reprezintă planuri incongruente, ci complementare. Mai e de menționat și faptul că toate răspunsurile și intervențiile publice pe care le conține volumul sunt redactate în spiritul unui bun-simț exemplar, propriu omului care nu-și supralicitează meritele, ci le rostuieste în fâgașuri obiective, pragmatice.

Volumele de genul căruia pe care îl avem în față trădează, de regulă, meteahna supralicitării orgoliului în direcții revanșarde sau megalomane. Nimic de acest fel nu întâlnim aici; pe de altă parte, e foarte reconfortant în carte firescul cu care autorul se înțelege pe sine, oferind de multe ori formulări de o subtilitate rară, care merită să fie reținute. Iată, de pildă, câteva dintre ele: „M-a legat definitiv de poezie frica de absolut...“; „caracterul este exprimarea talentului de a fi om“; „opera scrisă, tipărită a unui scriitor e partea înfrântă“ a ființei sale. Oprând să locuiască la Piatra-Neamț, adică foarte departe de Bucureștiul care împarte gloria literară și coroņițele de lauri (cea ce nu îl împiedică să primească Premiul pentru poezie al Uniunii Scriitorilor în 2001), el își asumă provincialismul ca pe o sursă de corectitudine și bun-simț, compensându-l prin vocația prieteniei, pe care o are din belșug:

Scriu în mare măsură pentru prieteni. Pentru câțiva doar, care îmi sunt repere. [...] Când scriu poezie, am în minte câțiva prieteni scriitori, cărora le cunosc exigențele. Și chiar dacă ei se pronunță rar despre ce citesc, despre ce public, mi-i imaginez încântați, emoționați... Sau puțin invidioși.

Mai mult solidar decât solitar ca structură (cum ar spune Malraux...), Adrian Alui Gheorghe cultivă de fapt prietenia – arată volumul... – ca pe o raționalizare a anxietății care-l încearcă în fiecare zi. Un bun monograf al operei sale va găsi în câteva

dintre interviurile volumului „formula existențială originală“ a motivației sale de a scrie, concentrată în frecvența cu care autorul revine la țipătul de spaimă (frica de viață, de necunoscut) care i-a marcat nașterea din 1958. În consecință, cuvinte ca „frica“ sau „spaimă“ revin obsesiv în paginile sale – inclusiv în cele de interviuri sau în răspunsurile la anchete –, ceea ce indică o continuitate insurmontabilă. Am menționat deja „frica de absolut“ care-l împinge înspre poezie: citatul, trunchiat de mine din dorința de a-i sublinia pregnanța, are și o succesiune, dar prefer abruptul formulării inițiale raționalizării pe care o reprezintă continuarea frazei, în care își face loc, oximoronic aproape, „plăcerea absolutului“. Spre finalul volumului, în răspunsurile unei anchete despre *zâmbet*, cuvântul apare din nou („zâmbetul e o relaxare a fricii...“), îndemnându-te să recitești cărțile lui Adrian Alui Gheorghe, pentru a înțelege pe deplin frecvența obsesivă a acestei recurențe. Nu întâmplător, de aceea, *Iadul etic, iadul estetic* are și menirea de a contura o artă poetică personală: viitorii exegeți se vor opri, cu siguranță, la paginile acestui volum, pentru a înțelege explicit și motivațional ceea ce poezia doar sugerează.

Existența multiplă, trăitul prin refracție nu e o tramă la Adrian Alui Gheorghe, ci o necesitate estetică. O întrebare formulată de către George Vulturescu atrage atenția asupra acestui fenomen, citând participativ un fragment din poemul *Viața secretă*: „mă las interogat/ ca și cum eu aș fi alții“. Poet, prozator, comentator politic, autorul își consumă viața în alterități multiple, difuzând în ele fragmente alternative din „energia“ originală a ființei sale. În preambulul volumului, el și mărturisește, de altminteri, că a intrat în jocul interviurilor care i s-au propus exclusiv din dorința de a se verifica prin multiplicare de sine, prin alternanța, mereu nouă, a ipostazelor în care este pus, dorința pe care biografia sa fabuloasă, prin nimic asemănătoare cu aceea a unui optzecist cuminte, nu face decât să o confirme. Iată două confirmări: „literatura – spune poetul spre sfârșitul volumului – e calea de fugă a fiecăruia dintre noi“. Fugă de noi înșine, de inerție, de originea și formula reductivă care ne determină. În preambulul interviului realizat de către Iolanda Malamen, jocul poeziei este definit tot ca o coregrafie a îndepărtării de sine, mijlocită de *spaima* – cuvânt familiar! – îndepărtării abulice de origini:

De la primele semne de conștiință ale vieții proprii, copilul încearcă să ia în posesie, centimetru cu centimetru, tot ce este în preajmă. Întâi își examinează propriul trup, își descoperă degetele, urechile, ochii...! Se joacă cu ele. Apoi trece mai departe. Descoperă, centimetru cu centimetru, lumea din jur. Și, din aproape în aproape, tot îndepărtându-se de sine, la un moment dat își dă seama că a ajuns prea departe și nu mai știe drumul înapoi...! Intră în panică, îl apucă disperarea, deja a aflat prea multe și nu știe unde să le ascundă, ce să facă cu ceea ce știe. Căutarea drumului îndărăt, spre sine, este întreaga aventură a omului timp de o viață.

Din nou, mărturia are caracterul unei arte poetice obsesive, de care exegeții sunt obligați să țină cont. În corpul interviurilor pe care le susține, Adrian Alui Gheorghe

vorbește în repetate rânduri despre „ritmul interior“ pe care poetul trebuie să îl regăsească atunci când se așază în fața foii albe de hârtie, despre „vocea interioară“ pe care el o caută. Multe sintagme din volum aparțin acestei realități lăuntrice: trădează recurențe și simetrii existențiale și poetice, sugerează coerențe definitorii. În ultimă instanță, interviurile pentru care este solicitat îi oferă poetului șansa de a se descoperi pe sine, de a vorbi deschis despre „viața sa secretă“. E bine, de aceea, că majoritatea interviurilor sunt luate de către poeți (Cassian Maria Spiridon, George Vulturescu, Gellu Dorian etc.), capabili să intre în rezonanță cu ceea ce Adrian Alui Gheorghe propune, sau să îl provoace. Definirea prieteniei ca rezonanță poetică (în special în relația cu regretatul Aurel Dumitrașcu) face parte din același joc al imponderabilelor frumoase, din care s-a născut, de altfel, și vocația de animator cultural a autorului, vizibilă în constituirea grupării *Caietele de la Durău*, în stimularea efervescenței literare din Piatra-Neamț și în alte – foarte multe – locuri.

Două aspecte aș mai dori să relev, înainte de a închide cartea. În primul rând, luciditatea reflecțiilor despre relația dintre *literatură și viață*, concentrate – majoritatea... – în evocarea unor experiențe definitorii din copilărie, în rândul cărora *îndepărtarea* de Creangă joacă un rol important, mai ales dacă ținem cont de faptul că Adrian Alui Gheorghe se naște la nici doi kilometri de bojdeucă, adică într-un spațiu în care mitul covârșește orice nouă prezumție literară. În acest sens, devine obsesivă, pentru autor, dorința de a nu se abandona tentației de a-și reconstrui biografia sub forma unor „amintiri“, ci de a merge invers, în direcția înțelegerii copilăriei ca alienare de sine („copilăria ne petrece pe noi“), pe care o regăsim, de pildă, la majoritatea optzeciștilor, și mai cu seamă la Liviu Ioan Stoiciu sau Mircea Cărtărescu, al căror antiproustianism e la fel de notoriu.

Și, fiindcă tot am menționat cuvântul magic, să ne oprim și asupra celui de-al doilea aspect: mândria lui Adrian Alui Gheorghe de a face parte din generația optzecistă, reafirmată de mai multe ori pe parcursul cărții, într-un moment în care acest orgoliu pare nelalocul său în ochii micilor titani care aspiră, fără să dispună de mijloacele intelectuale pentru a o realiza, la anvergura culturală a predecesorilor. Chiar dacă, personal, nu împărtășesc viziunea eroică întreținută de către Adrian Alui Gheorghe („generația '80 a pregătit Revoluția Română, atât la nivelul limbajului, cât și la nivelul atitudinii“), spunând în repetate rânduri că generația '80 a dat, majoritar, un răspuns *estic* unei problematice politice, lucru confirmat, de altfel, și de evoluția sa ulterioară (ceea ce nu e deloc rău, dar rămâne o escamotare...), mă bucur de partizanatul său generațional deschis și sincer, mai apropiat de adevăr decât vehemența goală a multor pigmei care ne contestă.

Cenzura și teatrul

Liviu Malița

UNA DINTRE problemele de acută stringență ale studiului totalitarismului comunist este cenzura. Nu s-a spus încă, nici pe departe, totul despre această formă de anihilare a inițiativei creatoare, de demonizare a talentului autentic. Comuniștii nu s-au mulțumit să mutilizeze ființe sau conștiințe, și-au propus – și au reușit din plin! – să desfigureze ipostazele individuale ale culturii și literaturii române, după chipul și asemănarea dogmelor pe care le ilustrau cu strășnicie. 1948 este anul în care ofensiva comunismului capătă, la noi, amploare catastrofală. Decapitarea partidelor politice, instaurarea unei constituții de tip socialist, exacerbarea centralismului și a dogmatismului, prin naționalizarea „principalelor mijloace de producție”, controlul asupra bisericii ortodoxe și așezarea în afara legii a bisericii greco-catolice, înființarea Securității, ca principală formă de reprimare și persecuție – toate aceste măsuri, și altele încă, au reprezentat modalități de distrugere a societății civile, de confiscare a vieții publice și private a unei populații sărăcite de războiul încheiat nu cu mult timp în urmă.

Liviu Malița, unul dintre cei mai înzestrați istorici literari de astăzi, își propune să radiografieze, în cartea sa, recent apărută, *Teatrul românesc sub cenzura comunistă* (Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2009), aspecte definitorii ale alcătuirii și funcționării acestui instrument de aservire și pervertire a conștiințelor care este cenzura, prin care autoritățile comuniste nu urmăreau altceva decât transformarea artei, a literaturii, a teatrului, a culturii în general într-un aparat de propagandă. Cum arăta și cum se exercita cenzura în domeniul teatrului ne spune autorul în subcapitolul *Cine și cum cenzura*. În primul rând, se precizează că

partidul a dispus crearea unei rețele naționale, cu multe ochiuri și filtre, care să supravegheze întregul mecanism teatral, prin organisme și servicii diferențiate profesional și geografic, dar strict subordonate ierarhic. Sistemul era riguros piramidal, chiar dacă existau eșaloane care se suprapuneau și se dublau.

Exercițiul cenzurii cuprindea două etape: cenzura propriu-zisă și cenzura secundară. În cadrul primei etape, rolul de control

ideologic și de cenzură revenea, mai întâi, tuturor instituțiilor teatrale, locale și centrale, de la comitetele de lectură până la Direcția Generală a Teatrelor. Existau însă și organisme superioare, din afara instituțiilor teatrale, care exercitau prerogative de cenzură (consilierul cultural județean și comisiunea teatrală de pe lângă prefectura de județ). Procedura era, subliniază autorul, „complicată. Repertoriul era aprobat la București, de Direcția Generală a Teatrelor, care verifica și textul pieselor. În competența organismelor speciale județene intra controlul producției propriu-zise. Deciziile acestora erau supervizate de minister”. Liviu Malița întreprinde o analiză minuțioasă, extrem de documentată și de detaliată a tuturor acestor organisme, de la comitetul de lectură (care adesea provoacă dificultăți în funcționarea teatrelor, prin deciziile arbitrare, excesive care se luau în încercarea de a se păstra „linia dorită de partid”) la Direcția Generală a Teatrelor, organism care

îndeplinea, pe lângă atribuții de supervizare a altor organisme subordonate sau coordonate (printre care instituția Consilierului Cultural județean, Comitetul de lectură și Biroul Repertoriilor), și funcții proprii. Colectivul permanent de inspectori teatrali se ocupa în mod direct cu supravegherea mișcării teatrale din București și din provincie – aici fiind secondăți de consilierii culturali județeni și/sau de reprezentanții bugetari sau onorifici ai Ministerului Artelor în teritoriu. Ei formau echipe mixte împreună cu colegii lor de la Direcția Muzicii.

Atribuțiile Direcției Generale a Teatrelor erau: autorizarea teatrelor, cenzurarea și avizarea spectacolelor și vizionarea spectacolelor pentru turnee. În ce privește *cenzura secundară*, prelungire a cenzurii vasioculte exercitate de atâtea „comitete și comiși” care avizau textul dramatic sau spectacolul teatral, ea se manifesta în spațiul public, în presa de partid sau de specialitate, în perimetrul criticii de teatru, în cadrul „ședințelor publice de comentare a spectacolelor” sau prin organizarea unor „spectacole cu discuții”, în care erau supuse analizei ideologia, conținutul tematic și caracterul realist-socialist al pieselor și textelor teatrale. Existau, cum observă Liviu Malița, și alte forme de cenzură:

cenzura prin omisiune și/sau ignorare (comandată, impusă, regizată) de către critici, programarea discreționară a spectacolelor (suspendarea acestora după considerente extraestetice, politice), cenzura prin tirajele dirijate preferențial, necorelate cu cererea pe piață, politica premiilor, a distribuirii Fondului literar ș.a., fenomene care nu au putut face obiectul investigației de față, dar care, în forma lor mascată, subtilă, au exercitat un control riguros asupra spațiului teatral românesc, supus unei permanente presiuni de remodelare politică.

Cenzura nu avea însă doar rol de control, supraveghere și sancțiune. Adevăratul scop era

acela de a determina, prin presiuni succesive, prin epuizare și exasperare, producerea unei literaturi compatibile cu exigențele ideologice și cu voința și capriciile partidului comunist. Întregul efort represiv ținea spre un scop afirmativ: recuperarea literaturii subversive și transformarea ei în literatură publicabilă.

Într-un context mai general, „rolul cenzurii în vastul program de dinamitare a «vechiului» teatru din România, de reformare a lui și de croire a altuia nou, după model sovietic, este evident”. Cât despre „ce se cenzura”, se poate spune că erau cenzurate în primul rând piesele ce alcătuiau dramaturgia actualității, în diferite etape, cum ar fi pre-cenzura (care precedea procesul creației artistice) și cenzura de text, după cum spectacolul în sine era supus unei cenzuri draconice, care sfârșea prin a denatura cu totul semnificația estetică a piesei. Autorul cărții este cât se poate de ferm și de elocvent, atunci când afirmă că

fie că este vorba despre text dramatic sau despre alte forme artistice, competența delegaților partidului nu are limite. Insensibilă estetic, atentă la cele mai fine incongruențe politice și ideologice, la rigoare inventând unele, cenzura operează imperturbabil, vădind crasa necunoaștere sau ignorare a procesului de creație artistică. Se cer nonșalant modificări de viziune, schimbări de personaje și de tipologie, adaosuri sau, dimpotrivă, ciuntiri, noi și noi prefaceri, mutilări, cu o totală desconsiderare pentru voința artistului și niciodată descurajată de absurditatea propriilor intervenții. Dorite salutare din punct de vedere politic și ideologic, aceste intervenții brutale sfârșesc prin a distruge artistic opera, făcând-o, astfel, complet ineficientă, inclusiv din punct de vedere politic.

Cenzura a avut și „rolul” de a promova o estetică de tip realist-socialist, tezistă și limitativă, cenzorii transformându-se în „îndrumători”, critici și teoreticieni ai artei. În cartea sa, Liviu Malița înregistrează și formele de rezistență, cele mai multe de natură mai degrabă involuntară, atitudinile nonconformiste, nonimplicarea sau duplicitatea.

Partea a doua a cărții, *Instituția cenzurii*, extrem de documentată, înfățișează detalii relevante despre legislația cenzurii, despre organigramă, cenzori (recrutare, instrucție, normă, sancțiuni, salarii și recompense), despre metodologia cenzurii (cum se efectua cenzura: documentarea, referatul cenzorului, supralectura, referatele externe, decizia; rapoarte de intervenție și sesizări, proceduri specifice de cenzură). Ultimul capitol din carte se referă la „pacienții cenzurii” (scriitori interziși, recepti, tolerați), surprinși într-o gamă largă de atitudini, de la „disponibilitatea spre compromis” la gestul disident sau opozant (mai degrabă excepții, cum se remarcă în carte).

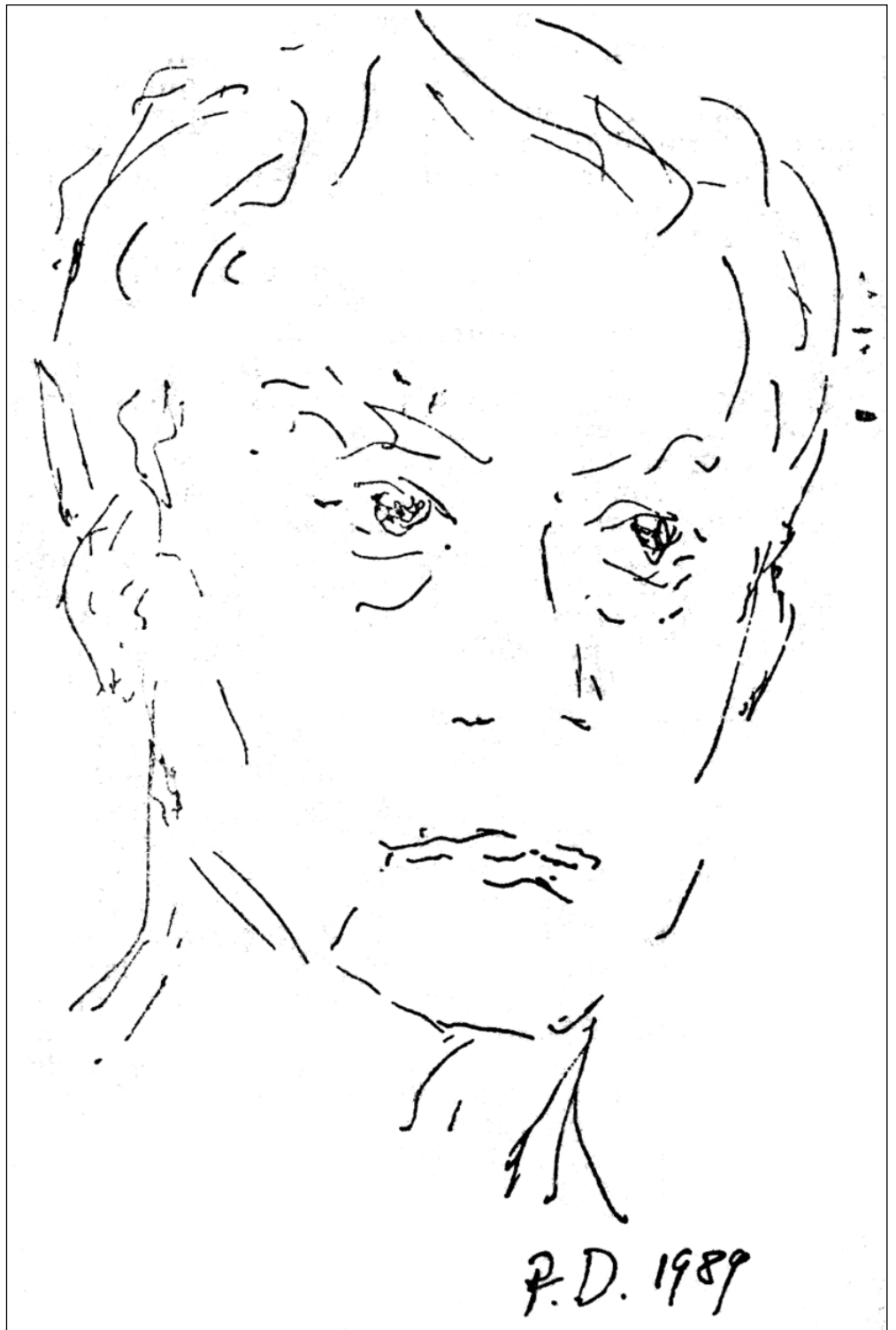
Cartea lui Liviu Malița despre cenzura comunistă în teatrul românesc, documentată, scrisă într-un stil alert, sagace, riguros, este una pe cât de necesară, pe atât de utilă. E o carte de neocolit pentru cei preocupați de problematica totalitarismului comunist. ■

Un veac de singurătate boierească

Ion Vartic

ÎNTR-O EVOCARE din primăvara anului 1996, Constantin Ţoiu își amintește că, spre sfârșitul anilor '50 ai secolului trecut, aproape în fiecare seară, putea fi văzut un scriitor arhicunoscut prin talent și extravaganță, care, de obicei, se îndrepta spre braseria de la Athénée Palace: „El era un bărbat tânăr, înalt, subțire încă, voinic, cu o eleganță contrastând violent cu sărăcimea și cenușiul din jur. Bărbatul acela ostentativ de elegant avea dantele la încheieturi, straie nemaivăzute, un aer feroce de sigur pe el... Capul, tuns scurt, era superb. Răvășit, cu detestabila, capitalista tunsoare *à la Titus*... Personajul semăna cu unul din acei dandy faimoși de după Revoluția franceză din timpul Directoratului, cărora li se spunea *Les Incroyables*“. În realitate, acest text evocator nu este decât o variațiune pe tema micului pamflet pe care tot Constantin Ţoiu îl scrisese împotriva lui Petru Dumitriu la sfârșitul anilor '50: „L-am întâlnit, într-o zi, pe stradă. Ce curios, [Petru Dumitriu] semăna cu strămoșul său de la 1797. Aceiași zuluți căzuți peste urechi, pe frunte, aceiași pantofi ascuțiți, cu egrete, și gulerul, cravata, manșetele... Toate ajustate, reduse la proporțiile epocii“. Micul pamflet prozastic a fost acceptat și publicat imediat în *Gazeta literară* din 31 octombrie 1957 de către Paul Georgescu, redactorul-șef al revistei. Vom vedea mai încolo că explicația acestei publicări rapide se găsește ascunsă în partea a XXIV-a a *Cronicii de familie*. În acel moment, Petru Dumitriu era cel mai celebru scriitor român, întrucât tocmai îi apăruse masiva *Cronică de familie* (cu bun de tipar dat către sfârșitul lui decembrie 1956, cu bun de difuzare la începutul anului 1957). Romanul a stîrnit din start o mare vîlvă, atît în rîndul literaților și-al cititorilor obișnuiți, cît și în acela al „foștilor“, adică al supraviețuitorilor înaltei societăți interbelice. Toată „lumea bună“ bucureșteană discuta cu aprindere despre romanul lui Petru Dumitriu, deoarece, și cu indignare, dar și cu satisfacție, se regăsea în el. Apariția cărții a fost cea mai mare surpriză literară a obsedantului deceniu, deși *Cronica*... fusese anticipată de nuvele ca *Bijuterii de familie* (1949) și *Davidă* (1954), care, de asemenea, au produs vîlvă la apariție, fiind incluse ulterior în materia romanului. Probe despre succesul acestor nuvele se află în jurnalele lui Alexandru George și Radu Petrescu, pe atunci tineri scriitori de sertar. *Cronica de familie* l-a transformat pe Petru Dumitriu – cum spune Radu Cosăușu, pe atunci tânăr scriitor interzis – într-un „Harun-al-Rașid, cu trufii de Cezar al literaturii“, care, prin forța lui epică

• Petru Dumitriu

și, mai ales, prin cultura lui filosofică și literară, își domina rivalii, adică pe Marin Preda și pe Eugen Barbu (ei înșiși consacrați prin *Moromeții*, 1955, respectiv *Groapa*, 1957). Așa cum reiese și din jurnalele lui Preda și Barbu, complexați, ei au rămas pînă la capăt obsedați de emulul lor, cu atît mai mult cu

cît *Cronică de familie* a apărut foarte rapid și în străinătate, adică în Franța și Germania, la edituri prestigioase, Editions du Seuil, respectiv S. Fischer Verlag.

De fapt, succesul *Cronicii*... i-a fost fatal autorului ei. El s-a îmbolnăvit de ceea ce se

→

→

numește *nevroză de eșec*, adică de teama că o nouă creație de-a sa, din cauza conjuncturii politice și a cenzurii, nu va mai putea atinge nivelul artistic al trilogiei de familie. După mărturisirile Henriettei Yvonne Stahl și Irinei Medrea, soțiile succesive ale prozatorului, Petru Dumitriu, din cauza relațiilor lui cu cenzorii și cu activiștii de partid ai epocii, suferea tot mai violent de insomnii și de crize de nervi. Nu e de mirare că, în intervalul 1958-1959, el își pregătește cu minuțiozitate fuga din România; iar prin evadarea sa, el a declanșat cel mai mare scandal politico-literar al vremii, ce a fost anchetat de însuși Gheorghiu-Dej. Scandalul a sporit odată cu apariția în Franța, la Editions du Seuil, a romanului *Incognito* (1962), în care există – înainte de Soljenițin – ample dezvăluiri despre mecanismele puterii comuniste. Nu întâmplător, prin mesajul său și prin valoarea sa intrinsecă, romanul acesta este inclus în prestigiosul *Lexikon der Weltliteratur*. De aceea, dacă pentru cititorul occidental Petru Dumitriu rămâne sinonim cu *Incognito*, pentru acela român el este sinonim cu *Cronică de familie*.

Așa cum am mai spus, Petru Dumitriu a surprins încă de la debut prin cultura lui filosofică și literară ieșită din comun. Astfel, o rețea intertextuală considerabilă învește circular materia epică atât de densă a masei *Cronici de familie* (apărută în 1957 și având XXIV de părți, reeditată în 1958, prin care mișună 335 de personaje, conform *Index*-ului, cu excelente rezumate biografice, realizat de Geo Șerban). Ritmul uimitor al elaborării și scrierii frescei romanești e probat de faptul că, numai cu doi ani înainte, Petru Dumitriu publica o primă variantă, volumul *Cronică de Familie* (1955, cu doar patru părți: *Davidă*; *Bijuterii de familie*; *Salata și În bătălia pierdută*, devenită ulterior partea a XXI-a, cu titlul *Isabela și Sfirșitul carierei lui Dimitrie Cozianu*).

Uriășul roman reprezintă un fel de *Cien años de soledad*, deoarece primele indicii temporale precise încep „pe la 1850“ (când Alexandru Cozianu își construiește la București, în Culmea-Veche, „o casă potrivită cu marea lui avere“) și sfârșesc exact în octombrie 1954, când timpul scrierii cronicii și timpul lumii reflectate se suprapun perfect (tot ca în romanul lui García Márquez): „Cu aceste însemnări, s-a ajuns la zi cu *Jurnalul* lui Rafael Gheorghiu, față de data redactării acestei *Cronici*“. Acțiunea romanească se concentrează inițial în special pe moșiile boierimii din preajma orașelului N. – „orașel provincial, capitală de județ“, mereu semnalat, direct sau aluziv, în mai toată opera lui Petru Dumitriu –, circumscriind un spațiu real și imaginar în egală măsură, precum comitatul Yoknapatawpha al lui Faulkner, și care, pe două dimensiuni esențiale – nemărginita câmpie dunăreană și cerul perceput cu nenumărate conotații – cristalizează un cosmos aparte. E urmărită, pas cu pas, traiectoria seculară a Familiei (nu întâmplător, în varianta din 1955, pe copertă, ea este în titlu majusculată), adică a „neamului unor Cozieni“, numiți astfel „după o Cozie din ținutul dealurilor dintre București și Tîrgoviște“ și atestați, în documente, pe vremea lui Brâncoveanu. După apariția *Cronicii*..., Petru Dumitriu continuă să umple lacunele din timpul Cozienilor – dintre întâia atestare și epoca modernă – printr-o proză neterminată, *În*

vățătură de minte, a cărei intrigă se înnoadă, în epoca fanariotă, pe moșia lui Andronic și Șerban Cozianu.

Cronica sa fiind o *Comedie umană*, scriitorul generalizează aici tehnica și metoda balzaciană, introducând în cele XXIV de părți datări foarte pedante, de tipul „Într-o seară de la începutul primăverii lui 1862...“ ș.a.m.d. Tot la modul balzacian are loc continuu anamorfozarea fizionomiilor și corpurilor umane în figuri animaliere, fapt pentru care cronică se transformă într-un imens bestiariu (din care, ca la García Márquez, nu lipsește simbolicul „copil cu coadă“, semnal al animalizării brutale și feroce a unei umanități în declin). E un procedeu programatic, al cărui sens e preluat din *Cuvîntul-înainte* al lui Balzac la *Comedia umană*, paralela dintre „speciile sociale“ și „speciile animale“ urmînd să revele cum „l'Animalité se transborde dans l'Humanité par un immense courant de vie“. Cum creierul scriitorului este o bibliotecă vie, „care se răsfoiește singură“, *Cronica*... constituie rețeaua nenumăratelor intersecții de hipotexte și hipertexte, cu mențiunea însă că forța epică extraordinară face ca imaginarul său livresc să fie remodelat într-un mod foarte personal și pregnant, așa încît, adeseori, modelele ilustre sînt împinse în zona uitării. Revine totuși în memoria cititorului Dostoievski, prin karamazovismul filosofului Fănică Niculescu alias Nae Ionescu (cu propriul său „Totul e permis“); apoi Tolstoi, căci moartea lui Ivan Ilici, asistată doar de un mujic, se metamorfozează în aceea a lui Bonifaciu Cozianu, în prezența unui simplu țaran; după cum obsesia personajelor de a vedea pe cer reflectarea transcendenței trimite la faimoasele secvențe similare în care e implicat prințul Andrei Bolkonski. Sînt, de asemenea, prezenți Flaubert și Thomas Mann: eșecul doamnei Bovary transpare în bovarismul tragic al Elvirei Vorvoreanu, după cum moartea urîtă a lui Thomas Buddenbrook, în aceea oribilă a prințului Ghighi Duca, iar Pius Dabija polemizează simfonic cu Adrian Leverkühn. Conform unui calambur al lui Dumitriu, acel *Je* (adică „Eu“) al scriitorului se exteriorizează epic în *Jeu* („Joc“). În consecință, lui Michel Ipsilanti, cronicarul monden cu pseudonimul Seymour (în care e transparent celebrul Claymoor alias Mihail Văcărescu), prietenii întorși de la Paris „îi aduceau scrisori de la doamna de Guermantes și de la principesa Matilda, de la conteasa de Fiesque și de la domnul Turgheniev“. E o modalitate ludică de a pune în oglinzi paralele protagoniștii cronicii cu personaje celebre ale literaturii universale, făcînd aluzii la modele: frații Goncourt și fiziologia umanului; Proust, prezent și prin lecturile Elvirei Vorvoreanu (numai întrucît e vorba de un prieten al fraților Bibescu, căci altfel romanul proustian i se pare „cumplit de plicticos“), și prin referințele explicite la baronul de Charlus, bărbatul-femeie resuscitat în Michel Ipsilanti, Șerban Romanò și alții; cardinalul de Retz și Schiller, care, prin intermediul familiei Fiesco, răsfrîng trufia nobleței străvechi; în fine, Turgheniev, întrucît e semnificativ și pentru „cuibul de nobili“ de mîna a doua din cronică românească. Prin jocurile intertextuale iese la iveală și I. L. Caragiale, cu bietul Edgar Bostandaki metamorfozat tragicomic în Michel Ipsilanti; apoi, mateina Pena Corco-

dușa, în „Foamea Neagră“ din cronică, dar și craii lui Mateiu Caragiale, în „leopardzii“ lui Petru Dumitriu (înrușiți însă și cu „leii“ lui Proust, și cu „cei treisprezece“ ai lui Balzac). Nu lipsește nici Nicolae Filimon, căci ciocoilor noi și vechi le corespund aici „boierii vechi“ și „boierii noi“, adică „oamenii de neam“ ai *Cronicii*... și „boierii de modă nouă, boierii de revoluție“, aici abia creionați, care însă vor fi protagoniștii ulterioarei sale cronici, adică ai colecției de *Biografii, Autobiografii și Memorii contemporane*. În fine, aristocrația pauperizată, și grotescă, și tragică, o evocă pe aceea din *Bietul Ioanide*.

O valoare absolut emblematică o are prezența, chiar în partea întâi a cronicii, *Davidă*, a unei sintagme celebre din Sallustius, cu comentariul și corectarea sensului ei, conform concepției personajelor (așa cum, apoi, *Incognito* începe prin comentarea incipitului din *Istoriile* lui Tacitus). În mod circular, sintagma lui Sallustius este reexplicată, de data aceasta de către cronicar, în finalul *Cronicii de familie* (în partea penultimă, *Boierii vechi și noi*). Intenționalitatea programatică devine astfel transparentă: se sugerează existența unor corespondențe temporale, a unei perechi de epoci complementare, a repetiției istorice ciclice și a similitudinii de comportament a speciilor sociale în decursul istoriei. Dar viziunea complementarității epocilor istorice a fost expusă și teoretizată de Oswald Spengler în *Amurgul Occidentului*. De altfel, Spengler și apare menționat în discuțiile dintre Fănică Niculescu și Șerban Romanò („Tot ce spune e scos din Spengler“, exclamă Dim Cozianu, referindu-se la ultimul). Europa interbelică, din perspectiva Romanò-Spengler, repetă destinul Greciei decadente: „... a început războiul peloponeziac. Europa a intrat în agonie“. Noua Vîrstă de fier, în care se presimte deja explozia iminentă a războiului mondial, stă sub semnul pseudoescatologic al dictatorului: „... eu detest mîntuitorii! Înțelegeți? Cînd apare cîte un Ptolemeu Soter, Egiptul e putred!“. De aceea, Europa lui Hitler seamănă cu Atena lui Alcibiade: „Nu vedeți că tiranii ăștia, care au apărut în Europa ca ciupercile, sînt semne de boală, de dezagregare politică a unei societăți? Atena era bolnavă cînd prezența sau absența lui Alcibiade la cîrma statului, sau a lui Kleon, sau a lui Phokion, putea să-i schimbe total politica, s-o ducă sau nu la dezastru“. Acest veac de cronică românească stă, totodată, sub semnul *lunii pe dos*. Drept urmare, Vîrsta de aur antebelică și interbelică a Europei, marcată de ură, crime și război, nu-i decît o Vîrstă de fier în germene. Așa cum îi și apare, simbolic, în visul coșmaresc, intensificat de delirul febrei, al locotenentului Stahl, sub forma unei serii de *impossibilia*: „un turn cu temelii în sus și cu vîrf în pămînt“ ori ca „un vapor cu fundul în sus“ navigînd pe oceanul furtunos. Este, cum comentează un alt personaj al cronicii, *Le monde à l'envers*... Dar stă așa de un milion de ani“. De aici și unul din laitmotivele cronicii – bărbatul-femeie – încarnat de Lăscăruș Lascari, Michel Ipsilanti, Șerban Romanò etc. sau de coșmarul erotic trăit tocmai de ofițerii ce vorbesc despre lumea pe dos, cărora, pe cîmp, un biet soldat înfoltit în manta, ca într-o fustă groasă, li se pare, din depărta-re, o femeie cu șolduri largi, planturoasă.

Partea întâi a cronicii, *Davidă*, enunță și dezvoltă marile caracteristici ce definesc Familia, adică aristocrația românească (cu ascendență bizantină), cu reflexele ei subsecvente, acele „cuiburi de nobili” provinciali: disprețul și dandysmul fizic și spiritual; singurătatea și melancolia saturniană; sentimentul neantului și, ca efect, lăcomia posesivă; ura, furia și cruzimea („brutalitate” e un cuvânt folosit frecvent de către cronicar pentru a caracteriza reacțiile acestor animale sociale care se adună într-un adevărat bestiariu uman). Sentimentul fundamental al membrilor Familiei, transmis din generație în generație, e trufia. Teoreticianul justificării ei este Alexandru Cozianu (fiul paharnicului Manolache Cozianu), care transformă sintagma cu sens negativ a lui Sallustius – *contemptor animus atque superbia, ipsa nobilitas* („sufletul disprețuitor și trufia sînt însăși noblețea”) – într-o deviză spirituală cu sens pozitiv, ce va fi însușită nu numai de fiica sa Davidă, ci și, mai mult sau mai puțin conștientizat, de întreaga aristocrație consemnată în cronică (degradată și grotescă, deviza va fi transferată, cum observă cronicarul, la „boierii de modă nouă” ai anilor ’50). Trufia și disprețul „nu sînt lucruri rele”, remarcă Alexandru Cozianu, căci fac parte „din noblețea spiritului și sînt semnele unui duh înalt și generos”. Casa din Culmea-Veche, unde începe și se sfîrșește cronică familiei, e o reflectare concretă a trufiei primului Cozianu modern, fapt vizibil în arhitectura complexă a palatului, în interioare, mobilier, bibliotecă, în portretele de familie pictate de Aman, toate acestea pe măsura averii și culturii proiectantului și proprietarului cu „duh înalt”. *Contemptor animus atque superbia* sînt întipărite izbitor în fizionomia și gesticulația Cozienilor, care aspiră să fie recunoscuți de nobilii de întîia mînă, precum Vogoride, Duca, Lascari, adică de „cei primiți la curte, înrudiți în Anglia și în Spania”. Astfel, Davidă are cînd un „calm trufaș”, cînd un „zîmbet batjocoritor și trufaș”, definindu-se printr-un dandysm feminin, căci este educată să nu arate vreun „sentiment în fața slugilor” ori vreo slăbiciune. „Neagră și tainică și cu ochi de foc, privind în gol cu trufie și îndrăzneală nebunescă”, prototip al nepoatei sale, fascinanta Elvira Vorvoreanu, Davidă este o Electră care apelează la mijloacele Heddei Gabler pentru a-și atinge scopul, folosind pistolul tatălui ca armă a răzbunării împotriva mamei sale și a amantului ei. Fiica Davidei, Elena Lascari (devenită Vorvoreanu prin mezialianță, viitoarea mamă a Elvirei) e crescută și ea în vederea unei existențe pur reprezentative, nobiliare, fiind educată ca o *lady*, căreia i se interzic exteriorizările afective. Șerban Vogoride, amantul Sofiei Cozianu, „omul acela de o trufie brutală și nerușinată”, se manifestă, în discursuri și gesturi, cu o asemenea „insolență și sfidare”, încît provoacă efecte stupefiate, hipnotizante, în asistență. Colonelul Duca, „boier mare, cu moșii, os de domn”, se prăbușește din cauza unei ambiții exacerbate, de o „trufie brutală”, imperială. Creionat cu o ironie binevoitoare de către cronicar, bunicul acestuia, Carol von Debretzy, husarul halucinat, are și el un orgoliu și fumuri quietești, iar fiica lui – de o frumusețe sălbatică și distantă – Maria-Theresia von Debretzy-Dumitriu își dezvoltă, din cînd în cînd, cite o „mică beție de mîndrie” nobiliară. (În autobiografia spirituală din *Au Dieu inconnu*, fostul cronicar Petru

Dumitriu, cu viziera coborîtă, își semnalează și el învățătura primită în calitate de urmaș al neamului von Debretzy: „Sînt fiul unui secol nemilos, al unei lumi nemiloase, și acasă m-au învățat semeția: să fii aspru față de tine însuși și față de alții, să disprețuiești moliciunea și slăbiciunea.”)

Pe linia superbiei se dezvoltă în *Cronică de familie* un adevărat dandysm, în varianta bunului-gust sever și discret a lui Brummell, exemplificată cu o oarecare libertate de mulți dintre protagoniștii Familiei. Se rețin, în acest sens, crudul Bonifaciu Cozianu ori Dim Cozianu, la care eleganța foarte sobră de dandy se combină cu discreția ingenioasă a omului desăvîrșit, așa cum îl preconizează Baltasar Gracián: „rezerva sa devenită firească încă din adolescență, și obiceiul de-a ști ceva pe care-l știa numai el și nu-l spunea, nu l-ar fi spus cu nici un chip, îi erau de mare folos”. Strălucește Ghighi Duca, perechea masculină a Elvirei Vorvoreanu, fiul prințului Gheorghe Duca („de la Dukas, împărați ai Bizanțului”). E un tip „subțirel ca o nuia”, palid și distins, cu „fața îngustă, triunghiulară, osoasă”, cu un aer englezesc, întotdeauna într-un „costum gri închis, cu guler tare și cravată negru cu alb, ciorapi negri, pantofi negri”, pălărie neagră, îndeletnicirile sale ilustrează un dandysm modern: vînătoarea, hipismul, aviația, tenisul, automobilismul (cu faimosul său Rolls-Royce). Toată lumea bună se definește prin „aerul stăpînitor”, prin „insolență și sfidare”, prin „mîndrie împărătească”, revelînd o „veselă, neiertătoare și nimicitoare obrăznicie” și un „zîmbet de dispreț” suveran. La toate acestea se adaugă însă o „asprime brutală” și, mai ales, „neagra melancolie”. Arhetipul Familiei este și în acest sens Alexandru Cozianu, „născut sub influența nefastă a lui Saturn”, cu fața plumburie, marcată de faptul că „tăcea și clocea în sine o veșnică furie stăpînită”, continuu posomorît și nemulțumit și de oameni, și de el însuși, și de faptul că e doar un nobil de „mîna a doua”. Trufia lumii bune din *Cronică de familie* se combină cu melancolia saturniană, cu furia controlată și cu sentimentul frustrării permanente a unei nobilimi ce nu se află în linia întîi a vieții europene mondene și politice. Urmașii în această direcție ai lui Alexandru Cozianu sînt Davidă, Bonifaciu Cozianu, Elvira Vorvoreanu, Ghighi Duca, Șerban Romanò, Dim Cozianu etc. De o mare expresivitate estetică și existențială e portretul lui Dim Cozianu, cariera lui și eșecul final: „înalt și sumbru” ca un turn, „bărbat taciturn și saturnian”, care moștenise „moșhoreala saturniană a străbunicului său”, reprezintă un om „care știe multe”, care „are secrete, tace asupra multor lucruri știute numai de el”, în stare „de fapte surprinzătoare, de combinații tainice, nebunesc de îndrăznețe, pe care nu le află lumea decît după ani de zile”, combinații ingenioase ce îl înalță în preajma puterii, pentru a-l prăbuși apoi în cea mai lamentabilă ratare. Aceeași soartă, marcată de eșecul derizoriu și grotesc, încheie și biografia Elvirei Vorvoreanu, a lui Ghighi Duca ori a lui Bonifaciu Cozianu.

Lucizi și cruzi altfel, membrii Familiei suferă totuși de o boală insolită a gîndirii, care deformează realitatea în proiecții delirante; adevărații oameni *manieristi*, ei se lasă cuprinși de „ispita să se apropie de acea zonă a gîndirii în care lucrurile își schimbau proporțiile ca văzute printr-o atmosferă cu

însușirile optice ale oglinzilor curbe (s.n.)”. Simptomul acesta se manifestă, de pildă, la Davidă Cozianu: „ce socoteli întortocheate, ce calcule subțiri, cutezătoare, nebunești, cotite, se țeseau în mințea ei aprinsă”. Sub presiunea trufiei, același tip de calcule labirintice și de țesături cerebrale ce țintesc să distorsioneze zone ale realității, sfîrșind însă în eșecuri deplorabile, se observă la nemilosul Bonifaciu Cozianu, la Elena Lascari-Vorvoreanu (care, fantasmatic, cu „ură și furie”, face planuri imperiale de parcă ar fi o nouă Eugenia de Montijo), la Elvira Vorvoreanu, care, încurajată de reveriile Sofiei von Bodman (fostă Cozianu), se visează „făcînd o reverență înceată și zîmbitoare, aproape îngenuncheată, cu bustul drept și capul sus, la Hofburg sau la Schönbrunn”, iar apoi pune la cale un cinic și complicat scenariu prin care urmează să devină întîia doamnă a României în calitate de amantă a lui Carol al II-lea. Explicația acestui comportament fantasmagoric al personajelor, în ciuda realismului lor crud și nemilos, este complexă: psihologică și socială, ontologică și metafizică. În primul rînd trebuie să ne reamintim că în materia atît de întinsă și cu atîtea straturi suprapuse a *Cronicii de familie* sînt incluse și nuvelele *Bijuterii de familie* și *Vîntul de martie*; or, acolo, dacă facem abstracție de primul strat, superficial și scontat, acela social, dăm de o dimensiune cosmică esențială, redusă la două elemente: cîmpia nemărginită și „văzduhul gol” sau „cerul uriaș”, ce au o unică intenționalitate: aceea de a configura în mod simbolic Neantul. De altfel, referințe în acest sens la cîmpie și la cer sînt presărate și în alte părți ale cronicii. Or, acestui neant cosmic – fie el real, fie aparent, în orice caz impus de „o mare, uriașă tăcere” a aceluia *deus absconditus* – îi corespunde neantul interior al omului. Deloc întîmplător, și în *Cronică de familie*, și în celelalte opere ale lui Petru Dumitriu, în mod repetitiv, omul *se uită în gol* „cu un aer absorbit”, dar, de fapt, cu „privirea pustie”. „Neantul inevitabil”, aceasta e tema despre care conferențiază, în saloanele interbelice, profesorul Fănică Niculescu, comentat astfel de asistență: „Tot timpul despre moarte, neant, putrezire; parcă noi n-am ști, murmură Elvira”. După diavolul meschin, dar atît de periculos care este Fănică Niculescu, optimistul creator al lui Fredegisus din Tours „se încredea să dea ființă nimicniciei. Azi, după douăsprezece veacuri, domnul Martin Heidegger nu e în stare să vadă nimic decît neantul; nu e în stare să găsească ființă nici în grosolana existență cotidiană. Îți spun: – remarcă el adresîndu-se lui Șerban Romanò – cercul s-a închis”. Ucenic într-ale filosofiei, Șerban Romanò devine rapid un ratat iremediabil, fiindcă nu scapă de „fascinația senzației ciudate de lipsă de frîne și de opriri, de destrămare în gol, de plutire în gol, de cadere în gol, pe care o avea tot mai des”. Decizîndu-se să se sinucidă, Romanò e gata să facă gestul de a se împușca, dar și aici, ca și la Beckett, sinuciderea este imposibilă: brațul lui Romanò rămîne inert, nedîndu-i „decît senzația de lipsă, de absență, în locul brațului și a mîinii”: „Era fără putere față de tot... față de hăul negru și monstruos al necunoscutului pe care nu-l putea birui cu mințea”. Pe culmile deșarte ale disperării nu se află decît *deus absens*: „«Dumnezeule! strigă desperat Șerban în întuneric. Dumne-

→

→

zeule! Dumnezeu!» Dar întâi că nu credea în Dumnezeu, și al doilea că nu-i răspunde nimeni⁴. În partea a VIII-a a cronicii, esențială în privința viziunii metafizice (cu atât mai mult cu cât face trecerea și înspre *Nexus* și *Incognito*, înspre *Extremul Occident* și *Inițiatii*, datorită revelației lumii ca o uriașă rețea de relații interlegice și interumane), locotenentul Laurentiu Sterie, față în față cu moartea, nu-și găsește punctul ultim de sprijin și, deci, n-are pe cine să invoce: „Nu pot. N-am cui să mă rog... Când mă rog, mi se pare că vorbesc în vînt, în gol. Nu e nimic, părinte. Ce mă fac?... Nu-l văd pe Dumnezeu“. Mesajul cronicii e în fond identic cu cel din prozele poetice și nuvelele începutului ori cu cel din *Incognito*, *Au Dieu inconnu*, *L'Homme aux yeux gris*, opere franceze ale maturității: singurătatea umană „pe întinderea uriașă a locurilor“ pustii, sub „golul fierbinte și uscat“ al cerului imens. De altfel, omul însuși e, de fapt, un sediu vremelnice al nimicului; astfel, un muribund se uită la Bonifaciu Cozianu „cu ochii lui ca niște găuri, prin care se vedea întunericul din el, adînc, imens întuneric“. Iar pe oceanul nesfîrșit al „peltei universale“, existențele umane, fragile, se scufundă, lichefiate precum meduzele; astfel, cineva privește țeasta rotundă a unui mort, iar „înăuntru, credințele, patimile, gîndul, amintirea, iubirea, tot. Adică nimic. Gelatină care avea să se strice pe soarele asta“. Nu există în literatură română o prezență mai pustiitoare a Neantului cosmic și uman ca în opera lui Petru Dumitriu și, în special, în *Cronică de familie*. După eșecul ei de a face ceva, Davida îmbătrînește brusc, față îi devine colțuroasă, iar ochii ei negri, „pustii și tulburi“, cu „cearcăne ca de rugină“; doar din cînd în cînd „o încordare stearpă, fără țel“ se mai descarcă în disperare, revoltă și suferință, Davida fiind, în fond, definitiv strivită de o ucigătoare „plictiseală obosită și inertă“. Bonifaciu Cozianu are și el „un aer plictisit“, pîrînd „un străin calm și plictisit“, fotografiile de tinerețe „îl arată bine cum pornise în viață, cu energia, trufia și agresivitatea care în chip vădit n-au scop, nici obiect“, rămînînd în el pur și simplu refulate: „N-am nimic de făcut... Unde e ceva de făcut, s-a și găsit cineva să facă, și eu n-am decît să mă retrag... Am trecut de patruzeci și trei de ani. Și nimic! Nimic!“.

Chiar dacă ajunge, pînă la urmă, prim-ministru, în Bonifaciu Cozianu rămîne zațul gros al unei „trufii posomorîte“, al insatisfacției morocănoase și al furiei explozive, ambele neconsumate în absența unei mari misiuni concretizate. În agonia ei la fel de oribilă ca și aceea a doamnei Bovary, Elena Vorvoreanu murmură „cu o strîmbătură urîță, de dezgust: Rahat, rahat, rahat“, cu același saț al nerealizării: „N-am făcut nimic. Degeaba. Degeaba am făcut tot ce-am făcut. N-a ieșit nimic. Nimic. Nimic. Rahat“.

Cronică de familie stă sub pavăza sumbră a lui Nietzsche. Senzația neantului interior le impulsionează membrilor Familiei voința de putere: să trăiești știind că adevărata rațiune a vieții constă în revelația neantului și în cucerirea lui, fie că în eșec, fie că în victorie, vei ajunge la un fatal paradox: o nouă și ultimă revelație a nimicului. Protagonistii cronicii n-ar putea trăi decît la începutul lumii, cînd voința lor de putere s-ar putea manifesta din plin, cînd totul ar putea fi cîștigat; or, ei trăiesc la sfîrșitul lumii, cînd nu mai este, de fapt, nimic de făcut, nimic de

cîștigat. Cel mai bine exemplifică situația de fapt traiectoria tragică, absurdă și descendentă, derizorie, a biografiei Elvirei Vorvoreanu, cea mai vie și fascinantă femeie lansată vreodată în proza românească. Adolescentă, „prea e neagră“ precum bunica-sa Davida, pîrînd „un mînz uscățiv și stîngaci“, cu uluitorii „ochi verzi care luminează rece în mijlocul frumuseții aceleia întunecate“ și cu un surîs fermecător, dar „rece ca gheața“. Femeie tînără, e tot tuciuire, cu o coamă albăstrie, iar profilul pur al feței, „cu nasul subțire și ușor arcuit“, are gura cărnosă, „cu buze de purpură“, prin faimoșii ei ochi adînci și verzi ca niște lacuri glaciare uitîndu-se în jur „cu o fixitate dușmănoasă, cu un fel de ură rece“ și „cu o încruntare întunecată și tristă“. Căci față de Europa și reala aristocrație europeană, ceea ce îți poate oferi „țărișoara asta“ e un nimic desăvîrșit. De aceea, în preajma Elvirei, adică a unei frumuseți perfecte nepuse nicicum în valoare, „viața uriașă și brutală a lumii [continua] să se desfășoare pe lîngă tine și să treacă peste tine, ființa obscură care dacă trăiești sau nici măcar n-ai existat vreodată, totuna e“. Așa că ajunsă la o maturitate coaptă fără rost, Elvira – încă hipnotică prin „părul nocturn“ din jurul „unui cap de Gorgonă“ – încearcă, din trufie disperată, din frustrare, din nevoie de glorie, să dea „o lovitură, una mare“, să cîștige „o partidă mare“, să pună la cale o „chintă regală“, înscenînd un complot erotic prin care să devină amanta regelui și, implicit, stăpîna, eminența cenușie a țării, căci este un dandy-femeie, cerebrală, „care face ce vrea“. Dar nu țesătura ingenioasă a minții manieriste a Elvirei modelează realitatea, ci hazardul conjunctural sfîșie cu brutalitate urzeala ei calculată, punînd-o pînă la urmă pe urmașa desăvîrșită a Cozienilor într-o postură mai dezonorantă și mai trivială decît pe „Foamea Neagră“, tîrfă famelică a Bucureștiului interloper. Nereușind să facă acea „chintă regală“, Elvira – care încă din adolescență simțea nevoia „să se uite de foarte de sus la oameni, ca să nu-și simtă golul și nimicul din suflet“ – nu mai scapă, definitiv, de „senzația inutilității, a falimentului, a neantului“. Atins de „jocul ființei sau neființei“, „timpul deznădăjduit al Elvirei“ se hrănește din carnea ei steril-mallarmeană: tot mai ofilită și mai uscată, devine „și mai neagră ca înainte“, doar ochii femeii „îi rămăseseră verzi ca otrava – o otravă limpezită, decantată și ținută la gheață“. Elvira ajunge acum un fel de „știgancă vrăjitoare“, cu „un zîmbet de șerpoaică“ și mască de mumie egipteană, pîrînd „cadavrul unei fete de optsprezece ani, proaspăt îmbălsămat“, mai frumoasă ca niciodată, dar de „o frumusețe cumplită“, inutilă, apocaliptică. Pierzînd marea partidă, Elvira n-are nici măcar șansa de a ști cum să iasă din scena vieții: „Ce fac? Ce fac? Cum aștept? Știu că o să mor; dar ce fac pînă atunci?“. În clipa morții, Elena, mama Elvirei, conchide cu amărăciune: „N-am făcut nimic“, în eșecul ei rușinos, Elvira constată că „dorința ei de-a fi și de-a avea, dorința ei de putere și de a poseda“ s-a spulberat.

Prezența repetată a verbelor *a fi*, *a avea* și *a face* în relație cu eșecul Elenei și al Elvirei probează, în mod limpede, că cronicarul este familiarizat cu jurnalul despre *A fi și a avea* al lui Gabriel Marcel și, mai ales, cu tratatul *Ființa și neantul* al lui Sartre (nu întîmplător, Petru Dumitriu a ținut să intre în contact personal cu filosoful francez). Căci cele trei verbe – *a fi*, *a avea* și *a face* –

reflectă, conform viziunii sartriene, cele trei esențiale categorii ale existenței umane, iar ființa pentru sine însăși e propria lipsă de a fi. Un existențialism difuz trece, ca un curent subteran, prin materia epică a cronicii. Golul de ființă, definitoriu pentru marii membri ai Familiei, nu poate fi umplut decît prin senzația, mereu înnoită, de a avea. Nu întîmplător, una dintre operele importante ale lui Petru Dumitriu poartă tocmai titlul de *Proprietatea și posesiunea*. La mai toate personajele cronicii se poate detecta dorința aprigă de a poseda, care le alină deficitul de a fi. Fiecare vrea ca celălalt să fie proprietatea sa, iar celălalt trăiește cu speranța că relația se va răsturna și că va deveni el proprietarul primului. Posesorii, înveninați de „ură încăpățînată, statornică, neiertătoare“, de o „patimă feroce“, își supraveghează proprietățile umane, în vreme ce posedatăii, așteptînd să-și devore proprietarii, sînt și ei „sfîșiați de lăcomie nesatisfăcută“, de „ura cea mai grea“ și de „deznădejdea ostenită“ a amînării. Davida se uită, cu „o mîndrie feroce“, înspre lumea față de care ea „are toate drepturile și va stăpîni totul și pe toți, după bunul ei plac și poftele ei“; la rîndul ei însă, Davida ajunge, retrogradată, proprietatea „indiferentă și absentă“ a lui Lăscaruș Lascari, care și-o însușește „după pofta ce-am poftit eu“. Cleopatra Cozianu îl privește „cu o plăcere sătulă, mulțumită, de proprietar“ pe Walter Apostolescu, dar cu o iritare isterică pe Bonifaciu, pe care încă nu-l posedă. Dim Cozianu învață postura de proprietar, reze-mîndu-se țepăn în perne, picior peste picior și cu o mîna în șold, arogant, „ca un bărbat și un stăpîn“. În coșmarul colonelului Vorvoreanu, bătrîna Sofia von Bodman este nemuritoare pentru că are o poftă de mîncare supraomenească, asemeni bătrînilor din nuvelele, cu prînzuri totemice, ale lui Dürrenmatt. Devitalizatul Șerban Romanò, din același gol de ființă, *înghibe* viața, „pînă mă satur“, abandonîndu-se unui hedonism nutrit de „o lăcomie bestială“, de Oblomov veșnic nesătul. Chiar și iubirea de patrie devine, la membrii Familiei, iubire de proprietate: „Iubești ce e al tău“, spune bătrînul Șerban Lascari: țara „a fost a noastră, și am iubit-o. Acum nu mai e a noastră; nu văd de ce-aș iubi-o“. În această cronică în care toți membrii Familiei se urmăresc reciproc „cu ochi injectați, cu o ciudată expresie de poftă și lăcomie“, partea a XXII-a reprezintă Apocalipsa: sub alternația de lumină și întuneric a furtunii, lucrurile lumii apar și dispar „de parcă ar fi fost create din nou, de fiecare dată, spre a pieri numaidecît în întunericul și nimicul fundamental al unui univers de beznă și neant“, iar Alexandra și Cezar Lascari, deposezați de toate averile, despuiți la propriu și la figurat, anonimi ca păsările cerului și animalele pămîntului, zac în cîmp și în noaptea cu „trupurile despuiate și spălate de ploaie“ și rupte în hâlci de către vulpi și dihorni.

Cum în cronică există, din cînd în cînd, cite un *Jeu* pus la cale de acel *Je* al cronicarului, aflăm că unul dintre modelele sale îl constituie frații Goncourt. Or, din *Jurnalul* acestora aflăm că orice nobilime – fie ea și de mîna a doua, precum aceea românească – găsește viața de-a gata și o consumă imediat, cu lăcomie, așa încît intră foarte curînd în contact cu vidul, întrucît nici nu mai are ce consuma, nici nu este aptă să creeze, căci „neantul minții“ ei o covîrșește; în consecință, nobilimea are imperioasă nevoie, din

plictiseală cumplită și din senzația de gol, de *divertissement*. Foarte exact ilustrează acest fapt cronică în întregimea ei. De pildă, Șerban Romanò organizează „fel de fel de amuzamente“, adică serate muzicale, baluri costumate, excursii la mînăstiri, conferințe despre artă în cercuri închise, intime etc.; „dacă n-ar fi el, n-am ști ce să ne facem și ne-am sinucide, zise Elvira rîzînd“. Marele maestru al combinațiilor rămîne însă extravagantul Ghighi Duca, destinîndu-și „încordarea aia de nervi, activă, pusă pe drăcii“ în partide de whisky și drog, în farse erotice și scandaluri proiectate dintr-un histrionism cinic, rece, imperturbabil, ca și dintr-o senzație insuportabilă de plictiseală care, în final circular, dă într-altă plictiseală, căci, în ciuda inventivității, plăcerile și chefurile rămîn totuși „mereu tot alea“. Grupul de amici ai lui Ghighi (format din Titel Negruzzi, băiat de viață etern, din Dodel Dudescu, un fel de Pirgu, din Fănică Niculescu și Dim Cozianu, dar și din Gogu Apostolescu și Cezar Lascari, „diavoli foarte mici“) se întîlnesc, ca urmași ai crailor mateini, în secreta „Cameră a leoparzilor“, sediul „societății anonime «Corupția Română»“. Din farsele de un crud cinism ale lui Ghighi Duca se cristalizează două din părțile cele mai puternice ale cronicii (XVII și XVIII), în care izbucnește și se consumă în mod dramatic nebunia pasională a cuplului Dim Cozianu-Fifi Oprescu, care, „slețiți“ de delirul erotic și de însașietatea sexuală, prevestesc în chipul cel mai uimitor perechea Aureliano și Amaranta Ursula din finalul *Unui veac de singurătate* al lui García Márquez.

Carte de prim rang a romanului românesc, prin puterea dezinvoltă a inventivității epice desfășurate în nesfîrșite cascade, prin potențialitățile ei filosofice și ludic-culturale, *Cronică de familie* este totuși marcată fatal și de pecetea epocii nefavorabile în care a fost concepută și scrisă. De aici manihelismul personajelor, șarjarea alicui prea accentuată a unor episoade, prezența clișeeilor de sorginte pur realist-socialistă (la care se adaugă și supărătorul prin naivitate procedeu al monologului interior, inadecvat prin frecvență, într-o cronică). De altfel, o judecată critică asupra *Cronicii de familie* este prematură, atîta vreme cît nu va putea fi restaurat, măcar parțial, enormul manuscris original (căci, după cum ne informează un martor foarte avizat, Geo Șerban, cartea a fost supusă unor lecturi repetate ale cenzorilor, iar Petru Dumitriu, cu dezinvoltura imaginativă ce îl caracteriza, rescria pe loc, sub presiunea „sfaturilor tovarășești“ ale cenzorilor care-l asistau, pasaje întregi ale cronicii). În orice caz, „hahalera“, care manevra abil, din cînd în cînd, episoade din *Drum fîmî pulbere* și din *Pasărea furtunii*, își face din plin datoria în *Cronică de familie*, introducînd nenumărate comentarii subtile, mesaje secrete și detalii subversive.

Cronică de familie conține, la un prim nivel, o aglomerare de material documentar, strălucit transfigurată artistic, privitor la sute de ani de înflorire și ofilire a Familiei. Abundă femeile cu „trupul mare și puternic“, precum Sofia Cozianu (viitoare baroană austriacă von Bodman), ajunse, ca Elena Vorvoreanu, în „strălucirea unei frumuseți masive“ ori, ca Augusta Hagibei, la proporțiile de „Veneră africană“, specifice epocii lui Renoir și Manet, cu „dulceață matură“ și „farmec molatic“. Tot pentru La Belle-Époque, dandysmul diversificat fie pe linia lui Brummell, fie pe aceea a lui Bau-

• Petru Dumitriu

delaire ori Beardsley: Michel Ipsilanti, „regele modei“, Bonifaciu, în „haina de mătase brută de culoare *isabelle*“, Walter Apostolescu, arbitru elegant, îmbrăcat *à l'artiste*, cu „un gulcer mare de dantelă *à la Van Dyck*“, tinerii din deceniul 9 al secolului XIX, tunși *à la bretonne*, „ca să-și dea un aer și mai juvenil, ca muzicianul Debussy în portretul făcut de Marcel Baschet“, gazetarii „care afectau gulcerul *à l'artiste*, pălăria rotundă și lavaliera“, Șerban Romanò, în costumul de vară, ușor, „de flanel gri deschis vîrgat cu dungi fine albe“ etc. Cronicarul are o atracție irezistibilă și un rafinement fără egal pentru detaliile vestimentare (îi plac evident pălăriile tip Anthony Eden), pentru descrierile minuțioase, erudite, de costume, de interioare, de mobilier, de cofuri artistice, de dansuri la modă, de „trăsuri-automobile“ de pe vremea frumoasă a lui Proust. În sensul acesta, cronicarul este de-a dreptul un estet pedant, atent la „pantofii cu tocuri Ludovic al XV-lea“ femeiești ai anilor '30 ori la cei masculini „cu talpă de o grosime enormă“, după gustul anglo-saxon, zăbovind, cu irepresibilă plăcere, de pildă, în descrierea cîte unui „magnific *tête-à-tête* de porțelan de Meissen“ din veacul al XVIII-lea, cu „tavă, cană, zaharniță și două cești cu capac“, toate pictate cu scene cîmpenești, respingînd, în același timp, „dezgustătorul stil romantic al Europei burgheze“ de la 1850 ori stilul arhitectural al caselor din epoca lui Carol al II-lea ș.a.m.d. E, în rezumat, Europa dintre cele două războaie mondiale, populată, cum observă, „rîzînd diavolește“, Fănică Niculescu alias Nae Ionescu, de „ultimii oameni civilizați“ care sînt, simultan, „și primii barbari“, întrucît acum debutează răsturnarea valorilor

tradiționale, fapt ce duce la apariția „neobarbarilor“ din Est (vezi mai apoi *Întîlnire la Judecata de Apoi și Incognito*) și a celor din Vest (vezi *Extremul Occident*).

Punctul cel mai de sus al cronicii se află în partea a VI-a, adică acolo unde ne-am așteptat mai puțin să-l găsim, în *Bijuterii de familie*, consacrată, aparent, doar evocării Răscoalei de la 1907. Profunzimea acestei părți e, simultan, metafizică și psihanalitică și ne probează că gînditorul religios din *Incognito* și *Au Dieu inconnu* n-a apărut brusc din neant, ci că el se naște odată cu prozele sale de debutant, anume cu *Nocturnă în München* și cu *Argonautica*, unde deja omul se află în fața lui Dumnezeu, zdruncinat, cum spune Petru Dumitriu, citîndu-l pe Rilke, de „Prezența lui prea tare“ (*von seinem starkeren Dasein*). Răscoala de la 1907 este circumscrisă în tradiția lui Rebreanu ori Stere (din *În preajma revoluției*), cu „mistica“ ei consacrată: „studenti“ pe cai albi, mesageri insoliti, împrăstie manifeste cu conținut de sentințe biblice, formulate parcă de profeți mînioși, cu „ordin“ de la „regină“, anunțînd că „Regele a murit“. Este deci o revoltă împotriva Tatălui mort, reflectată, cum stă sub semnul halucinant al „reginei“, al Văduvei, de imaginarul prozastic coborît în regim nocturn-feminin: o dezlănțuire anarhică de instincte primare și spaime magice, sfîrșită printr-o extraordinară formă de regresivitate finală: răsculații, „îngropați în apă“, zac în „pîntecele de metal“ al șlepelui-închisoare. Impulsurile bestiale de devorare naturală devastează totul, avuția de la conac risipindu-se cum „se risipește în pădure un hoit de sălbăticiune“ hăcuit de

→

→

alte sălbăticiuni. Spargerea pendulei masive din mahon și împrăștierea mașinării dinăuntrul ei semnifică ieșirea din civilizație și din istorie în naturalitate, adică în preistorie, țăranii regresând rapid la starea arhaică, stihială și magică, „așa ca-n vremea de demult“, la starea de hoardă „de-a valma“, deoarece, oricum, „ei sînt prea simpli, prea străini de lumea de azi“. În intuiția nealterată, pură, a omului primitiv apare și viziunea metafizică primordială, receptată cu panică sacră: „Lumea uriașă dimprejur“ este străină de omul minuscul ce o percepe îngrozit, e chiar acea *Prezență prea tare* ce nu se arată în lume, acel *deus absconditus* („cineva ascuns“) înțeles de aceea ca un Nimeni înfricoșător.

Paragraful 1 al *Bijuteriilor de familie* materializează, într-o imagistică magnifică, sugestii provenite fie din experiențele traumatice originare ale cronicarului (avem în finalul cronicii indicii clare că el se identifică cu scriitorul însuși), fie din gândirea lui Wittgenstein, al cărui discipol entuziast și pretimpuriu este fostul student în Filosofie de la München: „Cîmpia era nesfîrșită de jur împrejur. Pe alocuri se ridica sau cobora în văi puțin adînci. O mare părăsire bătea pe deasupra cîmpiei ca un vînt, și o mare tăcere“. Din cronică, Familia apare mai ales dintr-o perspectivă nemiloasă și grotescă, adeseori supărător de negativistă. Dar cronicarul își îmblânzește, la capăt, duritatea perspectivei, prin insinuarea unor mesaje secrete, abil insinuate în părțile finale, a XXII-a și a XXIII-a, ale cronicii sale. În primul rînd, amănunte despre aristocrația pauperizată, muritoare de foame, reprezentată, de pildă, fără urmă de caricatură, prin Alexandra Lascari, care – stîngace, inadaptabilă și fragilă în lumea brutală, agresivă, a femeilor cu basmale proletare – vinde covoare, tablouri și mobile, ca să procure „cine știe unde, și cînd, și cît de greu, niște cartofi“, apoi de ingenua Marion Lascari, de muribundul Șerban Lascari ori de cite un fost deținut politic, cu privirea halucinat famelică. În centru se află recepția mondenă simbolică, ultima, dar „absolut perfectă“, dată în onoarea și la cererea agonicele Lascari, care își alege un fel princiar de a-și lua rămas-bun. Muribundul, „îmbrăcat în haine de seară și ghete de lac“, impecabil, stă întins pe canapea ca într-un sicriu, iar în jur se perindă musafirii – „în toaletă de vizită, seara, nu în mare toaletă, care ar fi fost nelalocul ei și ridicolă“ – cu o reală demnitate și o anume nonșalanță de burgust, autoironică, ludică, față de degradarea lor și față cu iminența arestării sau a morții. Printre temele cozeriei nu lipsesc nici referințele amuzate la o piesă de succes a epocii (în care recunoaștem, cu ușurință, *Citadela sfărîmată*), al cărei autor e compătimind pentru naivitatea cu care își închipuie că vorbește și se comportă aristocrația. Bătrînul prinț Dimitrie Îpsilanti, dandy versat, își ascunde, „galant și magnific“, suferința, neanunțînd arestarea cu cîteva ore înainte a fiului său, pentru a nu tulbura atmosfera mondenă și a nu încălca bunele maniere ale existenței pur reprezentative și, deci, fără afecte. Muțenia demnă și agonia bătrînului Șerban Lascari le reflectă pe acelea ale unei întregi lumi, cînd „totul era semnul cumplit al ultimei cumpene: *supremum discrimen*“. E și dispariția bătrînului Lascari, și a unor oameni ce își pierd „substanța socială: însemnau din ce în ce mai

puțin, ei care însemnaseră totul“, oameni care sînt tot mai puțin, întrucît au tot mai puțin și, totodată, deoarece, nu mai au nimic, încetează să mai fie.

De aceea, partea a XXII-a constituie Apocalipsa: „o gigantică prăbușire a lumii“. „Ah, Doamne, scapă-mă, dă-mi liniște!“ „Și începuse să i se facă liniște în inimă. Îi erau plini de lacrimi ochii, din recunoștință că aflase, că înțelesese“ că i s-a acordat mîntuirea. Final escatologic al unei lumi, în vreme ce se aud simptomele Vîrstei de fier ce se instaurează: tunetul se rostogolește „ca o ghiulea de fier“ și „ca o descărcare de tunuri vechi“, iar în jur nu mai rămîne vie decît o ceată de găinari și jostnici asasini.

Și mai există în cronică un mesaj, unul ultrasecret, deconspirat de insistența cu care e retransmis în ultimele părți ale romanului. E în legătură cu laitmotivul evadării, al *fugii* din România comunistă, reușită în cazul unora (Ionel Haralamb, Dim Cozianu), eșuată tragic în cazul Lascariilor. Iar mesajul ultrasecret apare, cu „groază cumplită“, în întrebarea obsedantă pe care și-o pune, agonică, Elvira Vorvoreanu: *Și dacă o să mor aici?* Sublinierea aparține chiar cronicarului și se încarcă de un sens transparent, acum cînd o putem reciti deschis nu numai din perspectiva eroinei, ci și din aceea, cu reperculsiunile bine cunoscute, a biografiei scriitorului. Partea a XXIII-a, penultima, a cronicii reia în mod circular sintagma lui Sallustius, recomentînd-o, la alt nivel teoretic, din unghiul cronicarului. Capitolul *Boierii vechi și noi* constituie, practic, sfîrșitul *Cronicii*... și al aristocrației românești (căci ultima parte, a XXIV-a, este dedicată *Tineretului lui Pius Dabija* și are cu totul altă intenționalitate). Aici, în partea a XXIII-a, ni se oferă sensul ultim al romanului legat de destinul membrilor Familiei: „Sentimentul superiorității sociale, *contemptor animus atque superbia*, pe care-l puteau avea, sau nu-l mai aveau, tocit, oamenii de neam, și nu i-a părăsit nici cînd nu-și mai găsea nici o justificare, [...] acest sentiment pe care nimeni nu-l leapădă niciodată, cu nici un preț, căci e foarte rar și aproape neomenesc să aibă cineva *tăria de a privi în față propriul său neant* (s.n.)“, a reprezentat tema cronicii. În prim-planul ei s-au aflat „boierii vechi“, ajunși „umbre deșarte“, căci trăiau numai cu „memoria primatului social“, așadar în trecut, „deci în neființă“, sau trăiau doar cu speranța restaurației, așadar în viitor, deci într-un fel de pre-ființă, adică tot „într-un grad inferior al ființei“, virtual. Dedicată „oamenilor vechi“ care nu mai mînuiau decît „vise, vorbe și fum“, cronică anunță deja noua temă, consacrată „oamenilor făcuți de revoluție, noi, *homines novi*“, acei „boieri de modă nouă, boieriți de revoluție“, realiști și tereștri, mînuind cu adevărat „pîrghii importante ale politicii și economiei țării“.

În felul acesta, cronică este numai începutul, doar „prima treaptă a unei istorii încă și mai necesare de relatat, istoria oamenilor care erau în floarea vîrstei și tineri în țara asta la jumătatea secolului al XX-lea“ și care va forma materia „unei Colecții de Biografii Contemporane“. Aici, în anunțul final al cronicii, se aude, direct și netrucată, vocea cronicarului însuși. În vreme ce *Cronică de familie*, apărută la începutul anului 1957, se află încă în plin proces de receptare, cronicarul își evaluează anticipativ viitorul cor-

pus de documente, legitimîndu-și intenția de a-l publica printr-un avertisment teoretic intitulat *Justificare a unei colecții de Biografii. Autobiografii și Memorii contemporane* (tipărit în revista *Steaua*, nr. 1, 1958).

În sfîrșit, acum e momentul să arăt ce semnificație majoră are partea ultimă, a XXIV-a, din roman și care este explicația faptului că Paul Georgescu, redactorul-șef al *Gazetei literare*, s-a decis să publice imediat micul pamflet al lui Constantin Țoiu împotriva lui Petru Dumitriu.

După '90, Petru Dumitriu a fost, în mod obsesiv, întrebă de ce și cum a devenit un reprezentant al realismului socialist. Spre cinstea sa, scriitorul nu dă, *post festum*, explicații „eroice“ și sofisticate, ci unele reale și extrem de terestre: protejarea părinților săi arestați și anchetați și încercarea lui disperată de-a supraviețui: „Efectiv, eu am început *cîmpînd, pur și simplu, de foame* (s.a.). Eram slab, eram aproape un schelet. De nemîncat ce eram“ sau „Eram un schelet. Și mă gîndeam: mor de foame, mor de pneumonie, mor de tristețe. Ce mă fac? Hai să încercăm cu *ăștia!*“ Și, prin urmare, „s-a făcut frate cu dracul pînă trece puntea“. Dar, ceea ce e decisiv pentru onoarea scriitorului nu e faptul că el recunoaște acum că a semnat pactul cu diavolul, ci că el mărturisea adevărul chiar *atunci*, în momentul cînd făcea acest pact, adică în anii '50. Capitulara scriitorului și semnarea ei se află înregistrate în ultima parte, a XXIV-a, a *Cronicii de familie*, dedicată *Tineretului lui Pius Dabija*, adică artistului tînr din perioada obsedanului deceniu (inițialele personajului, *P. D.*, sînt chiar cele ale prozatorului). Similitudinea între scriitor și personaj este perfectă. Astfel, Pius Dabija „mîncă puțin și prost, n-avea bani...; cînd îi era foame și n-avea ce mîncă, bea la pahare de apă, trei, patru, cinci, și iar începea să lucreze... și dacă iar îl apuca somnul își aprindea o pipă și începea să tragă din ea, deși pe stomacul gol și infometat îi dădea grețuri a doua zi...“. Aflat „pe marginea tuberculozei“, Pius Dabija își întîlnește *ispititorul*, pe Rafael Gheorghiu, care, la un prim nivel, e masca transparentă a lui Paul Georgescu (criticul literar ce era „legătura noastră cu partidul“), iar la alt nivel, este îngerul Rafael dintr-o lume pe dos, deci îngerul în chip de diavol, care, ca în *Cartea despre Tobit* (12, 12-15), are acces „înaintea Celui Sfînt“, adică înaintea Conducătorului: „Hai, Puiuule, trebuie să vorbești cu el [cu Cărașu alias Nicolae Moraru, «unul din conducătorii Ministerului Artelor»]; nu vezi că crăpi de foame!“ De altfel, sugestia capitularii artistului și a pactului cu diavolul – intermediat de „blajinul și drăguțul Rafael“ – este străvezie: „... printre marile sale satisfacții [ale diavolului în chip de înger – n.n.] era conștiința nemărturisită nimănui că a fost cel care l-a dus de mîna pe Pius Dabija *peste născruce* (s.n.). O dată scrisese pe o bucată de hîrtie: «Sînt demonul lui», apoi rîsese singur și rupsese hîrtia în bucățele mărunte pe care le suflă pe fereastră“. Cum se vede, Petru Dumitriu speculează aici, distorsionînd sensul, semnificațiile religioase legate de Rafael, care, conform tradiției biblice, este îngerul-călăuză, îngerul păzitor, intermediarul omului în relațiile cu Dumnezeu. Asemenea jocuri ezoterice nu puteau trece decît prin mîntea unui scriitor prins în menghina totalitară. ■

Fragment dintr-o monografie inedită (1993)

Viața la țară?

Gelu Ionescu

AU REMARCAT probabil și alții – nici nu era greu – că tot ceea ce acest roman „relatează” este plauzibil și, pentru că e plauzibil, e dezesperant. Faptele, tipologia, destinul, acțiunea vin să se așeze într-un întreg cutremurător, fără alte explicații și motivări (maladii, accidente etc.) decât cele ce vin din „realitatea” acestui sat care nu are cum fi o excepție. Nu are cum fi pentru că el există fie și numai într-o „literatură”, în această carte, care nu e numai relatarea unui „caz”, ci și o privire impresionantă și crudă spre o lume de „cazuri”, în care viciile, abuzurile, violențele, ticăloșiile, corupția și totul dispreț față de persoana umană (cum i se spune omului în documentele juridice) alcătuiesc un întreg (acțiunea romanului) în care e oglindit un alt întreg: acela al unei societăți care pare a fi ieșit din legile morale și din imperatiivele unei civilizații. Documentar? În parte, pentru că el a fost inspirat de un „caz” real, de la el pornind ficțiunea. Locuiesc departe de această realitate de aproape 25 de ani, citesc însă, uneori, ziare sau reviste, nu numai culturale, și deci sînt oarecum... la curent, cum se spune. Nu are rost să explic binevoitorului cititor al acestei cronici (de fapt nu e o cronică literară în sensul obișnuit) ceea ce cred că este România de azi, lumea satului în speță; de mult am renunțat – luîndu-mă, firește, după ceea ce scrie presa și arată imaginea – a mai crede că moralitatea și respectarea „persoanei umane” atîrnă prea mult în balanța vieții publice din România (dar nu numai, pentru că există destule „cazuri” comparabile în întreaga lume, dar nu „mobilate” cu o asemenea vulgaritate și sălbăticie). Și dacă ar fi să găsești un simptom reprezentativ pentru mentalitatea națională pe care o „descrie” această proză, ajunge să afli că deputații în Parlamentul European au fost aleși, liber, indivizi ca Becali sau C. V. Tudor. Că ei îi reprezintă pe românii de azi. Probabil, pe cei din *Lizoanca*. Cum știm, trecutul țării și al poporului nostru n-a fost o bătaie cu flori la Șosea, cum se obișnuia în timpuri care parcă nici nu au existat, iar stăpînirea comunistă a erodat fundamental valorile unei societăți, criterii venite atît dintr-un trecut național, dintr-o religie, cît și din comunicarea cu lumea civilizată: cele pe care dictatura le-a izolat, le-a anihilat și apoi batjocorit cît a putut mai mult. Cît despre

nesfîrșita discuție despre document sau/și ficțiune în roman, ea nu are nicio concluzie (din fericire!): nu vom ști niciodată dacă literatura imită realitatea sau invers...

Mă văd silit, așadar, să folosesc niște noțiuni – mai mult sau mai puțin literare – care sînt de mult tocite, compromise prin exces și rea folosire. Așadar, a spune că *Lizoanca* e un roman realist, că el „oglindește” o lume care ar părea neverosimilă unor cititori de pe alte meleaguri, mai cruțați de violențe și de abominabil; că singurul lucru ce i se poate reproșa acestei „aventuri” a promiscuității și vulgarității este că – și vă rog să nu izbucniți în rîs! – nu toate satele din țară sînt asemenea adunături de delincvenți, brute și ticăloși; că există și o parte... „pozitivă”, umană, care face totuși viața la țară, în sate, posibilă, „normală”; că există și oameni valoroși și virtuoși în ele, și deci că „viziunea” Doinei Ruști e prea neagră, prea fără speranță. Nu știu dacă e atît de neagră – sînt și (puține) gesturi de omenie (Greblă și doctorul) –, iar speranța nu o putem elimina din nicio supraviețuire. Sînt plauzibile deci toate abuzurile, violențele și ticăloșiile din satul Lizoancăi (aflat la o limită cu o țigănie), pentru simplul fapt că acest tip de grozăvii apar, cum spuneam, foarte frecvent, îndobitocitor de frecvent, mai în toate ziarele, mai la toate posturile de televiziune. Ele aduc mulți spectatori din mahalalele societății României de astăzi, o mahala care nu are limite de avere, instituție, profesiune. Acumularea lor în roman ar putea fi considerată un „exces”: că totul n-ar fi altceva decît o neverosimilă suprapunere a tot felul de abuzuri, ale căror victime nu sînt numai „eroina” și amărății ei de tovarăși în delincvență, ci și marea majoritate a personajelor, fie ultragiante, fie produse ale educației primite din partea unor părinți, ei înșiși autori ai unor abuzuri venite din... trecutul lor traumatizant. (Există, în romanul modern, vreo limită a verosimilului, în afară de cea estetică?) Publicitatea făcută unui „caz” senzational, publicitate care respinge bunul-simț și minima umanitate, în slujba unei vulgarități stupefiante (care nu prea mai e resimțită, de o parte a publicului, ca fiind stupefiantă) sau a unui limbaj vulgar care e aproape cel de fiecare zi, de pe ecran și din ziar, este numai un punct de plecare; cititorii sensibili vor găsi acest roman plin de obscenități, și deci „respingător” (dragă, asta e pornografie, nu literatură!), și-l vor respinge în numele „esteticii” (vai de el sau vai de ei?). Continuitatea, „omogenitatea” vulgarității și copleșitoare – și Doina Ruști are „în ureche” acest limbaj atît cînd vorbesc personajele, cît și, uneori, cînd naratorul îl împrumută. Pudicitatea, rușinea, respectul sînt noțiuni pe care lumea din *Lizoanca* nu numai că nu le cunoaște, dar nici nu le înțelege. Nu e ușor să navighezi în „materia” acestei cărți, care vine dintr-un trecut abuziv și corupt, trece prin prezentul acestei „stări” sociale, economice și politice – incalificabila, eterna „tranziție” – și ne poate produce o reală panică pentru cum și ce va fi viitorul (societății) astfel pregătite. El se desenează, în lumina *Lizoancăi*, destul de înfricoșător...

Doina Ruști construiește această „istorie” printr-o alternanță de timpuri și de relații ale vieții persoanelor ce trec prin acțiune, o lume legată într-un fel de întreg coerent și complice, în care abuzul este legea. *Lizoanca* (oribil nume!), Goarna, Titoașcă, Nușica, copii ajunși pe drumuri din pricina

unui tratament familial mai mult decît abuziv, monstruos – deci o variantă rurală a copiilor străzii (despre care presa din străinătate a scris de multe ori) –, nu sînt cu nimic mai răi, mai delincvenți și mai perverși decît cei ce îi înconjoară, unii săteni din Grîndeni și Satul Nou, localități rurale situate undeva pe apa Neajlovului. „Copiii” nu sînt, firește, inocenți, dar sînt produsul mediului. Sigur că un titlu dintr-un ziar, de la care pornește romanul: *O prostituată în vîrstă de 11 ani a umplut un sat întreg de sifilis*, o știre autentică din presa cotidiană, care aleargă după senzational mai mult decît după adevăr și corectă informare, nu are cum nu contraria, stupefia. Dar ceea ce nu se citește decît dacă ești în stare să reflectezi o clipă este că UN SAT, întreg sau nu, a ajuns la această situație incalificabilă. Că deci o mulțime de bărbați de varii vîrste și funcții „la nivel local” au profitat, au devenit pedofili, deci mult mai culpabili decît nenorocita de 11 ani. În fond, „problema” romanului este aceasta: cum s-a ajuns aici, care sînt vinovații, felul cum o autoritate locală – sanitară, școlară, administrativă, polițienească – a „intrat” în acest „joc” atroce, de o imoralitate care începe cu sexul și ajunge la toată corupția, abuzul, mizeriile morale și fizice. Dar vinovăția nu este numai a lor, precizează romanul, este și cea a presei, televiziunii etc., care lansează și întrețin o atenție – patologică – unui imens public (episodul Trestiana ține de un inspirat sarcasm). Mediatizarea este la fel de vinovată ca prostituția – o țară întreagă află acest incident care trebuia să intre în preocuparea instituțiilor sanitare și administrative, cu toată discreția și conștiința unei drame ce trebuia vindecată. Dar chiar atunci cînd se iau măsuri, ele sînt la fel de vinovate, de ultragiante – o societate coerentă își desfășoară imoralitatea. Romanul este tulburător – Doina Ruști îl construiește nu numai cu virtuozitate narativă, ci și abținîndu-se să dea cititorului soluții, reflecții, judecăți diriguitoare – îl lasă să „judece” singur. Era cea mai bună și eficace atitudine pentru a „convinge” cititorul că a trecut printr-o realitate atroce, cea care își arată cruzimea, nu în fiecare zi, dar deseori – și nu numai în moravuri; tema cărții este deci delincvența, abuzul, corupția, nepăsarea față de criterii morale și față de oamenii care merg pe stradă alături de tine:

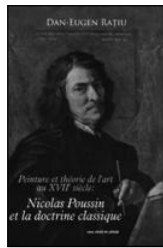
Îar oamenii oftară dezamăgiți [...] și ceilalți, risipiți prin toate colțurile țării, oameni obosiți ori cu viață ușurică, vînzători, profesori, miniștri, chiar și președintele țării, cu toții oftară în același timp, întrebîndu-se cum dracu' de s-au degradat în așa hal moravurile. (p. 216)

În ceea ce privește valoarea literară a romanului, cred că este unul din cele mai remarcabile din literatura actuală. Inteligența narativă, fluiditatea acțiunii, expresivitatea mereu surprinzătoare a textului, concizia, pregnanța personajelor, precizia gesturilor caracterizante în interiorul unui episod (scurt și direct atacat, fără introduceri, uneori cu abia schițate reflecții auctoriale) și felul cum fiecare scurt capitol se înscrie în întreg sînt mărci ale romanierului care are o disponibilitate de mijloace ce ar putea face ca și viitoarele sale romane, după *Fantoma din moară* și *Lizoanca*, să devină evenimente literare importante. ■

De la clasic la clasicism

Mircea Muthu

STUDIILE DE estetică aplicată dau măsura profesionalismului celui care se încumetă într-o întreprindere sintetic-analitică, dificilă prin multitudinea unghiurilor de abordare. Există numeroase teme care, în pofida obișnuințelor noastre, sunt departe de a rămâne fixate într-o nișă a memoriei culturale. Chestiunea clasicismului în plastica europeană e un asemenea exemplu. Doctrina clasică, mai exact „ansamblul teoriilor despre arta plastică, apărute și dezvoltate de la Renaștere până la vârsta clasică, incluzându-se aici și doctrina artistică pe care pictorii și teoreticienii francezi grupați în jurul Academiei Regale din Paris au început s-o elaboreze în epoca lui Poussin“, alcătuiește obiectul unui dublet editorial semnat de universitarul Dan Eugen Rațiu. Esteticianul articulează desenul general al problemei în *La Doctrine classique de l'art* (Casa Cărții de Știință, 2007) cu partea argumentativă propriu-zisă, cuprinsă în masivă teză doctorală, susținută în Franța, respectiv *Peinture et théorie de l'art au XVIIe siècle: Nicolas Poussin et la doctrine classique* (Casa Cărții de Știință, 2008). Raportul dintre istoricitatea și, până la urmă, caracterul *transistoric* al esteticii clasicismului alcătuiește de fapt miezul unei cercetări laborioase, încheiate la toți nasturii academici. Bibliografia în materie este atent fructificată în procesul de restituire cât mai adecvată a unor grile în primul rând conceptuale, menite să reordoneze înțelegerea noastră despre nașterea și apoi dezvoltarea doctrinei clasice, validată de arta plastică. Tradițiile antice și umanismul determină, printr-un principiu dublu – *Ut poesis pictura* și *Ut rhetorica pictura* –, gramatica generală a clasicismului. Prima sintagmă cauționează trecerea picturii de la statutul de „artă mecanică“ la acela de „artă liberală“, aceasta dobândind dreptul la invenție și la istorie, ca și poezia; a doua oferă criteriul de judecată, în sensul că regulile retoricii, fundamentate de Cicero și Quintilian, sunt reiterate în regulile ficțiunii picturale. Alberti operează, în *De pictura* (1547), primele echivalări, conciliind în același timp aristotelismul cu platonismul – adică „naturalismul (asemănarea) cu idealizarea (frumusețea)“ – și propunând/impunând modelul pictorului ca *artist savant*

și, corelativ, *om de bine*. Însă regalitatea picturii va fi susținută în paralelismele lui Leonardo Da Vinci dintre pictură, muzică, poezie și sculptură din *Trattato della pittura* (1651) – o pledoarie pentru sinteza dintre intuiția directă și construcția matematică, pictura fiind capabilă să facă vizibil invizibilul (*per la via della virtù visiva*). Contextualizările, ordonarea și articularea surselor, precum și a comentariilor moderne ale acestora (Blunt, Alain Michel, Baxandall ș.a.) se reiterează convingător și mereu instructiv și în rememorarea polemicii polarizatoare din Cinquecento dintre *estetica desenului*, definitivată de școala florentino-romană prin Vasari, și *estetica culorii*, promovată de școala venețiană prin Dolce. Importanței desenului din unghi instituțional, istoric și creativ, ca „instrument al raționalizării a tot ceea ce este vizibil“, școala venețiană îi opune – cu serioase nuanțări și completări față de Alberti – tripartiția retorică a limbajului pictural (unde, spre exemplu, lui *elocutio* îi corespunde *colorito*), desenul contând numai ca o schiță preliminară. Reîntâlnim, cu altă amplitudine față de amintitul Alberti, problema concilierii *naturii* cu *idealul*, rezumată în acest chip de Dan Eugen Rațiu: „Dolce face din *mimesis* o obligație a picturii, numai că aceasta e condiționată în aceeași măsură de principiul naturalist (imitare fidelă) și de principiul idealizării, care înseamnă de fapt o formă de depășire a naturii“. Concluzia va fi reluată în Seicento prin neoclasicul Bellori – admiratorul lui Rafael și prietenul lui Nicolas Poussin –, care definitivează, la modul teoretic, dar și la acela al praxisului, trecerea de la „imitarea Ideii“ la „idealul perfecțiunii“. Astfel, se conchide, „Idea lui Bellori nu mai este Ideea platoniciană, ci o invenție imaginată: *Idea* frumuseții își are izvorul în natură, ea este perfecționată prin alegerea și judecata artistului educat la școala anticilor și, mulțumită imaginației sale, dobândește viață“. Se respinge, așadar, justificarea teologico-metafizică a creației plastice printr-un principiu suprasensibil a priori, formulat în teoriile manieriste ale lui Lomazzo și Zuccaro. Afirmăția lui Bellori din Discursul ținut în 1664 la Academia San Luca din Roma, anume că *Idea* care se găsește în spiritul artistului nu mai are o origine metafizică, ci este o invenție a imaginarului, pentru că derivă a posteriori din experiența reală a artistului, structurează ultima fază a doctrinei clasice.

Prefacerea ideii în ideal aduce în discuție caracterul *transistoric* al doctrinei clasice și în care autorul îl plasează pe teoreticianul și pictorul Nicolas Poussin (1594-1665), revendicat în egală măsură de francezi (prin naștere) și italieni (prin formație). Concludentă pentru demersul esteticianului este analiza comparativ-semiotică a scrisorii cu

valoare testamentară a lui Poussin din martie 1665, adresată lui Roland Fréart de Chambray – o *summa*, redusă la câteva rânduri, a poeticii pictorului liber de servituțile politice ale vremii sale. Îngemănarea, argumentată teoretic, a *poiesisului* intelectual și figurativ cu *mimesisul* văzut în primul rând ca un act spiritual, pledoaria pentru principiul vizibilității, la care trimite, metaforic, soarele (interpretabil și în sensul grecesului *phantasia*), subtilitatea raportului dintre vizibil și invizibil (ce conferă peisagisticii din amurgul vieții o aură enigmatică, evidentă și în transcrierea ori asocierea povestirilor mitologice), plierea discursului pictural („ordonarea vizibilului“) pe retorică („ordinea discursului“) cu cele trei categorii (*elocutio – movere – actio*), până la circumscrierea picturii ca „limbaj al tăcerii“, în sfârșit, *delectarea* ca formă de libertate și finalitate unică a reprezentării picturale alcătuiesc tot atâtea argumente pentru integrarea picturii în domeniul filosofic al cunoașterii.

Postulând *delectarea* ca finalitate unică, Poussin, conchide exegetul, înțelege, pe de o parte, să marcheze distanța față de tradiția clasică de până la el și care pune accentul pe caracterul educativ al artei și, pe de altă parte, față de concepția Contrareformei, care insistă pe misiunea morală sau redemptivă a picturii.

Mai mult, „principiul delectării a fost proclamat în momentul când Academia Regală de Pictură din Paris încerca să orienteze arta pe calea exaltării absolutismului, a celebrării gloriei suveranului“. Punând totul sub un semn simbolic – „ramura de aur a lui Virgiliu“ („pe care nimeni nu o poate găsi și nici culege dacă nu este condus de fatalitate“) –, Poussin are premoniția geniului în interpretarea ulterioară a lui Kant (natura care dă reguli artei). Poussin, antimanierist și antibaroc, e reprezentativ pentru tipologia *pictorului-filosof* în grafie europeană și, încă o dată, e meritul acestei exegeze de a fi circumscris drumul spre transistoric al doctrinei clasice.

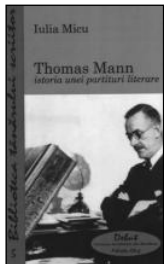
„Inactuale“ dilematice

Constantina Raveca Bulcea

PRETEXT PENTRU fărâme de ideologii, miză pentru cuceriri politice, argument menit să susțină un suprasolicitat, însă fragil orgoliu național, pivot al interogațiilor tranziției cotidiene parcă nesfârșite, dar mai cu seamă subiect central al configurațiilor continue a identității românești, europeanitatea poporului român și a României a învadat fără drept de apel discursurile postrevoluționare, atingând note acute în timpul procesului de aderare la Uniunea Europeană. Pe acest fond, problemele integrării europene și implicațiile lor identitare nu numai că permează spațiul economic și politic, ci devin temă de profundă reflecție culturală, rubrica *Europa*

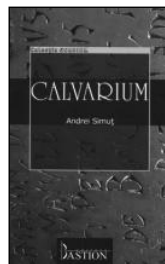
Cărți primite la redacție

• Iulia Micu, *Thomas Mann: istoria unei partituri literare*, Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2007.

• Andrei Simuț, *Literatura traumei*, Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2007.

• Andrei Simuț, *Calvarium*, Timișoara: Bastion, 2009.

dumitale, susținută în *Dilema veche*, între 2001 și 2007, de către Mircea Vasilescu, fiind ilustrativă în acest sens. Rezultatul direct al acestei serii de articole (la care se mai adaugă un articol publicat în *Corriere della Sera* și unul din *Frankfurter Allgemeine Zeitung*), volumul din 2007 al lui Mircea Vasilescu, *Europa dumitale: Dus-întors între „noi“ și „ei“*, apărut în cadrul colecției „Ego. Publicistică“ a Editurii Polirom din Iași, a fost destinat inițial unei puneri pe piață funerar-concluzive, autorul dorind să lanseze „ultima carte apărută într-o Românie non-UE“ în data de 31 decembrie 2006, cu cinci minute înainte de aderarea oficială. Cartea avea să apară însă abia în 2007, dându-i autorului suficient răgaz și destule argumente pentru a nu regreta neîmplinirea teatrală a căderii livrești de cortină, deoarece istoria imediată a dovedit că integrarea oficială nu a schimbat esențial lucrurile, că dilemele identitare cu care ne-am confruntat după 1989 continuă și după aderarea la Uniunea Europeană, formula obsedantă „de ce nu e și la noi ca la ei“ supraviețuind interogativ în perimetrul unor funerarii nesfârșite datorate ancorării în trecut și în vechile mentalități.

Grupate în cinci secțiuni tematice, articolele adunate în acest volum se dovedesc a fi adevărate piese ale unui puzzle care oglindește la finalul construcției sale evoluțiile și involuțiile mentalităților autohtone, complexe *noastre* identitare și durerosul contrast cu valorile *lor*, ale europenilor occidentali. Astfel, *Monologuri românești și dialog european*, microanaliza care deschide prima parte a cărții (*Cu intelectualii înainte. Și tot pe loc...*) dă tonul unei dihotomizări cu ecouri la nivelul structural al lucrării, reflex direct al opoziției reale dintre ce înseamnă cultura și mentalitatea occidentală și ce anume reține cultura și mentalitatea noastră de la un veritabil proces de aderare la acestea. Dezirabile teoretic, pluralismul, spiritul deschis și dialogic sau diversitatea culturală se ciocnesc în spațiul cultural românesc de o serie de tendințe puternic retractile, precum refuzul modernității, afilierea, preeminența biografismului în detrimentul operei, accentul pus pe valorile naționale, diabolizarea celuilalt ca formă de refuz al dialogului, lipsa criteriilor valorice reale, tendința paseistă de a vorbi despre cultură sau ineficiența cronică de la palierul instituțional. Toate aceste diferențe se propagă și la celelalte etaje ale societății și dobândesc valoare de mărci ale mentalității românești, simptomatică în acest sens fiind separarea automată dintre „noi“ (est-europenii) și „ei“ (occidentalii), operată în majoritatea discursurilor postrevoluționare.

Revenind la situația culturii române în lume, *Lista culturală scurtă* poate fi citită ca un rechizitoriu la adresa apărării clasice a multor voci de la noi. Confrunțați cu invizibilitatea culturii române în lume, sancționată la modul absolut de Peter Greenaway („Românii nu au dat nimic culturii europene“) și ceva mai învăluit de Ioan Petru Culianu („Cultura română de azi nu e decât o speranță. Privită fără speranță, se reduce la nimic“), o întreagă serie de „romantici“ contracarează afirmațiile cu ceea ce Mircea Vasilescu numește „lista culturală scurtă“ (Cantemir, Nicolaus Olahus, Tristan Tzara, Emil Cioran, George Enescu, Mircea Eliade, Eugène Ionesco etc.), uitând convenabil că cei mai mulți dintre aceștia au creat în

alte spații, că opera lor nu se datorează nici politicii și nici mediului cultural instituțional românesc, că, așa cum Radu Afrim sintetizează cinic, „Am dat câțiva oameni culturii europene și nu i-am dat oricum, ci cu picioare în fund“. Chiar dacă acceptăm argumentul listei scurte, observă Mircea Vasilescu, constatăm că suntem, „în materie de conștiință identitară, cu un secol în urmă“, deoarece aceste nume nu substituie absența românească de la dezbaterile lumii actuale.

Cele patrusprezece articole din a doua secțiune a volumului, *Negociați, negociați, tot va mai rămâne ceva...*, oferă un jurnal comentat al etapelor aderării la Uniunea Europeană, în paginile căruia sunt prinse atât mult așteptatul *Raport de țară* al Comisiei Europene, cât și dezinformarea și inerția civică responsabile de o viitoare (actuală deja, mai corect spus!) confruntare cu impunerile normative europene. Conștient de motivațiile profunde ale euroscepticismului vestic, Mircea Vasilescu atrage atenția asupra faptului că, spre deosebire de majoritatea țărilor europene, care și-au negociat specificul, România trăiește întregul

anșe comice în pseudoparodia neagră SF *Ministerul Ospitalității*. Potrivit acesteia, în Europa viitorului, România, pentru a se elibera de complexe de inferioritate, ar trebui să-și valorifice creator „exceptionalismul“ și să devină locul de petrecere a timpului liber al Europei, experiența românească având drept consecință o îmbunătățire substanțială a opiniei celorlalți europeni despre țările lor. Fantezia intră și în jocul configurării mentale (mult prea profetice!) a componenței românești în Parlamentul Europei (în *Un vis european*). În replică, secvența următoare, *Ca la ei, la nimeni...*, este dedicată „lor“, europenilor din Vest, cu un accent aparte pus pe individualismul italian și pe efectele lui pozitive. Reconectarea cu România se face în *Între „noi“ și „ei“*, succesiune de articole structurate pe opoziția netă dintre modelele culturale și sociale din Occident și minusurile corespondente din sistemul nostru. Logic ar fi ca, după aderarea de la începutul lui 2007, opozițiile formale dintre „noi“ și „ei“ să se topească, deoarece „«Noi» suntem «ei»“, însă meandrele noastre identitare continuă să susțină diferența.

Martor sensibil la crizele și declarațiile politice ale tranziției noastre eterne, Mircea Vasilescu se oprește critic și asupra unor secvențe antologice din istoria acestora, observând carențele de logică sau de prioritate socială, cu atât mai flagrante, cu cât la „ei“ lucrurile arată cu totul diferit. Pe măsură ce analiza autorului permează sfere identitare europene, dihotomia se metamorfozează într-o virtuală pluralitate perspectivă, deoarece – notează autorul – „continuăm să ne construim fiecare «Europa noastră», la care ne gândim încă în termeni naționali“. Unul dintre aspectele supuse acestei duble reflecții este situația intelectualului. Ea revine pe parcursul cărții fie sub forma unui comentariu la cartea lui Wolf Lepenies (*Ascensiunea și declinul intelectualilor în Europa*), fie în constatări amare ale modului în care intelectualii români sunt plasați în spectrul politic și în ierarhiile valorice de către discursul masiv politizat din ultimii ani. Doar într-un asemenea mediu este cu putință ca etichetarea societății românești drept „societate mediocră“ (în discursul ținut de Băsescu în parlament) să scape atenției unei majorități mediatice blocate în ideea că președintele vrea desființarea guvernului.

Construită ca o analiză culturală comparată, avizată, uneori ludică, obiectivă și lucidă chiar și cu riscul unei etichetări cinice, lipsită de false patriotisme și eliberată de stereotipiile justificative recurente în discursurile politicianilor și chiar ale unor oameni de cultură, cartea lui Mircea Vasilescu desfășoară în paginile sale „inactualele“ (în sens nietschean) unui intelectual de clasă care, departe de escapismul justificat al multor oameni de cultură, demonstrează că deschiderea reflexivă spre discursurile economico-politice și spre evenimentele favorizate de mass-media poate avea drept rezultat un incisiv studiu despre mentalități. ■

Poeme de PÉTER DEMÉNY

Psalm

Vine peste mine marea,
vine peste mine pământul,
vine peste mine cerul înfricoșător,
stelele tulburătoare –
nu mă lăsa, Doamne, să pier.

Te văd prin negura vremii,
te doresc, gura mea te cheamă furtunos,
părintele meu dușman și dușmănit,
vreau să suferi și să mori cu mine.

Pătura neagră

Doamne, cât am așteptat-o să vină,
cât m-am uitat în direcția în care
a apărut în sfârșit plutind ca marea,
cât m-am rugat:

vino odată, e atât de greu aici,
sînt singur ca un arici flămînd,
apa mă-neacă, iarba mă strînge,
tufișurile mă taie, țărîna mă-nghite,
vino, te rog –

nu pot pleca cu tine. ■

proces ca necesitate fatală sub zodia „sentimentului românesc al lui «om trăi și-om vedea»“ și cu senzația că prezervarea obiceiurilor seculare va anihila efectele legilor europene; altfel spus, „să zicem ca ei, dar să facem ca noi“. Ciclul *Noi și-ai noștri* grupează articole dedicate reacțiilor de turmă datorate lipsei de informare (aici intrând și eurooptimismul și euromândria entuziastă), dar pune în dezbateră și medievalismul obtuz din societatea noastră (baronii locali, spiritul public precar, superstițiile) sau izbucnirile antioccidentalismului născut din neputința subscrierii la valorile europene. Sancționarea tarelor care fac din România o țară nepregătită pentru Europa capătă nu-

Neobediința religioasă

Ștefan Bolea

FRICĂ ȘI cutremur de Kierkegaard (publicată sub pseudonimul Johannes de silentio) este un comentariu al episodului din *Facerea 22*, în care Avraam, care acționează conform unei porunci divine, trebuie să-și sacrifice unicul fiu. Ținând cont de faptul că Avraam este modelul obedienței¹, ar trebui să considerăm existența noastră și din perspectiva neobediinței religioase², urmând nu un model clasic, tradițional, cel al nesupunerii „vrăjmașului”, ci unul care ia în considerare faptul că noi înșine suntem forța motrice din existența noastră, noi înșine cei responsabili și liberi. Nu trebuie să ne supunem regulilor unor forțe arbitrare, nu putem să ne supunem unei divinități care cere sacrificiu uman, potrivit unui capriciu de moment. Din punct de vedere social, acesta ar fi sfârșitul existenței și al libertății umane.

Avraam a crezut, dar aceasta este doar o dovadă de credulitate. Să explorăm două variante, care dau o altă turnură povestirii din *Facerea*. a) Dacă Dumnezeu nu ar fi oprit sacrificiul?; b) Dacă Isaac, traumatizat de violul psihic al tatălui său, și-ar fi pierdut credința, cum sugerează într-o variantă din *Preludiu*³ Johannes?

a) Dacă Dumnezeu ar fi orchestrat omuciderea până la bun sfârșit, ca să-și satisfacă setea de sânge și voința de adorație, nimic nu l-ar fi diferențiat de Moloch, de pildă. Un Dumnezeu care intervine dictatorial în viața oamenilor, punându-i în *Grenzesituationen*, forțându-i să acționeze împotriva doleanțelor și intereselor proprii, este o divinitate care privește ființa umană ca pe o frunză sau o insectă (un *lord of flies*). Mai mult, ea nu-și respectă creația, recompensând-o când ia decizii morale suspecte. Acest gen de divinitate își dorește totul, lăsând existentul să subziste în sfera depersonalizată a nimicului.

Chiar și așa, stopând execuția, Dumnezeu nu a acționat din mărinimie, pentru că răul era deja efectuat; un criminal potențial nu poate fi deosebit de un criminal. Fapta se încriminează din punct de vedere legal, intenția psihologică exprimă însă totul. Atunci când te pregătești să-ți ucizi fiul (când acționezi în virtutea posibilului), într-un fel l-ai ucis deja (într-un univers mental alternativ, în care ai obținut în avans condamnarea). Neobediința religioasă înseamnă posibilitatea proximă de a fi tu însuși garantul deciziilor tale, altfel, conform lui Dawkins, avem o mostră de apărare Nürnberg: „doar respectam ordinele”. Pentru că nu Dumnezeu l-ar fi omorât pe Isaac

(Avraam nu se poate ascunde după asta), fiul nu a văzut mâna dumnezeiască împingând cuțitul, ci Avraam însuși a trecut pe lângă crimă. Orice ar ordona zeul, existentul uman are ultimul cuvânt. Nimeni nu l-a obligat pe Avraam să ucidă: aceasta a fost doar o sugestie, pe care părintele credinței a preluat-o, deși putea fi efectiv ispita șarpelui (conform exegezei kantiene din *Conflictul facultăților*).

Am putea spune chiar că, stopând execuția, Dumnezeu a făcut mai mult rău decât bine, pentru că i-a arătat lui Avraam că este în stare să verse sânge și că este la cheremul unei divinități care-l poate înfrâna oricând. Avraam devine astfel o ființă prin excelență contingentă, un fel de derivație a lui Dumnezeu („prieten” sună deja cinic), o portavoce a sa, ale cărei acțiuni sunt simulacrele voinței libere. Avraam este un ins ghidat, manevrat din exterior, care trebuie să se supună, să marșeze conform indicațiilor.

b) Isaac nu este o victimă, ci și un martor al confuziei. Vede un tată schimbat la față, asemenea unui monstru („crâncenă-i era privirea, cumplită-i era făptura⁴”), care dorește să-l asasineze. Se răzgândește, desigur, dar ce mai poate crede despre Avraam? Crima este doar amânată? Va fi sugrumat în somn? Isaac n-are cum să înțeleagă că este victima unui reghi divin, a unei tehnici de *brain washing*, el vede doar atât: „tatăl a vrut să mă ucidă”; „am fost cruțat, dar viața îmi stă sub semnul nesiguranței”. Nu poți să ai încredere într-un criminal; mai mult, nu poți avea încredere într-un criminal căruia i-a tremurat mâna. Isaac, cel vitriolat de traumă, este posibilul model al neobediinței, pentru că relația paternă (prin derivație, cea cu Tatăl original) este compromisă.

A vrea să vezi pe cineva mort, spune Sartre, este un indiciu al urii. Nu înțeleg cum cineva poate să ridice cuțitul și apoi să pretindă dragoste: el trebuie depozitat de acest drept. Avraam este recompensat pentru orbire și fanatism („fac absolut orice ca să-mi demonstrez obediența”), dar nu poate fi achitat; modelul său este abominabil pentru că trădează legătura filială. Din această perspectivă, sacrificiul lui Iisus Hristos este iarăși îngrozitor. Să fii alesul lui Dumnezeu înseamnă să fii zidit de viu, să mori în agonie, să fii sacrificat nu pentru păcatele omenirii, ci pentru că așa ți-a fost zis. Alesul lui Dumnezeu nu este hărăzit imanenței, ci morții. Mai bine am fi aleșii noștri decât să ne supunem capriciilor unei zeități care instigă la ură, violență, crimă sau sinucidere.

A fi aleșii noștri înseamnă să avem libera alegere; altfel, viața lui Avraam sau Adam este, în termeni hegelieni, în sclavie. Tăria de caracter, independența, autonomia și alegerea (de sine) sunt strâns legate. Jo-

hannes arată cât de terifiant este să fii alesul Domnului și ce clișeu a devenit această expresie (aproape o parodie) în creștinismul călduț, care predică și nu practică sau practică fără o angajare mentală. Calea seculară merge spre alegerea de sine, pentru că, pornind de la pasajul din *Luca 14, 26*⁶, pe care îl dezvoltă Johannes, arătând consecințele teribile ale credinței autentice, trebuie să renunți la propria familie și chiar la ipseitate pentru a face loc lui Dumnezeu. Să le luăm pe rând, în ordine inversă. Renunțarea de sine este, din punct de vedere psihologic, o golire de ființă, peste care poate răsări și domni asemenea unei stele în deșert ochiul divin. Neposedându-mă pe mine însumi, pot fi mutat, asemenea unui fanatic, pe o tablă de șah cosmică, într-o arbitraritate și contingentă absolute. Un soldat al Domnului se poate sacrifica, dar nu poate crește sau străluci, pentru că este asemenea unei marionete sau unui computer programat din exterior, ajungându-se la golemizare mentală, care garantează identitatea cu principiul divin, eradicând în schimb umanitatea.

O îndepărtare de sine similară face să pălească creația divină, care nu mai poate atinge excelența, pentru că funcționează la alți parametri, conform unor legi neștiute, fără voință și forță proprie. Renunțarea de sine poate fi reprezentată printr-o metaforă: adeptul acestei privațiuni este asemenea unui vas gol, în care divinitatea toarnă propriul său „vin al vieții”, conform unor instrucțiuni speciale. Această tehnică de modelare nu corespunde existentului uman, care trebuie să-și dezvolte aptitudinile de autodezvoltare și autocreație, conform propriilor înclinații, și nu potrivit unor comandamente externe. Un soldat al Domnului se poate detona în turnurile gemene, dar nu va fi niciodată capabil să gândească în perfectă autonomie. El nu are conștiință de sine, pentru că sinele său este grefat.

Dilema dintre propria familie (prima celulă criminală⁷, cum o numea, cu ironie și cinism, Genet) și Dumnezeu este ușor de rezolvat. Nu se poate renunța la familie în favoarea unor personaje imaginare și orice zeu care comandă violența domestică nu poate fi considerat un garant socio-politic, pentru că orice societate fanatică se autodistruge. Narațiunea lui Avraam prezintă o problemă majoră: nu putem fi „edificați” sau lămurii pornind de la exemplul din *Facerea 22*, pentru că personajele principale acționează asemenea unor bile de biliard, împinse de agentul divin în virtutea unor capricii. Ele sunt golite de voință și acționează în absența libertății: ele ne pot sugera doar atitudinea și psihologia stăpânului,

→

Nevoia de elite

După 20 de ani

Stimați colegi, părinți,
profesori și studenți*,

ESTE O deosebită onoare pentru mine să reflectez înaintea dumneavoastră asupra unui subiect care ne atinge, în sensuri diferite, pe fiecare dintre noi și a cărui actualitate înseamnă, pe de o parte, retrospectiva a două decenii de speranțe și iluzii în normalizarea învățământului românesc și, pe de altă parte, privirea prospectivă a unui viitor pe care îl modelăm neîncetat după chipul nemulțumirilor noastre actuale. Am numit tema pe care doresc să o dezbat aici și acum *nevoia de elite*, dând urmare unei porniri firești de a defini ce anume are propriu, în oferta sa educațională și în prezența sa specifică în mijlocul științelor universității, istoria și filosofia. Nu pot să vă urez „bun venit” cu mintea împăcată până când gândul acestei naturi proprii a ofertei noastre nu este lămurit și nu instituie un raport de sinceritate între corpul profesoral, pe de o parte, și, pe de altă parte, studenți și părinți.

Răspunsul meu, pentru început, este foarte simplu: specificul științelor facultății noastre își propune să ofere elite intelectuale, sub două circumstanțe: unul *cauzal*: pentru că acest lucru este vital societății noastre; altul *concesiv*, adică: în ciuda faptului că nașterea elitelor a devenit tot mai dificilă în contextul legislației învățământului românesc. Voi încerca, în cele de mai jos, să vă argumentez acest răspuns în felul următor. Mai întâi, voi determina istoric specificul facultății noastre, așa cum el arată după experiența ultimelor două decenii. Apoi, voi oferi o definiție clară a conceptului de elită, aplicat societății românești. În al treilea rând, voi argumenta necesitatea elitei în contextul lumii în care trăim. Voi continua prin sublinierea naturii incomfortabile, neliniștitoare, surprinzătoare, asemenea „unui fur în noapte”, a minții de elită și voi încheia, cu speranța că v-am convins de necesitatea, într-un sens nor-

mală, în altul eroică, a faptului că tinerii studenți de lângă noi să întrupeze, în sfârșit, asemenea idealuri. Vă mulțumesc pentru răbdarea dumneavoastră de a urma acești cinci pași ai meditației mele.

1. Fiecare dintre colegii mei mai în vârstă cunoaște evoluția ultimelor două decenii ale facultății noastre. Ea a întâmpinat schimbarea politică a anilor '90 cu un efort de stabilire a unei identități profesionale. Facultatea noastră s-a născut din studiul savant al istoriei și din seminarul creator de filosofie, existente la Cluj în perioada interbelică. Dar odată cu despărțirea de ideologia de stânga postbelică, facultatea noastră a fost pusă în fața unei diversificări a științelor provenite din interiorul ei, o diversificare înrudită, la scară infimă, cu ceea ce a cunoscut, poate, nașterea științelor moderne ale Europei secolului al XVII-lea. Din trunchiul ei s-au născut și desprins treptat, mai întâi sub forma conceptului și apoi (atenție) sub forma instituției, diferite discipline, de la psihologie la științele politice sau de la sociologie la asistența socială sau psihopedagogie. Tot ceea ce s-a putut defini ca *specie* autonomă în interiorul generos al *genului* istoriei și filosofiei s-a definit și s-a desprins. Aș merge atât de departe cu această observație încât să spun că, prin desprinderea speciilor dinăuntrul genului, *a mai rămas doar genul gol*, care a urmat efectiv să trăiască singur, confundat cu vechile sale specii, suportând consecințele, faste și nefaste deopotrivă, ale unei asemenea vieți. Iată care sunt consecințele acestea: 1. mereu „genul gol” tinde să apară ca și cum ar fi asemenea oricăreia dintre speciile pe care le-a născut. În fond, este același fenomen pe care îl resimte cultura, în lumea noastră: ea este mereu dată drept o specie oarecare de activitate, când ea de fapt este genul creator al tuturor speciilor de activități. Tradus în termeni administrativi, această consecință înseamnă supunerea oricăreia dintre disciplinele universitare aceluiași calcul al rentabilității în funcție de numărul de studenți, ceea ce conduce la tratarea orizontală, fără nicio ierarhie, a sistemului științelor și a reprezentării acestuia în sistemul facultăților.

De aici, permanenta goană după studenți, anuala spaimă că nu vom avea „clienți”, relaxarea ierarhiilor de examinare și tot ceea ce, în general, învățământul umanist riguros a cunoscut drept semne ale crizei contemporane. 2. Consecința fericită a existenței „genului gol” este totuși la fel de puternică precum cea anterioară: abia când a rămas fără speciile sale determinate, facultatea noastră s-a putut descoperi pe sine în nedeterminarea ei, drept instituție formatoare de identitate și sursă de sens. Dacă există cu adevărat, cred, o misiune a istoriei și a filosofiei în învățământul nostru, ea poate fi subsumată conceptului de „creatoare de sens”, pentru a putea fi astfel deosebită de toate celelalte discipline care, în mod variat, sunt „consumatoare de sens”. Așa se explică paradoxul incredibil, pe care l-am constatat adesea, că absolvenții noștri au cariere mai bune în jurnalism, politică, advertising sau marketing decât specialiștii de profil. Dar când genul a fost părăsit de speciile sale, este firesc ca el să se întrebă: ce identitate am eu, *loc al tuturor speciilor*, fără să fiu și eu, la rândul meu, o asemenea specie? O asemenea întrebare, proprie filosofilor, trebuie tradusă în diferitele limbaje ale secției facultății noastre: cum este posibilă producerea sensului când este vorba de gestiunea informației (în arhivistică, în biblioteconomie, în etnologie, în studiile de securitate ori în relațiile internaționale) sau când este vorba, propriu-zis, despre istorie, arheologie sau filosofie? Răspunsul poate fi formulat acum ușor, deplasând întrebarea spre al doilea punct al meditației noastre: acest sens poate fi produs doar formând oameni de elită. Iată, pe scurt, modul în care îi definesc pe aceștia.

2. *Un membru al elitei este orice intelect care gândește realitatea dată dincolo de ea, din perspectiva posibilităților ei infinite.* Altfel spus, un om de elită este cel care, ori de câte ori i se întâmplă ceva (așa cum ți se poate „întâmpla” lectura unei cărți, întâlnirea unei iubiri, confruntarea cu o lege a ministerului, cu propria devenire profesională

→

→

exprimând pavlovian poruncile primite. Putem învăța prin exemplu negativ, preluând diferența culturală dintre o epocă a normelor cutremurătoare și un *Zeitgeist* care exploatează modelul neobediinței în felul său propriu, centrându-se pe paradigma fidelității față de sine.

Note

1. „De ce-l preamărim noi pe Avraam? Pentru că e un exemplu unic de obediință absolută față de voința lui Dumnezeu și de credință supre-

mă în atotputernicia și bunătatea lui” (Leo Stan, „Prefață”, in Søren Kierkegaard, *Frică și cutremur*, traducere și prefață de Leo Stan, București: Humanitas, 2002, p. 38).

2. Îl parafrazăm pe Thoreau în schițarea acestui model existențial: „nu este dezirabil să cultivăm respect pentru lege, cât mai ales pentru drepturi. Singura obligație pe care am dreptul s-o asum este să fac oricând ceea ce consider că e drept...” (Henry David Thoreau, *Walden and Civil Disobedience*, Spark Education Publishing, 2005, p. 266).

3. „Când s-a întors și a scos cuțitul, Isaac a surprins cum mâna stângă a lui Avraam fu cuprinsă de disperare, că un fior îi străbătu

cuțitul – și totuși a scos cuțitul... Isaac își pierduse credința” (Kierkegaard, *op. cit.*, p. 67).

4. Richard Dawkins, *The God Delusion*, Bantam Press, 2006, p. 242.

5. Kierkegaard, *op. cit.*, p. 64.

6. „Dacă vine cineva la Mine și nu urăște pe tatăl său și pe mamă și pe femeie și pe copii și pe frați și pe surori, chiar și sufletul său însuși, nu poate să fie ucenicul Meu.”

7. Jean Genet, *Dușmanul declarat*, traducere și prefață de Bogdan Honorius Micu, Cluj-Napoca: TACT, 2004, p. 193.

→ și, mai ales, cu viața însăși), *știe că lucrurile acestea ar putea fi și altfel*, că ele sunt doar un mod de a fi, o simplă specie epuizată a unui gen care nu se poate epuiza niciodată și din perspectiva căruia este el educat să privească lucrurile. Deși pare extrem de simplu, o asemenea atitudine nu este înăscută, ci ea se educă. Iată câteva exemple: pentru a cunoaște posibilitatea evenimentelor istoriei, trebuie să o înveți așa cum ea a fost în act. Pentru a înțelege posibilul gândirii filosofice, trebuie să o înveți așa cum ea a fost în act. Pentru a înțelege care este mecanismul posibil al relațiilor internaționale, trebuie să le studiezi cum sunt ele în act. Pentru a nu fi mințit măcar de limba însăși pe care o vorbești, trebuie să înveți limbile clasice, latina și greaca, pentru a coborî astfel în posibilitatea însăși a tuturor limbilor moderne, acolo unde cuvintele nu mai pot păcăli pe nimeni. Educat astfel, omul de elită are acces la lumea posibilă despre care vorbeam.

Dimpotrivă, pentru a persista în această atitudine, el are nevoie de încă o componentă, a cărei înțelegere ne apropie și mai mult de specificul facultății noastre și de raportul ei, mai larg, cu lumea contemporană: omul de elită *cultivă exclusiv idealuri infinite*. Aceste idealuri infinite se definesc prin faptul că oferă o deschidere maximă și o afirmare deplină a subiectului care le doarește, îi conferă natura autentică a descoperirii sursei nepuizabile de sens a subiectului, de vreme ce infinitatea obiectului dorit și care nu se lasă posedat niciodată complet oferă posibilitatea acestei auto-descoperiri. Nu altceva vrea să spună teologul când cere suprimarea chipului cioplit, și nici poetul când invocă „corola de minuni a lumii”. Aceste idealuri se opun direct celor finite, de vreme ce natura dorințelor finite constă în consumarea unul după altul, fără sens, a unui obiect dorit și limitat.

3. Dacă este adevărat că stă în natura umană să fie autentică doar când păstrează un minim al dorințelor infinite, atunci studiul universitar, care conferă, prin specificul lui, capacitatea recunoașterii și cultivării acestor idealuri infinite, are maximă importanță și trebuie să stea în centrul idealurilor tânărului care se îndreaptă spre universitate pentru a deveni matur și înțelept. Știi cum se poate verifica faptul că un tânăr are dorințe infinite? Puneți-l să definească ce vrea. Dacă el știe precis, atunci idealurile sunt finite. Dacă răspunsul lui există, dar trenează, se definește greoi, e permanent neîncheiat și covârșit de inefabil, atunci el poate fi tânărul pe care îl căutăm.

Cu toate acestea, nevoia de elite, așa cum le-am definit mai sus, este profund neclară societății noastre. Ea este cel mai adesea, în ultimele două decenii, cultivată

confuz și desconsiderată în adevărata ei esență. O dovadă este intenția Ministerului Învățământului de a bugeta facultățile după „domnia cantității”, iar nu după un sistem al științelor asumat în prealabil. O altă dovadă este intenția proiectatei Legi a învățământului de a suprima sporul de doctor, care era un ultim semn de recunoaștere din partea statului a apartenenței la o elită în deplinul sens al cuvântului, dată de demnitatea însăși a cuvântului care îl desemnează pe creatorul unui sens în intelectul semenului său, adică *doctorul*, cel care îl poate învăța ceva pe un altul. O altă dovadă, și mai profundă, a vechii boli a societății românești, incapabile să asimileze elitele, este istoria noastră culturală, compusă din personalități care, fiind enorme, s-au transformat ele însele în instituții și au strălucit adesea doar pe durata vieții lor. Acestor mari personalități li se opune însăși limba română, care reține în fondul ei inepuizabil și hazliu locuțiuni antielitiste care ilustrează blocajul în fața noului și a invenției, de genul „ar trebui să se facă, *dar n-are cine*” sau, și mai interesant, sociativ, „aș vrea să fac, *dar n-ai cu cine*”. Să meditam la natura acestor expresii, să vedem cât din blocajele noastre interioare ilustrează ele și să fim siguri că este momentul depășirii lor.

4. Nu trăim doar într-o societate românească ce marginalizează elitele, ci și într-un „sat mondial” care face același lucru. Avem un sistem de învățământ în care memoria – corespondentă studiului istoriei – este profund desconsiderată, în favoarea unui *savoir faire* care blochează omul în imediatul brutal al cotidianului. Amintiți-vă de exemplul invocat de Gabriel Liiceanu în *Ușa interzisă*: fata care concura la o emisiune „Bingo” și, cerându-i-se să spună cine a intrat cu tancurile în Praga în mai 1968, a spus fermă: americanii. Echilibrul visatei societăți de consum conține două principii fundamentale antielitiste și aculturale, și anume, pe de o parte, cultivarea dorințelor finite („vreau mașină tare”, „vreau casă mișto” sau, cum spune grupul Divertis, „ca s-avem haina mai bună”), iar pe de altă parte, cultivarea unei religii extreme a diversității. Și, desigur, dacă fiecare dintre noi este altfel decât celălalt, atunci nimeni nu e mai bun decât altul. Să meditam o clipă la o stare de fapt ilustrată de marile romane utopice ale secolului XX. Pe de o parte, George Orwell scrie *1984* ca pe o utopie în care principiul constrângerii dure, de extremă stângă, conduce întreaga societate și impune oamenilor o viață guvernată de dorințe finite și mărunte, datorită opresiunii și sărăciei. Pe de altă parte, Aldous Huxley scrie *Minunata lume nouă* ca pe o utopie în care principiul plăcerii, al satisfacerii tuturor dorințelor se asociază eugeniei și ingineriei sociale. Mai mult, Huxley

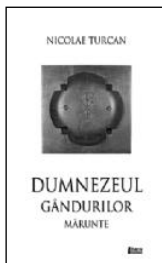
crede despre Orwell că a greșit și că viitorul trebuie rezervat unei societăți a dominării prin satisfacerea plăcerilor limitate ale omului convins dinainte de suma limitată a plăcerilor lui necesare. Dar din perspectiva noastră, azi, cei doi autori se înrudesesc printr-o notă comună, dar invizibilă la jumătatea secolului XX, și anume faptul că amândouă exprimă o spaimă comună de uniformizare, proprie umanității din secolul care a trecut. Dar aceea nu mai este lumea noastră, ci dimpotrivă, mi se pare firesc să apară un romancier talentat care să scrie astăzi o utopie mai actuală, care să ilustreze lumea în care trăim. Cum ar fi ea? Fără îndoială, ar fi o utopie care să exprime spaima de diversitate, de pierderea oricărei coeziuni și ierarhii a societății, adică să exprime spaima de principiul „totul se poate oricum, oricât, oriunde și cu oricine”. Mărturisesc că nu am citit încă o asemenea utopie, dar ea mi se pare mai actuală ca oricând.

5. Cu asemenea legi ale învățământului, într-o asemenea lume, nevoia elitelor, așa cum am definit-o mai sus, este tot atât de necesară pe cât de necesară este conservarea identității umane autentice. Misiunea unei facultăți care, dezgolită de toate speciile sale prin însuși elanul acestora din urmă de a forma idealuri științifice particulare și, implicit, finite, este deschisă acum pentru a forma elitele capabile de a gândi posibilul lumii noastre și de a-i forma idealuri omenești adecvate. Este o misiune extrem de dificilă, la înălțimea căreia fiecare dintre noi am dori să ne ridicăm ca spre un ideal cu natură infinită, un ideal care este menit să funcționeze în societatea românească și în legislația învățământului asemenea evanghelicului „fur în noapte”, cel care aduce noul nebănuit și neașteptat în lume, producând sensuri și valori, redând mereu cuvintelor și conceptelor demnitatea lor originală, fiind prin natura lui dorit, dar totuși incomod în prezența sa nemediată, firesc în derularea temporală a activității sale semestriale, și totuși eroic prin mesajul său înnoitor.

6. Cu 20 de ani în urmă, când eram student pe băncile Filosofiei în această universitate, am ascultat entuziasmat discursul inaugural al unui distins profesor, care a meditat atunci asupra nevoii ca filosofia să redea gândirii demnitatea, profesionalitatea, puritatea și onestitatea pe care idealul infinit al cercetării le presupune. Finalul aceluși discurs a invocat pe atunci un apel al filosofului Georg Friedrich Wilhelm Hegel către tinerii debutanți în studiile universitare, rostit la Berlin, la 22 octombrie 1818, cu ocazia deschiderii anului universitar, care cerea învățământului umanist restabilirea idealurilor de elită intelectuală, mizând decis pe aportul generației tinere, așa cum, astăzi, sunteți dumneavoastră. Atunci, Hegel a spus „Salut această auroră a unui spirit mai robust, o chem – *Diese Morgenröthe eines gediegenem Geistes begrüße ich, rufe ich an*”. Schimbând cu modestie proporțiile, vă salut și vă urez bun venit în facultatea noastră!

28 septembrie 2009
Cluj

Cărți primite la redacție

• Nicolae Turcan, *Dumnezeul gândurilor mărunte*, Cluj-Napoca: Limes, 2009.

• Ion Zubașcu, *Omul disponibil*, Timișoara: Brumar, 2009.

• Diana Adamek, *Pădurea mătușii Clematis*, București: Palimpsest, 2009.

Acedia

Jurnal de vise 2

Corin Braga

---

28 septembrie 1999

FINDCĂ RUXANDRA întârzia, iar Manhattanul din apropierea Harlemului, unde locuim, mi se spusese că nu este sigur noaptea, pe atmosfera de fond a așteptării mele, în tăcerea tot mai mare din clădire ce îngheța monstruos pe dinafara căștilor la care îl ascultam pe Peter Hammill, cântând despre singura tandrețe pe care o poate dărui cuiva căruia i-a murit iubitul, a explodat în mine neliniștea, deodată cu declicul de întrerupere a aparatului, ce refuza să mai cânte. Degeaba am încercat să-l repornesc și degeaba i-am schimbat mai apoi bateriile, creând din nou oaza de muzică în oceanul de tăcere, era prea târziu, nu am mai putut opri gândul că poate Ruxandra pășise ceva, fusese ucisă, și apariția ei, venită să mi se arate, fusese cea care scurtcircuitase CD-playeurul. De când ne aflăm la New York, de mai bine de o săptămână, a fost prima oară când, de sub pielea de oboseală, excitație și noutate, a ieșit la suprafață vechea neliniște.

De fapt, prima apariție a avut loc ieri, când m-am plimbat singur prin Manhattan, metrourul s-a defectat și am așteptat o jumătate de oră scufundat într-o stație, se făcea tot mai târziu și mă gândeam că făcusem cumpărături de mai mulți bani decât am fi putut cheltui – dar am blocat repede arteziana cu bule de angoasă ce îmi urca în piept. Dar azi am lucrat mult la bibliotecă și, privat, seara, am simțit că sunt pe cale de a reintra în deșertul intelectual, deși cititul este starea care mă apără de lume. Așa că acasă îmi propusesem să scriu, în sfârșit, pentru a păstra deschis tunelul de comunicare cu fundul pieptului, despre contrastul dintre New Yorkul plin de realitate, viu, epidermic, pe care l-am găsit aici, și New Yorkul îndepărtat în neliniștitoare cețuri mentale pe care îl visasem de două ori înainte de a pleca din România.

În amândouă visele despre Statele Unite ajunsesem cu greu, cu avioane care parcă străbăteau cu stopuri de oboseală Sahare de apă, într-un oraș întins la nesfârșit pe coaste rotunde de mare, de unde urma să intrăm adânc în continent, spre uriașe cartiere plate de blocuri luminate în amurgul sufletului meu, rătăcind. Din fericire, orașul e aici, îl ating și mă ating fără ca în inima lui să se deschidă poarta de teamă din vis, care să-l absoarbă într-o depărtare interioară de nestrăbătut.

31 septembrie

LUIZA TEXTORIS, fata cu chipul prelung și ochi exoftalmici, cu părul buclat și trupul subțire, cu nas cârn și gură chinuită,

mă obsedează din lungile nopți ale adolescenței mele. Am ezitat îndelung să mă apropiu de chipul ei din amintire, protejat de bariera de lumină a fricii, deși, după ce i-am văzut mormântul de la Bistrița, cu piatra funerară pe care din greșeală groparii îi trecuseră vârsta de doi ani, în locul celei de douăzeci și doi când a fost îmbrățișată de Aia, am știut că îmi va vizita visurile ca o remușcare. Luiza Textoris, prietena mea din copilărie, ale cărei caiete de vise le mai am și acum, dosite într-o ladă din debara, ca un talisman îngropat pe care nu e bine să îl atingi ca să nu trezești forțe de mult adormite. Luiza Textoris, iubita mea de gheață, cu care am dormit cast îmbrățișată nopți la rând, în cearcafuri de satin negru, lucios ca o pânză de apă caldă prin care trece soarele, nopți de spaimă și basm, ce se prelungeau uneori precum crengile unei sălcii diabolice peste întreaga zi dintre ele, întinzind brațe tentaculare deasupra cerului, sugrumând amiaza.

Și cât de banală le părea Luiza celor din jur, care vedeau în ea o față ștearsă, adormită aproape, cu ochii ei mari aburiți de o cortină invizibilă, întorși înăuntru. Asta până în ziua când nebunia ei a izbucnit la suprafață, când Aia a îmbrățișat-o pe dinăuntru și și-a croit o cale de ieșire, când a transformat-o într-o poartă ce nu ar fi trebuit niciodată deschisă. Prin Luiza, Aia a ieșit în lume, ca un dragon ce urcă afară prin gârliciul pământului, și nimeni nu mai poate împiedica dezastrul. Ca un arc voltaic aprins la o intensitate demențială, Luiza a strălucit și i-a înspăimântat pe cei din jur, iar apoi s-a stins într-o jerbă sinucigașă. Nu știu dacă a înțeles vreodată ce a însemnat fulgerarea metastatică a vieții ei pentru noi toți. Probabil a murit cu ochii arși de prea multă lumină neagră. Dar de atunci lucrurile nu au mai fost niciodată la fel, lucrurile nu vor mai fi niciodată cum au fost, și acest epitaf al meu nu va schimba nimic din tot ceea ce s-a întâmplat, nici măcar simțămintele mele, arse pe pielea plămânilor ca o scriere de foc, ca o dungă de neon alb pe retină. Luiza a murit. Luiza e moartă. Luiza a fost, în ultimele luni, în ultimele zile, Luiza a fost Aia!

32 septembrie

LUIZA TEXTORIS se visă pentru prima oară ca personaj în propriul ei vis pe când avea cincisprezece ani, la puțin timp după ce tatăl ei, doctorul Michael Textoris, își începuse din greșeală o seringă în gât și defilase câteva minute cu ea prin casă înainte să o poată scoate. Se făcea că străbătea un

culoar lung, cu pereți de cărămidă, ce se îngusta tot mai mult. Nu își amintea cum ajunsese aici, venind dintr-un alt vis, dar în spatele ei culoarul se închidea într-o fundătură, încât singura direcție în care putea merge era înainte. Sus, la câteva zeci de metri deasupra ei, foarte departe, se zărea o dungă subțire de cer albastru, de vară târzie, străbătut de dăre flocoase de nori le-neși, albi ca puful de zahăr. Culoarul avea pereți de cărămidă netencuită, zgrunțuroasă, de un roșu murdar, cu umflături și scobituri mari, ca și cum cineva ar fi lovit și deformat zidurile din afară lovindu-le cu un ciocan uriaș.

– Ce naiba caut aici? se întrebă Luiza în vis, cuprinsă de un fior de neliniște.

Culoarul mergea înainte făcând mici ocolșuri, încât nu se vedea mai departe de șapte-opt metri în față și în spate. La un moment dat însă, Luiza ajunsese într-un punct de unde tunelul se întindea drept în față cât vedea cu ochii. Deasupra lui, zidurile se închiseseră, ascunzând cerul după-amiezii târzii de vară. Culoarul era însă luminat din capătul opus de o ușă ovală, boltită, prin care pătrundea un snop de raze vii, desenate prin aer.

– Acolo trebuie să ajung! decise Luiza. Aceasta era ieșirea mult căutată din tunelul ce se strângea împrejurul ei, sufocând-o!

O luă la fugă spre poarta de lumină. Înainte însă de a ajunge la ea, din suprafața acesteia, ca printr-o membrană străvezie, se încheagă o siluetă umană. Membrele făpturii erau alunecoase, desenate din linii moi, iar fața nu prinsese trăsături, de parcă ar fi fost acoperită cu o pungă de celofan.

– Stai, nu intra tu! strigă Luiza. Mai bine lasă-mă pe mine să ies!

În același timp, își dădu seama că se trezise și stătea în capul patului, cu fața la ușa camerei. Somnul din care ieșise se întindea în spatele ei ca un tunel cu pereți negri și moi, iar poarta de lumină era chiar ușa dormitorului, prin a cărei membrană se pregătea să intre cineva. Suprafața lucioasă se întinse și căpătă o formă umană. O femeie corpolentă, sănătoasă, rumenă, bonomă, se formă în ușă.

– Bunică Emma, spuse Luiza, nu poți veni aici. Ești moartă!

Cuvântul „moarte“ urcă pe spatele fetei ca un bulb de curent electric și i se deschise în creier. Sub tensiunea lui neagră, Luiza simți că se trezește cu adevărat. Stătea în șezut, între cearcafurile mototolite, privind-se în oglinda din celălalt capăt al camerei. Soarele dimineții, filtrat prin jaluzele, bătea în suprafața argintie, șiroind pe covor și pe mobilele din jur. Luiza înțele-

→

→

se că ușa de lumină văzută în somn nu fusese altceva decât dreptunghiul oglinzii, în care se privea acum năucă și oarecum dezamăgită. Pe măsură ce ceața visului i se ridica de pe ochi, își apărură sieși, în reflecție, cu părul zburliț de somn, cu ochii exoftalmici și cearcăne vineții. Cămașa de noapte, din în alb cu guler brodat, îi stătea strâmb, ridicată pe un umăr.

Se sculă din pat, dând la o parte cele două perne uriașe sub care își ascundea capul când se culca, și puse tălpile pe parchetul rece. Camera nu era încălzită, ar fi trebuit să aprindă focul în soba de teracotă cenușie, cu flori încrustate, ce se ridica în colțul de la picioarele patului. Pași repede pe covor și se opri pe o gaură din suprafața rugoasă a acestuia, în fața oglinzii. Se privi vreme de cinci minute, imobilă, până când chipul dinaintea ei își pierdu înțelesul. Fixându-și pupilele verzi în pupilele verzi, cu creierul golit de gânduri, simți cum un halou se încheagă împrejurul ei, topindu-i trăsăturile chipului într-o pastă circulară. Trupul ei firav, pe care cămașa de noapte atârna ca pe un cuier, dispăru în ceață, iar mușchii feței i se relaxară încet, ca într-o autohipnoză. Obrajii i se întinseră în jos, gura i se deschise ușor, trasă în sus de nasul ascuțit și cărn.

– Luiza, nu mai sta în fața oglinzii! se auzi din încăperea alăturată vocea Reginei Textoris, mama fetei.

Luiza se scutură din amorțală și trecu în salonul de zi.

– Iarăși ești bosumflată? întrebă Regina Textoris cu răceală, văzându-i fața buhăită.

– Nu mă duc la școală, nu mă aștepta.

5 octombrie

STÂND AICI singur, în lumina blândă a sveiozelor, privind pe fereastra încă luminată, prin grătare, spre strada goală, încerc să scriu în acest caiet pentru a porni, ca altădată, fluxul inhibat de atât de mult timp al romanului. Ca și atunci, sper ca jurnalul să mă ajute să trec peste inhibiție, ca un cântec monoton de șaman pe al cărui răpăit de tam-tam ieși încet din tine, într-o călătorie spre lumea cealaltă. Știu tot despre Luiza Textoris, după ani de criză și uscăciune mi s-a limpezit în cap felul în care s-o așez în povestire, mai am nevoie de ritmul acela de început care să pornească să depene din piept povestea ei de ființă obsedată de vise, care ajunge să nu mai deosebească visul de realitate, nou don Quijote într-o lume în care e desuetă și moartă. Și moartă. Luiza Textoris e moartă! Luiza Textoris e Aia!

Încă o dată, descopăr că nu mă inspiră decât visele, că pentru mine singurul lucru care merită povestit sunt nălucirile nopții (ce ton apodictic, pentru posteritate, am arborat...), că doar ele îmi prind sufletul ca pe un caiet pe care încep să-l torc sub presiunea plăcută dinăuntru. Poate ar trebui să aștept un vis exploziv, care să mă arunce, prin pagina de hârtie, direct în interiorul lumii, al lumii din interior, altfel degeaba mă descânt în caietul de jurnal, într-un ritual cam zaharisit de acum.

14 octombrie

NE PROPUSESEM să ne trezim mai devreme, să nu mai lăncezim în pat în somnuri cleioase până la 9-10, când e deja prea târziu să mai începi ceva. Eram convins că ne trezisem, deși afară era aproape întuneric și încă mă aflam cu Ruxandra în așternuturi. De aceea i-am spus să-i mulțumescă prietenului care ne bătea în geam, așa cum bănuiesc că îi rugasem s-o facă pe cunoscutii care s-ar fi trezit înaintea noastră. De altfel, îi mulțumisem eu deja, dar silueta în haine maro-deschis, întoarsă cu spatele la noi, rămânea în dreptul ferestrei luminate care ne mărginea patul. O îndemnam pe Ruxandra să repete cu voce cât mai ridicată mulțumirea, dându-mi treptat seama că totuși nu mă trezisem complet, că alunecam printr-o perdea lipicioasă de somn din care nu reușeam să ies. Ruxandra bătea în geam spunând „Mulțumesc!” siluetei care stătea în același loc tot mai amenințătoare, fără să audă sau să înțeleagă, ca și cum scopul venirii ei se dovedea a fi altul decât acela de a ne trezi. Sau, mai exact, fiindcă de fapt nu mă trezisem cu adevărat, reieșea că nu venise cine trebuie, o persoană din lumea treziei, ci altcineva, dintr-o altă lume, tulbure ca o membrană de mazăge. În silueta încăpățanată începusem să-l intuiesc pe Gusti (pe care l-am mai visat o dată, de când a murit, traversându-ne avionul în care zburam spre New York). Am început să lupt prin cleiul somnului să mă ridic în șezut, ca să-l împingem amândoi din dreptul ferestrei. Dar eforturile noastre prin pâcla mentală s-au dovedit anemice, încât Gusti a alunecat printre noi, prăbușindu-se în pat, ca un morman de blănuri de oaie vechi, din care a izbucnit un nor de molii. Am tresărit cu inima strânsă în cleștele sperieturii, ce se confunda cu însuși șocul căderii lui Gusti pe pat, aproape peste noi. Fereastra cealaltă, cea adevărată, a camerei în care dormim mi-a apărut ca din spatele unei cortine de apă neagră. Lumina albă a dimineții trecea prin gratiile de siguranță, dar am observat că, în partea de jos, gratiile începuseră să tremure, ca o linie de curent (sau de fulger) ce se mișcă și se destramă, dezvelind albul zilei de afară. Atunci am înțeles că până și acum continuam să visez, așa că abia în acest moment am reușit să străbat pânzele de somn ce mă despărțeau de realitate și să mă trezesc, în sfârșit, în camera noastră din New York.

Ruxandra crede că Augustin îmi tot apare în vise deoarece nu am fost la înmormântarea lui (în ziua respectivă, spune Ruxandra, aș fi pretextat nu știu ce treabă urgentă, pentru a rămâne să lucrez ca un posedat la *Echinox*), nu mi-am luat rămas-bun, nu m-am despărțit de el. E ca o mână ce iese după mine din mormânt. Dar eu nu cred asta, pentru motivul că, deși mă înspăimântă, aceste vise mă bucură, asemeni unor porți deschise într-o lume mult prea strâmtă.

Și acum, înapoi la Luiza...

20 octombrie

OARE SĂ se fi terminat starea de criză? Să fi ieșit din deșertul de indecizie ca o locomotivă care a găfăit până la capătul puterilor printre dune de nisip și acum se ițește veselă, trăgând sirena, într-o vale deschisă și înverzită? mă întrebam aseară. Urmarea a fost că, entuziasmat și surescitat, nu am reușit să dorm întreaga noapte, iar acum, când vreau să reiau lucrul la roman, singurul care se pare că a reușit să frângă vraja blestemată a secetei interioare, sunt obosit și incapabil a mă concentra. Noroc cu acest caiet al dezinhibării.

22 octombrie

SE PARE că am prins firul care se desfășoară din el însuși al povestirii. Până acum mi-a fost frică să scriu fraza asta, de teamă că, numit cu atâta bruschețe, sentimentul se va dizolva și mă va lăsa în fața paginii de hârtie să o iau de la capăt, iar și iar. Dar acum parcă scrisul a apucat în sfârșit să se așeze pe fluxul sufletului. Dacă voi reuși să redirez și starea zilei în roman, atunci nu voi mai avea nevoie nici de jurnal. Sau poate da? Ca un corector al devierilor?

23 octombrie

DE TREI nopți am insomnii prelungite, din cauza hiperexcitației. După-amiaza scriu la roman, iar noaptea nu mai reușesc să adorm din cauza planurilor și imaginilor. Va trebui să fac ceva, astăzi nu sunt doar obosit, ci am impresia că aș fi fost bătut în moalele oaselor și că o răceală mi-a prins pieptul din cauza slăbiciunii. Acum, când în sfârșit gândurile mi s-au focalizat vertiginos, ca o cascadă ce nu poate fi oprită, pe întâmplările interioare ce ar urma să devină romanul, mi-e teamă să stric vraja; dar dacă o las în voia ei nimicitoare, căderea nemăsurată peste centrul de clarviziune din suflet îl va epuiza în câteva zile, cu viteza unui vortex ce îmi înghite sănătatea.

Dar am spart vraja rea! Am spart cavoul în care eram închis. Iar dacă reușesc acum, voi sparge bariera dintre literatură și jurnal, dintre real și vis. Și atunci, la capătul drumului, la capătul Luizei Textoris și al Ventrilocului, în convergență cu Acedia, va fi atingerea. Va trebui, va putea să fie sclipirea.

25 octombrie

ATREBUI să întrerup vraja. Două zile am evitat să scriu sau să mă gândesc la roman. Sper ca acum să-l pot relua, să nu-l fi avortat.

26 octombrie

REPEDE, MAI repede decât vântul, să păcălesc gândul, să descătușez fluxul de energie, să uit de sterilitate, să transform noaptea de afară într-un basm cu mașini multicolore, care trec vâjâind pe stradă înălțându-se precum bufnițe cu aripi moi,

păsări de pradă ale bolții, în cerul încă de cerneală, străbătut de râsul copilului singur și de avionul ce ne-a adus la New York, urmând în valuri, spre maluri, sunetul de sirenă al salvării care aduce libertatea. Și pof-ta. Și puterea visului, scăpat din chingile nopții, revărsat prin Luiza Textoris asupra lumii ca o maree de moluște și crabi, de languste și lampioane ale somnului meu atât de îndepărtat. Descântecul moare.

29 octombrie

CU DAT. TOT scriind despre visele de zbor ale Luizei, am sfârșit prin a avea și eu unul. Eram acasă la părinții mei (o altă casă, niciodată locuită de noi, dar pe care o recunoșteam), ai mei urmau să se întoarcă din oraș, iar eu, care mă pregăteam să joc tenis (într-un alt vis), am simțit incredibila și inexplicabila, dar atât de naturala senzație de ușurință. Am ridicat picioarele de pe podea și m-am înălțat ușor, un metru, în văzduh. Întâi părea că am sărit în sus și, prin nu știu ce miracol, cad mai încet decât în mod obișnuit. Dar nu, dacă îmi doream să rămân în continuare în aer și mă concentram asupra acestei dorințe, atunci nu mai cădeam.

Începusem să dau raite prin camere, printre mobile pe care le atingeam uneori cu mâinile, ca să le evit, când s-au întors ai mei. Altădată cred că aș fi pierdut puterea de zbor, din cauza prezenței unor oameni din realitate, sau aș fi încetat levitația, sau mi s-ar fi schimbat visul, dar de astă dată am rămas pur și simplu în aer, cu o bucurie indescriptibilă în piept. Au început să exclame și să se agite, mai ales tata și Marian. La început au spus că e vreun truc de scamator, precum cele ale lui David Copperfield. Puneau mâna pe mine, care stăteam oarecum oblic în aer, în parte întins, în parte ridicat (poziția orizontală pentru plutire, cea verticală pentru a da direcție zborului), și mă trăgeau în jos, ca pe o minge pe care încerci să o împingi sub apă. Tata căuta ceea ce-și imagina că trebuie să fie sforile invizibile de suspensie, dând cu mâna pe deasupra și pe dedesubtul meu, iar eu mă întrebam dacă nu am la dispoziție să-i ofer și un cerc din acela mare, pe care scamatorii îl trec peste trupurile plutitoare ale levitanților. Aș fi putut rămâne în văzduh oricât de mult, să stau acolo la un metru deasupra pământului, printre rafturile de cărți și mobilele din camerele acelea luminoase, aerisite, de dimineață târzie de vară. Începusem să mă întreb dacă nu chiar asta e realitatea, dacă ceea ce mi se întâmplă nu e în sfârșit real, și nu vis, iată, acum aveam și martori, iar puterea de plutire era atât de naturală, atât de ușor de controlat, de intuit, de menținut în piept, încât, atunci când m-am trezit, în toiul nopții, am rămas cu un gust de înșelăciune și de mirare față de certitudinea de adevăr pe care mi-o dăduse visul și de distanța care apărase brusc, prin trezire, între lumea lui și lumea de aici, din camera unde dorm.

1 noiembrie

ACUM CÂTEVA zile, în timpul concertului de jazz de la Centrul Cultural, fiind încă sub impresia visului de zbor, m-am între-

• Corin Braga

bat ce lipsește oare ca senzația cu care începeam să levitez în somn să fie eficientă și în realitate. Adică de ce nu aș putea, stând acolo, între toți oamenii din sală, să ridic picioarele de pe pământ și să rămân în aer, la nivelul capetelor lor, plutind încoace și încolo? Încercând să refac trăirea din vis, concentrându-mă mental pentru a repeta situația, m-am pomenit străbătut de un fior de relaxare. Nu am mai făcut relaxări yoga de mult timp, dar nu am uitat deloc senzațiile, corpul mi s-a lăsat moale, ochii au tins să mi se ducă peste cap, respirația aproape mi s-a oprit, și toate celelalte. Golul din piept s-a căscat și el atât de brusc, încât mi-a fost frică de un stop cardiac, și am rămas să ascult muzica, jazzul, doar cu regretul vag că am pierdut din nou puntea dintre realitate și vis, dar și cu descoperirea, depozitată pentru altă dată, că trăirile din vis se prelungesc psihologic nu în impresiile clare ale mișcării fizice, ci în vagile percepții halucinatorii. Că direcția către suprarealitate trece prin chiar aceste mici viziuni delirante.

Și gustul acela mental aromat, de plăcere indescriptibilă infiltrată în porii vieții de zi cu zi.

3 noiembrie

AȘ FI vrut să scriu despre sentimentul în-agrozitor de aseară, de la „conferința“ de la Michael Taussig, că încă o dată (și tot mai des de acum) nu am reușit să mă întregrez, că iarăși am rămas străin, în afara discuțiilor și a oamenilor. Sau despre faptul că întâlnirea de azi cu Mirela Roznoveanu și Radu Popa mi-a refăcut puțin încrederea, fiindcă am reușit să ies afară din puț și să mă alătur lor prin euforie. Dar lupta e de fiecare dată mai grea, sau eu am obosit s-o port. Ce complex mă dirijează ca pe o pă-

pușă, cerându-mi să caut mereu compania oamenilor, ca și cum în afara ei m-aș prăbuși, dar nu îmi oferă și instrumentele de a comunica, de a fi simpatic, de a fi acceptat de ei în mod natural? Pentru că, desigur, puterea și siguranța tăcerii, a concentrării prin meditație yoga sau prin simpla izolare în casă, în după-amiezele nopții, nu e întotdeauna cu mine, e chiar rar în mine, lăsându-mi în rest doar golul și spaima.

Dar nu am scris despre ele, pentru că am deschis caietul celălalt, și am lucrat la Luiza Textoris, cu căștile pe urechi, în muzica de pe tărâmul soarelui care moare, simțind că semitransa pe care o ridic în mine salvează totul, măcar pentru clipa în care scriu, chiar dacă împrejur e golul. Și patetismul meu jalnic. Și dorința autoindusă de a plânge, trezind ce naiba de spaima ale copilăriei, ce dracu' de tristețe de dinainte de a mă naște.

11 noiembrie

PROBABIL DIN cauză că am scris despre exercițiile de zbor oniric ale Luizei, în dimineața asta, cu o limpezime și simplitate de cleștar, am visat că îmi iau zborul. Mă aflam undeva la poalele zidului vechii cetăți a Sibiului, în parcul în înserare. Am simțit că mi-a revenit imponderabilitatea trupului și m-am ridicat în aer. Vedeam totul așa de clar în jur, încât m-am întrebat dacă nu e posibil să fie adevărat ceea ce mi se întâmplă. Cu speranța că de data asta nu visez, m-am înălțat pe lângă zidul cetății. Am zburat în linie dreaptă până la o statuie uriașă, probabil a lui Eminescu. I-am atins nasul ascuțit ca o lamă de coasă și găvanele ochilor turnate în metalul negru și rece. Apoi am trecut peste zid, în partea cealaltă a orașului. În parcare construită pe locul unei foste cazărmi se ținea o adunare de militari de modă veche, colonei cu sabie la șold și costum imperial. Am aterizat în fața lor, lângă o masă pe care se ridica un trofeu, reprezentând o victorie. Nu am zăbovit mult, am luat din ansamblul de obiecte ale trofeului un steag și, cu el fluturând în mâini, mi-am luat zborul mai departe, cam greoi (urcam cu dificultate în aer), dar cu o mare siguranță, cu bucuria certitudinii că zbor din nou.

Fragment dintr-un volum în pregătire
la Editura Curtea Veche

Revista APOSTROF se poate cumpăra în următoarele puncte de difuzare:

Librăriile HUMANITAS

- ALBA IULIA, Librăria Humanitas, Bd. 1 Decembrie 1918, bl. M8-M10.
- BUCUREȘTI, Librăria Humanitas Kretzulescu, Calea Victoriei, nr. 45.
- CLUJ-NAPOCA, Librăria Humanitas, str. Universității, nr. 4.
- GALAȚI, Librăria Humanitas, str. Domnească, nr. 45.
- IAȘI, Librăria Humanitas 1, Piața Unirii, nr. 6.
- ORADEA, Librăria Humanitas „Mircea Eliade“, Bd. Republicii, nr. 5.
- PIATRA-NEAMȚ, Librăria Humanitas, str. Ștefan cel Mare, nr. 15, Galeriile „Viorel Lascăr“.
- RÎMNICU-VÎLCEA, Librăria Humanitas, Calea lui Traian, nr. 147, bloc D2, parter.
- SIBIU, Librăria Humanitas, str. Nicolae Bălcescu, nr. 16.
- TIMIȘOARA, Librăria Humanitas „Emil Cioran“, str. Florinmund Mercy, nr. 1.
- TIMIȘOARA, Librăria Humanitas „Joc Secund“, str. Lucian Blaga, nr. 2.

Rețeaua STANDARD PRESS DISTRIBUTION din Cluj

- str. Regele Ferdinand, nr. 1 (lângă magazinul Central).
- Calea Moșilor, nr. 3 (lângă Primărie).
- Piața Unirii, nr. 17 (lângă Diesel).
- Piața Unirii, nr. 1 (lângă Continental).
- str. Napoca, nr. 19.
- Piața Grigorescu (lângă magazinul Profi).
- Piața Mărăști (stația de autobuz).
- str. Fabricii, nr. 1.
- str. Memorandumului, nr. 12.
- str. Plopilor (lângă Hotelul „Babeș-Bolyai“).
- str. Republicii, nr. 109 (Sigma Shopping Center).

Librăria de Artă GAUDEAMUS

Cluj-Napoca, str. Iuliu Maniu, nr. 3.

Librăria MUZEULUI LITERATURII ROMÂNE
SC Orfeu Ed SRL, București, bd. Dacia, nr. 12.

Circulara Uniunii Scriitorilor din România

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

Comitetul Director
al Uniunii Scriitorilor
5 iunie 2003

Către cititorii revistei *Apostrof*

Vă puteți abona la revista *Apostrof* direct la redacție. Pentru aceasta, vă rugăm să plătiți contravaloarea abonamentului, prin:

1. mandat poștal, pe adresa:
Torockay-Lukács Iosif
Fundăția Culturală *Apostrof*
Cluj-Napoca, CP 1095, OP 1 Cluj, cod poștal 400750.

2. virament bancar, pe adresa:
Fundăția Culturală *Apostrof*
Sediul: Cluj-Napoca, Str. I. C. Brătianu, nr. 22
Cod fiscal: 4868907
Cont bancar: RO68BRDE130SV07853701300 (lei)
Deschis la BRD-Groupe Société Générale, Sucursala Cluj.

Prețul abonamentului, pentru persoane fizice și biblioteci din România, este de:

- 12 lei pentru 3 luni,
- 24 lei pentru 6 luni,
- 48 lei pentru un an.

Prețul abonamentului include taxele poștale de expediere. Prețul abonamentului pentru cititorii din străinătate este de:

- 10 euro sau 13 USD pentru 3 luni,
- 20 euro sau 26 USD pentru 6 luni,
- 40 euro sau 52 USD pentru un an.

Prețul abonamentului include taxele poștale de expediere par avion.

Datele necesare pentru viramentul acestui abonament:

Fundăția Culturală *Apostrof*
Sediul: Cluj-Napoca, Str. I. C. Brătianu, nr. 22
Cod fiscal: 4868907
Conturi bancare:
RO68BRDE130SV07853701300 (lei)
RO73BRDE130SV06534401300 (euro)
RO58BRDE130SV06674381300 (USD),
deschise la BRD-Groupe Société Générale, Sucursala Cluj, Bd. 21 Decembrie 1989, nr. 81-83,
SWIFT: BRDEROBU

Cuprins

• CAFÉ APOSTROF			
		2	
• ANCHETA APOSTROF			
Cum stați cu banii?	Adrian Alui Gheorghe, Paul Aretzu, Ana Blandiana, Iulian Boldea, Leo Butnaru, Minerva Chira, Horia Gârbea, Radu Pavel Gheo, Florin Iaru, Letiția Ilea, Ovidiu Pecican, Irina Petraș, Elisabeta Pop, Romulus Rusan	3	
• REVISTA REVISTELOR	Al. O.	8	
• POEME			
Rutina; Virgula; N-am dansat; Fericirea;			
Copil, pe dealuri	Nicolae Coande	11	
Psalm; Pătura neagră	Péter Demény	22	
• CRONICA LITERARĂ			
Treptele lumii fără mine	Irina Petraș	12	
Oglinda întrebărilor	Ștefan Borbély	13	
• CU OCHIUL LIBER			
Cenzura și teatrul	Iulian Boldea	14	
Viața la țară?	Gelu Ionescu	21	
De la clasic la clasicism	Mircea Muthu	22	
„Inactuale“ dilematice	Constantina Raveca Buleu	23	
• DOSAR: PETRU DUMITRIU			
Un veac de singurătate boierească	Ion Vartic	15	
• OSPĂȚUL FILOSOFILOR			
Neobediința religioasă	Ștefan Bolea	24	
Nevoia de elite: După 20 de ani	Alexander Baumgarten	25	
• PROZĂ			
Acedia. Jurnal de vise 2	Corin Braga	27	

Editura Biblioteca Apostrof vă oferă următoarele cărți:

Colecția „Filosofie contemporană”

- GABRIEL MARCEL, **A fi și a avea**
traducere de CIPRIAN MIHALI, 1997, 192 p. 3 lei

Colecția „Filosofie modernă”

- FRIEDRICH NIETZSCHE, **Antichristul**
traducere de VASILE MUSCĂ, 2003, 128 p. 10 lei

Colecția „Filosofie extrem-contemporană”

- JÜRGEN HABERMAS, JOSEPH RATZINGER, **Dialectica secularizării: Despre rațiune și religie**, traducere de DELIA MARGA, prefață de ANDREI MARGA, 2005, 120 p. 20 lei
- JOSEPH RATZINGER, **Europa în criza culturilor**, traducere de DELIA MARGA, prefață de ANDREI MARGA, 2008, 92 p. 15 lei

Colecția „Filosofie medievală”

- SF. ANSELM DIN CANTERBURY, **Monologion despre esența divinității**
traducere de ALEXANDER BAUMGARTEN, 1998, 162 p. 3,50 lei

Colecția „Filosofia religiei”

- HENRY CORBIN, **Paradoxul monoteismului**
traducere de JANINA IANOȘI, 1997, 216 p. 4 lei

Colecția „Filosofie românească”

- VASILE MUSCĂ, **Spusul și de nespusul**, 2003, 146 p. 10 lei
- N. STEINHARDT, **Cartea împărțirii**, ediție gândită și alcătuită de ION VARTIC, ed. a IV-a, 2004, 140 p. 8 lei
- D. D. ROȘCA, **Introducere la „Viața lui Isus”. Mitul utilului**
traducere de DUMITRU ȚEPENEAG, ediție și postfață de MARTA PETREU, 1999, 138 p. 3,50 lei
- BUCUR ȚINCU, **Apărarea civilizației**
ediție îngrijită și prefață de MARTA PETREU, 2000, 132 p. 5 lei
- LAURA PAMFIL, **Noica necunoscut**, 2007, 288 p. 8,75 lei

Colecția „Janus”

- OVIDIU PECICAN, **Trasee culturale Nord-Sud**, 2006, 228 p. 15 lei
- CĂLIN TEUȚIȘAN, **Textul în oglindă: Reflexii ale imaginarului eminescian**, 2006, 202 p. 15 lei
- PETRU POANTĂ, **Efectul „Echinoc” sau despre echilibru**, 2003, 176 p. 10 lei
- DORU BLAGA, **Tatăl meu, Lucian Blaga**, 2004, 380 p. 20 lei
- GEORGE BANU, **Uitarea**, 2003, 80 p. 5 lei
- NORMAN MANEA, **Despre clovni**
eseuri, 1997, 230 p. 4 lei
- NORMAN MANEA, **Octombrie, ora opt**
proză, 1997, 186 p. 4 lei
- PHILIP ROTH, **Animal pe moarte**
roman, traducere de IRINA PETRAȘ, 2001, 132 p. 9,90 lei
- SANDA CORDOȘ, **Literatura între revoluție și reacțiune**, ediția a II-a, adăugită, 2002, 284 p. 15 lei
- LEV TOLSTOI, **Moartea lui Ivan Ilici**
traducere de JANINA IANOȘI, prefață de ION VARTIC, 2003, 96 p. 7,50 lei
- LUKÁCS JÓZSEF, **Povestea „orașului-comoară”: Scurtă istorie a Clujului și a monumentelor sale**, volum ilustrat cu fotografii de VÁRDAL LEVENTE, 2005, 146 p. 20 lei
- GEORGETA HORODINĂ, **Duminică seara**, 2006, 231 p. 20 lei
- ALEXANDRU VONA, **Să mai fiu o dată îndrăgostit**, carte gândită și alcătuită de MARTA PETREU, 2005, 188 p. 20 lei
- ȘTEFAN BORBÉLY, **Despre Thomas Mann și alte eseuri**, 2005, 172 p. 20 lei

- MARTA PETREU, **Conversații cu...**, vol. II, 2006, 132 p. 20 lei
- RUXANDRA CESEREANU, MARTA PETREU, CORIN BRAGA, VIRGIL MIHAIU, OVIDIU PECICAN, ION VARTIC, **Sadovaia 302 bis**, 2006, 204 p. 20 lei
- EUGEN PAVEL, **Între filologie și bibliofilie**, 2007, 170 p. 20 lei
- IRINA PETRAȘ, **Teoria literaturii: Dicționar-antologie**, 2002, 288 p. 20 lei
- ȘTEFAN BORBÉLY, **Proza fantastică a lui Mircea Eliade**, 2003, 224 p. 20 lei
- **Scritorul și trupul său**, carte gândită și alcătuită de MARTA PETREU, 2007, 264 p. 8,75 lei
- **Cele 10 porunci**, carte gândită și alcătuită de MARTA PETREU, 2007, 276 p. 8,75 lei
- NICOLAE BĂRNA, **Dumitru Țepeneag**, 2007, 304 p. 7 lei

Colecția „Scrinul negru”

- ZAHARIA BOILĂ, **Amintiri și considerații asupra mișcării legionare**
prefață de LIVIA TITIENI BOILĂ, ediție îngrijită de MARTA PETREU și ANA CORNEA, notă asupra ediției de MARTA PETREU, 2002, 160 p. 10 lei
- ZAHARIA BOILĂ, **Memorii**, 2003, 256 p. 12 lei
- **Procesul „tovarășului Camil”**, ediție îngrijită de ION VARTIC, prefață de MIRCEA ZACIU, 1998, 96 p. 2 lei
- I. D. SÎRBU, **Scrisori către bunul Dumnezeu**
ediție îngrijită de ION VARTIC, 1998, 244 p. 5 lei
- LUDOVICA REBREANU, **Adio pînă la a doua Venire: Epistolar matern**, ediție îngrijită, prefață și note de LIVIU MALIȚA, 1998, 288 p. 5 lei
- ARTHUR DAN, **Mituri căzute (Din jurnalul unui psihiatru): Aforisme**, prefețe de I. NEGOȚESCU, ION VIANU, ALEXANDRU PALEOLOGU; ediție și notă asupra ediției de MARTA PETREU, 1999, 96 p. 3 lei
- DUMITRU ȚEPENEAG, **Destin cu popești. Șotroane** (în colaborare cu Editura Dacia), 2001, 144 p. 6,30 lei
- ALEXANDRU VONA, **Esmeralda**, fișă de dicționar de FLORIN MANOLESCU, desene de GABRIELA MELINESCU, 2003, 112 p. 7,50 lei
- KONSTANTINOS ARVANITIS, **Jurnal (1893-1899)**, traducere din neogreacă de CLAUDIU TURCITU, cuvînt înainte de MARTA PETREU, epilog de NICOLAE MĂRGINEANU (în colaborare cu Editura Polirom) 2009, 83 p. + ilustrații

Colecția „Istoria filosofiei”

- CONSTANTIN RĂDULESCU-MOTRU, **F. W. Nietzsche: Viața și filosofia sa**, 2003, 128 p. 10 lei

Colecția „Poeme”

- TRISTAN JANCO, **Memoriile Șoahului**, 2006, 84 p. 15 lei

Cărți în coeditare cu Ed. Polirom (le puteți comanda la www.polirom.ro):

- ION VARTIC, **Bulgakov și secretul lui Koroviev: Interpretare figurală la Maestrul și Margareta**, ed. a II-a, adăugită, 2006, 160 p. 17,95 lei
- MATEI CĂLINESCU, **Mateiu I. Caragiale: recitiri**, ed. a II-a, 2007, 168 p. 19,95 lei
- ION VIANU, **Blestem și Bindecuvântare**, 2007, 182 p. 19,95 lei
- ION VIANU, **Investigații mateine**, 2008, 112 p. 19,50 lei
- MARTA PETREU, **Despre bolile filosofilor. Cioran**, 2008, 128 p. 19,90 lei

REDACȚIA:

MARTA PETREU
(redactor-șef)

LUKÁCS JÓZSEF
VIRGIL LEON
ANA SALOMIA CORNEA
IRINA PETRAȘ
Tehnoredactare:
FOGARASI EDITH

Vignetele revistei reprezintă
variațiuni grafice de Mihai Barbu
după desene de Franz Kafka.

ANA POP
(contabilitate)

EDITORI:

- Uniunea Scriitorilor din România
- Fundația Culturală Apostrof

Revista apare cu sprijinul:

- Fondului Cultural Național
- Consiliului Local și al Primăriei Cluj-Napoca

ADRESA REDACȚIEI:

Cluj-Napoca
Str. I. C. Brătianu, nr. 22
cod 400079
Tel., fax: 0264/432.444
e-mail: apostrof@revista-apostrof.ro

Pentru corespondență:
Revista Apostrof, cp 1095, op 1,
Cluj-Napoca, 400750

Manuscrisele primite la redacție
nu se înapoiază.

ISSN 1220-3122
Revista este înregistrată la OSIM
cu nr. 45630/22.05.1996.

Revista APOSTROF este membră a
Asociației Revistelor, Imprimerii-
lor și Editorilor Literare (ARIEL),
asociație cu statut juridic, recu-
noscută de Ministerul Culturii
și Cultelor.

Tiparul:
Centrul de Presă Reformat

Preț de vânzare: 7,47 lei

Revista apare cu sprijinul
Administrației Fondului
Cultural Național
Str. Barbu Delavrancea, nr. 57,
sector 1, București
Tel. 021 230 00 94; fax 021 230.00.29
e-mail: afcnromania@gmail.com

Unica responsabilitate a revis-
tei *Apostrof* este de a găzdui
opiniile, oricît de diverse, ale
colaboratorilor noștri. Respon-
sabilitatea pentru conținutul fi-
ecărui text aparține, în exclu-
sivitate, autorului.

Apostrof

Puteți comanda orice carte la adresa: Cluj-Napoca, 400079, Str. I. C. Brătianu, nr. 22, tel. 0264/432.444 sau prin www.revista-apostrof.ro